

โครงการหนังสือชุด “ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”  
Publication Series “Thailand’s Neighbors in Southeast Asia”

# บรูไน

## อาณานิคมของอังกฤษ

### Brunei : The British Colonization

ศิริพร สมัครสมเธร  
Siriporn Smaksmosorn



บรรณาธิการ : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ - กาญจณี ละอองศรี  
Editors : Charnvit Kasetsiri - Kanchanee La-onsri



สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย  
THE THAILAND RESEARCH FUND



มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์  
THE FOUNDATION FOR THE PROMOTION OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES TEXTBOOKS PROJECT

โครงการหนังสือชุด “ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”

Publication Series “Thailand’s Neighbors in Southeast Asia”

ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

# บรูไน : อาณานิคมของอังกฤษ Brunei : The British Colonization

ศิริพร สมักรสโมสร  
Siriporn Smaksmosorn

บรรณาธิการ : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ - กาญจนี ละอองศรี  
Editors : Charnvit Kaset Siri - Kanchanee La-onsri



สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย  
THE THAILAND RESEARCH FUND



มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

THE FOUNDATION FOR THE PROMOTION OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES TEXTBOOKS PROJECT

บรูไน : อาณานิคมของอังกฤษ

Brunei : The British Colonization

ชื่อนี้ดัดแปลงมาจาก

บรูไน : จากราชอาณาจักรสู่รัฐเงืบสิงโต

Brunei : From Kingdom to British Colony

ผู้แต่ง

ศิริพร ส้มครัสโมสร

Siriporn Smaksmosorn

บรรณาธิการ : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ - กาญจณี ละอองศรี

Editors : Charnvit Kasetsiri - Kanchanee La-onsri

โครงการหนังสือชุด “ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”

Publication Series “Thailand’s Neighbors in Southeast Asia”

พิมพ์ครั้งแรก : กุมภาพันธ์ 2541

จำนวนพิมพ์ 1,000 เล่ม

ISBN 974-86304-4-7

ราคา 230 บาท

แบบปกและรูปเล่ม

ธำรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์

ถ้ายวน เพชรแสงสว่าง

จัดพิมพ์โดย



สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

THE THAILAND RESEARCH FUND

ชั้น 19 อาคารมหานครบิซซั่ม 539/2 ถนนศรีอยุธยา แขวงถนนพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400

19th Floor, Gypsum Metropolitan Tower, 539/2 Sri-Ayudhya Road, Rajdhavee, Bangkok 10400

Tel : 642-5186-9 Fax : 642-5190 BBS : 642-5235 E-mail : vicharn@mozart.inet.co.th

Home Page : <http://www.inet.co.th/org/trf>



มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

THE FOUNDATION FOR THE PROMOTION OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES TEXTBOOKS PROJECT

413/38 ถนนอรุณอมรินทร์ บางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700

413/38 Arun-amarin Road, Bangkok 10700, Tel : 424-5768 Fax : 433-8713

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

# คำนำ



## สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

หนังสือชุด “ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” เป็นชุดหนังสือที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ร่วมมือกับมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ จัดพิมพ์ขึ้นโดยคัดสรรจากวิทยานิพนธ์หรือสารนิพนธ์ของนักศึกษาปริญญาโทจากมหาวิทยาลัยหลายแห่งของเราในประเด็นความรู้ต่างๆ หลายสาขา และปรับปรุงให้เหมาะแก่การเผยแพร่ทั่วไป ในการที่ สกว. ให้ทุนสนับสนุนการปรับปรุงดังกล่าวมีความมุ่งหวังว่า ความรู้ต่างๆ ไม่ว่าจะเจาะจงเฉพาะประเทศเดียว หรือที่สัมพันธ์กับประเทศไทยที่มีอยู่แล้วบ้างก็ตาม จะได้รับการเผยแพร่อย่างกว้างขวางและเป็นสะพานให้เกิดการตื่นตัวของการศึกษาเกี่ยวกับประเทศต่างๆ หรือที่เรามักจะเรียกกันว่า “วิเทศคดีศึกษา” และ “อาณาบริเวณศึกษา” มากกว่าที่ผ่านมา

ในอดีตเรามัวแต่แสวงหาและช่วยกันกระจายความรู้เกี่ยวกับประเทศต่างๆ ทั้งในแถบตะวันออกเฉียงใต้และตะวันตกที่ค่อนข้างจะเป็นแดนไกล ความรู้จากแดนไกลที่เป็นประโยชน์แก่เราโดยตรงและประโยชน์ร่วมของทั้งสองฝ่ายแถบนี้ถูกมองข้ามมาเป็นเวลานาน สกว. จึงหวังว่า หนังสือชุดนี้คงพอจะทดแทนสิ่งที่ไม่รู้กันอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านของเรา และนำ

(4)

จะเป็นกิ้งก้านที่รอกการแตกขยายให้เกิดการวิจัยเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน  
อย่างสร้างสรรค์ยิ่งขึ้น และชัดเจนเวลาที่ล่วงไปแล้วได้บ้าง

การผลิตงานจำนวนถึง 20 เรื่อง ในชุดนี้คงไม่สามารถสำเร็จลงได้อย่าง  
น่าชื่นชม หากมิได้มีความคิดริเริ่มจาก รศ.ดร. บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา  
อดีตผู้อำนวยการฝ่ายสนับสนุนการวิจัยด้านความสัมพันธ์ข้ามชาติและทางเลือกใน  
การพัฒนา ของ สกว. ความรอบรู้และเชี่ยวชาญของ ดร. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ  
แห่งมูลนิธิโครงการตำราฯ หัวหน้าโครงการนี้ ความช่วยเหลือของคณะ  
กรรมการบริหารโครงการท่านอื่นๆ อีก 6 ท่าน คือ รศ. สีดา สอนศรี  
รศ. รั้งสรรค์ ณะพรพันธุ์ รศ.ดร. ธิระ นุชเปี่ยม ผศ.ดร. ชาคิต ชุ่มวัฒนะ  
ผศ.ดร. สุเนตร ชุตินธรานนท์ และ ผศ. กาญจนี ละอองศรี กรรมการและ  
เลขานุการของโครงการ และที่ปรึกษาอีกหลายท่านที่มีได้เอื้อนาม ซึ่งได้ช่วย  
อ่านและให้ข้อคิดเห็นในการปรับปรุงงานของนักศึกษาอย่างจริงจัง สกว. จึง  
ขอขอบคุณทุกท่านเป็นอย่างสูง

สกว. หวังว่าหนังสือเล่มนี้ ซึ่งสอดคล้องกับอุดมการณ์ของ สกว. ที่ว่า  
“สร้างสรรค์ปัญญา เพื่อพัฒนาประเทศ” จะให้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า ทั้งในเชิง  
การพัฒนางานวิจัย การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ และการนำเสนอความรู้ทั่วไป  
แก่ ครู อาจารย์ นักบริหาร นักธุรกิจ นักวิชาการ นักศึกษา นักวิจัย นักท่องเที่ยว  
สื่อมวลชน และประชาชนผู้ใฝ่รู้เกี่ยวกับประเทศอื่น



ศ.นพ. วิจารย์ พานิช

ผู้อำนวยการ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย



(6)

- |                  |                |         |
|------------------|----------------|---------|
| 15. ศ.ดร. ปรีดา  | วิบูลย์สวัสดิ์ | กรรมการ |
| 16. รศ.ดร. กุสธร | ศิลป์บรรเลง    | กรรมการ |
| 17. รศ.ดร. วิโรจ | อิมพิทักษ์     | กรรมการ |
| 18. ดร. สัจจา    | บุญยจักร       | กรรมการ |

**ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย**

- |                   |       |                     |
|-------------------|-------|---------------------|
| 19. ศ.นพ. วิจารณ์ | พานิช | กรรมการและเลขานุการ |
|-------------------|-------|---------------------|

## คำแถลง



### มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2509 ด้วยความร่วมมือร่วมใจกันเองเป็นส่วนบุคคล ในหมู่ผู้มีความรักในภารกิจ บริหารการศึกษาจากสถาบันต่าง ๆ เมื่อเริ่มดำเนินงาน โครงการตำรา มีฐานะ เป็นหน่วยงานหนึ่งของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ก่อนที่จะมีฐานะ เป็นมูลนิธิเมื่อต้นปี พ.ศ. 2521 ทั้งนี้โดยได้รับความร่วมมือด้านทุนทรัพย์ จากมูลนิธิร็อกกี้ เฟลเลอร์ เพื่อใช้จ่ายในการดำเนินงานขั้นต้น เป้าหมาย เบื้องแรกของมูลนิธิโครงการตำราก็คือ ส่งเสริมให้มีตำราภาษาไทยที่มีคุณภาพ เฉพาะในทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ทั้งนี้ต่างก็เห็นพ้องต้องกันใน ระยะนั้นว่า คุณภาพหนังสือตำราไทยระดับอุดมศึกษาแขนงวิชาดังกล่าวยังไม่ สูงพอ ถ้าส่งเสริมให้มีหนังสือเช่นนี้เพิ่มขึ้นย่อมมีส่วนช่วยยกระดับมาตรฐาน การศึกษาในชั้นมหาวิทยาลัยโดยปริยาย อีกทั้งยังอาจช่วยการสร้างสรรค์ปัญญา ความคิดริเริ่ม และความเข้าใจอันถูกต้องในเรื่องที่เกี่ยวข้องเนื่องกับสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองโดยส่วนรวม

พร้อมกันนี้มูลนิธิโครงการตำรา ก็มีเจตนาอันแน่วแน่ที่จะทำหน้าที่ เป็นที่ชุมนุมผลงานเขียนของนักวิชาการต่าง ๆ ทั้งในและนอกสถาบัน เพื่อ



(8)

ให้ผลงานวิชาการที่มีคุณภาพได้เป็นที่รู้จักและเผยแพร่ออกไปโดยทั่วถึงในหมู่ผู้สอน ผู้เรียน และผู้สนใจงานวิชาการ การดำเนินงานของมูลนิธิโครงการตำราฯ มุ่งขยายความเข้าใจและความร่วมมือของบรรดานักวิชาการออกไปในวงกว้างยิ่ง ๆ ขึ้นด้วย ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษาคนนโยบายสร้างตำรา การเขียน การแปล และการใช้ตำรานั้น ๆ ซึ่งจะเป็นเครื่องส่งเสริมและกระชับความสัมพันธ์อันพึงปรารถนา ตลอดจนความเข้าใจอันดีต่อกันในวงวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง

นโยบายพื้นฐานของมูลนิธิโครงการตำราฯ คือ ส่งเสริมและเร่งรัดให้มีการจัดพิมพ์หนังสือตำราทุกประเภท ทั้งที่เป็นงานแปลโดยตรง งานแปลเรียบเรียง งานถอดความ งานรวบรวม งานแต่งและงานวิจัย ในช่วงแรก ๆ เราได้เน้นส่งเสริมงานแปลเป็นหลัก ขณะเดียวกันก็ได้ส่งเสริมให้มีการจัดพิมพ์ตำราประเภทอื่น ๆ ด้วย นับแต่ได้ก่อตั้งโครงการตำราฯ มาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน โดยความร่วมมืออย่างดียิ่งของนักวิชาการหลายสถาบัน สามารถส่งเสริม-กลั่นกรอง-ตรวจสอบ และจัดพิมพ์หนังสือตำราภาษาไทยระดับอุดมศึกษาที่มีคุณภาพตามเป้าหมาย เจตนารมณ์ และนโยบาย ได้ครบทุกประเภท และมีเนื้อหาครอบคลุมสาขาวิชาต่าง ๆ ถึง 8 สาขาดังต่อไปนี้คือ (1) สาขาวิชาภูมิศาสตร์ (2) สาขาวิชาประวัติศาสตร์ (3) สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ (4) สาขาวิชารัฐศาสตร์ (5) สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา (6) สาขาวิชาปรัชญา (7) สาขาวิชาจิตวิทยา (8) สาขาวิชาภาษาและวรรณคดี นอกจากนี้เรายังมีโครงการผลิตตำราสาขาวิชาอื่น ๆ เพิ่มขึ้นด้วย เช่น สาขาวิชาศิลปะ ซึ่งกำลังอยู่ในขั้นดำเนินงาน และยังได้ขยายงานให้มีการแต่งตำราเป็น “ชุด” ซึ่งมีเนื้อความคาบเกี่ยวระหว่างหลายสาขาวิชา เช่น “ชุดชีวิตและงาน” ของบุคคลที่น่าสนใจ ดังที่ได้จัดพิมพ์เผยแพร่ไปแล้วบางเล่ม

ปัจจุบันมูลนิธิโครงการตำราฯ ยังคงมีเจตนาอันแน่วแน่ที่จะขยายงานของเราต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง แม้จะประสบอุปสรรคนานัปการ โดยเฉพาะอุปสรรคด้านทุนรอน เพราะกิจการของเราไม่ใช่กิจการแสวงหากำไร หากมุ่งประสงค์ให้นักศึกษาและประชาชนได้มีโอกาสซื้อหาหนังสือตำราฯ ในราคาย่อมเยาพอสมควร

คณะกรรมการทุกสาขาวิชาของมูลนิธิโครงการตำราฯ ยินดีน้อมรับคำแนะนำและคำวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อ่านทุกท่าน และปรารถนาอย่างยิ่งที่จะให้ท่านผู้อ่านทุกท่านได้เข้ามามีส่วนร่วมในมูลนิธิโครงการตำราฯ ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนแนะนำอยู่ห่าง ๆ ช่วยแต่ง แปล เรียบเรียง หรือ รวบรวมตำราสาขาวิชาต่าง ๆ ให้เรา หรือเข้ามาร่วมบริหารงานร่วมกับเรา

**เสน่ห์ จามริก**

ประธานคณะกรรมการบริหาร

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

**รายนามคณะกรรมการบริหาร  
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์**

นายเสน่ห์	จามริก	ประธาน
นางเพ็ชรี	สุมิตร	รองประธาน
นางสาวกุสุมา	สนิทวงศ์ ณ อยุธยา	กรรมการ
นายธเนศ	อาภรณ์สุวรรณ	กรรมการ
นายรังสรรค์	ธนะพรพันธุ์	กรรมการ
นายสุลักษณ์	ศิวิรักษ์	กรรมการ
นายวิทยา	สุจิตธนาภิรักษ์	กรรมการ
นายเกริกเกียรติ	พิพัฒน์เสรีธรรม	กรรมการ
นายอุทัย	ดุสยเกษม	กรรมการ
นางสุวรรณมา	สถาอานันท์	กรรมการ
นางปริตตา	เฉลิมเผ่า กอนันตกุล	กรรมการ
นางสาวศุภลักษณ์	เลิศแก้วศรี	กรรมการและเหรัญญิก
นายชาณูวิทย์	เกษตรศิริ	กรรมการและเลขานุการ
นายทรงยศ	แววหงษ์	กรรมการและผู้จัดการ

## คำนำ



### โครงการหนังสือชุด

### “ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”

คำว่า “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้” เป็นคำใหม่ในภาษาไทยและเป็นคำที่ยังไม่ลงตัว จะเห็นว่ามีการใช้ในแบบต่าง ๆ กัน บ้างก็ใช้ว่า “เอเชียอาคเนย์” บ้างใช้ว่า “อุษาคเนย์” อย่างไรก็ตามเพราะฝรั่งก็มี คำนี้เราแปลมาจากภาษาอังกฤษแบบอเมริกันอีกทีหนึ่ง คือ Southeast Asia ซึ่งในภาษาอังกฤษแบบอังกฤษก็ใช้ในลักษณะที่แยกคำ คือ South-East Asia ดังจะเห็นได้จากชื่อหนังสือของปรมาจารย์ชาวอังกฤษ D.G.E. Hall ที่ให้ชื่อหนังสือเล่มคลาสสิกของท่านว่า *A History of South-East Asia* (1955) ในขณะที่ปรมาจารย์อเมริกัน George Mct. Kahin ตั้งชื่อหนังสือที่ถือได้ว่าเป็นงานบุกเบิกเล่มสำคัญของท่านว่า *Governments and Politics of Southeast Asia* (1959)

สำหรับในทวีปเอเชีย แต่เดิมมีคำที่อาจจะมีความหมายใกล้เคียงกับคำนี้อยู่บ้าง เช่นจีนใช้คำว่า “น่านยาง” ซึ่งแปลตรงตัวว่าทะเลใต้ อันหมายถึงดินแดนที่อยู่ทางใต้ของจีน แต่ไม่รวมมหาสมุทรอินเดียและไม่รวมออสเตรเลีย

(12)

ญี่ปุ่นรับคำนี้มาจากจีน แล้วออกเสียงว่า “นานโย” ส่วนในวรรณกรรมอินเดีย ก็มีคำที่หมายถึงดินแดนแถบนี้เช่นกัน คือคำว่า “สุวรรณภูมิ” ที่ไทยนำมา แปลและแปลงว่า “แหลมทอง” อีกทอดหนึ่ง อย่างไรก็ตามแนวความคิดว่า ด้วยหน่วยหนึ่งทางภูมิศาสตร์ของเอเชียนี้ ยังมีได้มีการศึกษาโดยละเอียดนัก (อย่างน้อยก็ในภาษาไทย) และการใช้คำต่าง ๆ เหล่านี้ก็เป็นที่ไปอย่างกว้าง ๆ

โดยทั่วไปในวงวิชาการตะวันตกถือว่าคำว่า “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ถือกำเนิดขึ้นมาในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อ ลอร์ด หลุยส์ เมท์แบดตัน ตั้งกองบัญชาการของท่านขึ้นในเกาะลังกา โดยใช้ชื่อว่า South-East Asia Command แต่อันที่จริงแล้วสหรัฐอเมริกาอันแหละ ที่ทำให้คำนี้ (โดยเปลี่ยนเจียนเป็นแบบอเมริกัน) กลายเป็นศัพท์แพร่หลายไปทั่ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงของสงครามเย็น หรือกล่าวโดยเฉพาะเจาะจงก็คือ ภายหลังจากที่ พรรคคอมมิวนิสต์จีนประสบความสำเร็จในการปลดปล่อยประเทศเมื่อปี 2492/1949 นโยบายสกัดกั้น (Containment Policy) ของสหรัฐฯ ทำให้ “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้” กลายเป็นดินแดนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดในทางยุทธศาสตร์ ดังนั้นสถานะทางภูมิรัฐศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก็นำมาซึ่งความพยายามที่จะศึกษาและเข้าใจในดินแดนประชากร เศรษฐกิจ การเมือง และ วัฒนธรรม อันเป็นที่มาของวิธีการศึกษาในลักษณะของ area studies (หรือที่เรากำลังพยายามทำและแปลออกมาว่า “อาณาบริเวณศึกษา” บ้าง “วิเทศคดีศึกษา” บ้าง) และนี่ก็เป็นที่มาของ “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา” หรือ Southeast Asian Studies

ในช่วงของทศวรรษ 1950 และ 1960 (ซึ่งตรงกับช่วงรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม-สฤษดิ์ ธีระวัชร-ถนอม กิตติขจร) “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา”

ในสถานะของ “สหสาขาวิชา” (Interdisciplinary) เพื่ออย่างมาก ศูนย์ศึกษาใหญ่ ๆ ไม่ว่าจะเป็นที่มหาวิทยาลัยคอร์เนล (ตั้ง Southeast Asia Program 2494/1951) มหาวิทยาลัยเยล มหาวิทยาลัยวิสคอนซิน มหาวิทยาลัยฮาวาย ตลอดจนวิทยาเขตต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย ฯลฯ ต่างก็ทั้งเรียน ทั้งสอน ทั้งวิจัย และทั้งมีส่วนพัวพันกับนโยบายของรัฐบาลอเมริกันในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสงครามเวียดนาม-ลาว-กัมพูชา จนกระทั่งบางวงวิชาการและนักวิชาการบางคนถูกประณาม ว่าทำงาน “จารกรรม” ให้กับรัฐบาล

สหสาขาวิชา “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา” ซึ่งส่วนใหญ่การจัดการเรียนการสอนจะเป็นระดับปริญญาโทและปริญญาเอกนั้นได้แพร่ขยายไปทั่ว เช่น ในยุโรปทั้งในอังกฤษและภาคพื้นทวีป (แน่นอนเจ้าอาณานิคมเดิมในยุโรป เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส หรือเนเธอร์แลนด์ ต่างก็มีการศึกษาในลักษณะคล้ายคลึงกันนี้ และบางแห่งก็มีมาก่อนอเมริกันด้วยซ้ำไป) และก็ขยายไปสู่ประเทศที่อยู่ในเขตอิทธิพลทางการเมืองของอเมริกา เช่นในออสเตรเลีย หรืออย่างในกรณีของญี่ปุ่นเป็นต้น (มหาวิทยาลัยเกียวโตได้รับเงินทุนช่วยเหลือจากอเมริกันในการจัดตั้ง Center for Southeast Asian Studies 2508/1965)

สำหรับในประเทศไทย (ซึ่งรวมทั้งประเทศบางประเทศในภูมิภาคนี้) “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ในสถานะทางวิชาการและสถานะทางภูมิรัฐศาสตร์ จะเป็นผลผลิตทั้งทางตรงและทางอ้อมของสหสาขาวิชาและนโยบายทางยุทธศาสตร์ของอเมริกา การเกิดขึ้นของวิชาใหม่ ๆ เช่น ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การเมืองการปกครองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สังคมและวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ฯลฯ ในมหาวิทยาลัยชั้นนำของไทยในช่วง

(14)

ปลายทศวรรษ 1950 และมาเฟื่องฟูอย่างมากในทศวรรษ 1960 นั้นมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับนโยบายของอเมริกาในเอเชีย หนังสือตำราในด้านนี้ค่อย ๆ ทอยออกมาก โดยเริ่มต้นจากงานแปลจากภาษาอังกฤษ (อเมริกัน) เรื่อยไปจนเกิดตำราแบบประเภท “แนะนำ” โดยนักวิชาการไทย (ซึ่งส่วนใหญ่ยังต้องพึ่งหลักฐานข้อมูลจากตำราของอเมริกัน-อังกฤษอยู่เป็นส่วนใหญ่)

ในเวลาเดียวกัน “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ในสถานะของความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ก่อนนโยบายของสหรัฐฯ ก็ทำให้รัฐบาลในหลายประเทศในแถบนี้ถูกอิทธิพลดังกล่าวดูดเข้าไปอยู่ในวงจรของการเมืองระหว่างประเทศของสงครามเย็น (ซึ่งถ้าจะพูดให้ตรงความหมายทีเดียวนั้น สงครามเย็นเป็นความเย็นสำหรับมหาอำนาจมากกว่า เพราะไม่ต้องรบสงครามในบ้านของตนเอง ไม่ว่าจะเป็ในยุโรปหรืออเมริกา ในขณะที่ทั้งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กลับเป็นสงครามที่มีความรุนแรงและความหายนะอย่างสูง มีลักษณะของสงครามร้อนเสียยิ่งกว่าร้อน) ในระยะเวลาดังกล่าวเกิดความพยายามที่จะสร้าง “ความร่วมมือส่วนภูมิภาคในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” โดยเฉพาะในกลุ่มค่าย “โลกเสรี” ที่จะเผชิญหน้ากับ “ค่ายคอมมิวนิสต์”

แน่นอนในระยะเริ่มแรก “ความร่วมมือส่วนภูมิภาค” นี้ก็ตกอยู่ภายใต้ “ร่มเงา” ของมหาอำนาจตะวันตก ซึ่งนำโดยสหรัฐฯ อย่างในกรณีขององค์การสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ สปอ. (The South-east Asia Collective Defence Treaty Organization - SEATO) ปี 2497/1954 ที่มีสำนักงานอยู่ที่กรุงเทพฯ (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของส่วนหนึ่งของกระทรวงการต่างประเทศ) เรื่อยมาจนมีสมาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ อาสา (Association of Southeast Asia - ASA) ที่กลายมาเป็น

สมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือที่รู้จักกันว่า อาเซียน (The Association of Southeast Asian Nations - ASEAN) ในที่สุดในปี 2510/1967 และก่อกิจกรรมต่าง ๆ เสริมขึ้นมาเพื่อสร้าง “ความร่วมมือส่วนภูมิภาค” อาทิเช่น กีฬาแหลมทอง (Southeast Asian Peninsular Games - SEAP Games) อันเป็นที่มาของซีเกมส์ (Southeast Asian Games - SEA Games) ในปัจจุบัน หรือกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมที่ขึ้นชื่อลือชาและฟูฟ่ออย่างมากคือ รางวัลนักเขียนซีไรท์ (Southeast Asian Write Award - SEA Write) ฯลฯ

กล่าวโดยย่อ แม้ว่าแนวความคิด แนวศึกษา ตลอดจนกิจกรรมทั้งทาง การเมืองและวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะได้รับการอภินิหารและ แรงกระตุ้นจากโลกตะวันตก (โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากสหรัฐฯ) ก็ตาม แต่แนว ความคิดดังกล่าวได้กลายเป็นที่ยอมรับและปฏิบัติกันใน “ภูมิภาค” นี้ และที่สำคัญก็คือได้เกิด “หน่ออ่อน ๆ” ของวิชาการ “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา” ขึ้นในมหาวิทยาลัยไทยบางแห่ง เช่น ปริญญาโททางด้านประวัติศาสตร์เอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยศิลปากร 2517/1974 ซึ่งในช่วง 20 ปีที่ผ่านมาจนถึงปี 2538/1995 ได้ผลิตมหาบัณฑิตออกมาแล้ว 78 คน แต่อย่างไร ก็ตามมีข้อน่าสังเกตว่าวิทยานิพนธ์หรือสารนิพนธ์ของมหาบัณฑิตนี้ส่วนใหญ่ กลับกลายเป็นเรื่องเกี่ยวกับไทยศึกษามากกว่าจะเป็นเอเชียตะวันออกเฉียง ใต้ศึกษา อันอาจเนื่องมาจากข้อจำกัดของความรู้ว่าด้วยภาษาที่จะทำงาน ค้นคว้าในภาษาของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยตรงก็เป็นได้

สำหรับที่มหาวิทยาลัยมหิดล มีสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการ พัฒนาชนบท ตั้งเป็นทางการ 2524/1981 (แต่มีสถานะเป็นโครงการมาก่อน



(16)

ตั้งแต่ปี 2517/1974 (ใส่เรียกกันกับมหาวิทยาลัยศิลปากร) สถาบันนั้นนอกจากจะทำการศึกษาเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้วยังจัดหลักสูตรการเรียนการสอนระดับปริญญาโทและเอกอีกด้วย (อย่างไรก็ตามหลักสูตรปริญญาเอกซึ่งเริ่มในปี 2535/1992 ยังไม่มีผู้จบการศึกษา)

น่าสนใจและน่าแปลกใจที่นอกเหนือจาก “หน่ออ่อนทางวิชาการ” ของสองมหาวิทยาลัยข้างต้น ไม่มีมหาวิทยาลัยระดับนำของไทยจัดการเรียนการสอนไม่ว่าจะเป็นในระดับปริญญาตรี หรือในระดับหลังปริญญาตรี และก็ไม่มีหน่วยงานที่ทำการศึกษาหรือวิจัยเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยตรง แม้ว่าที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะมีสถาบันเอเชียศึกษามาตั้งแต่ 2528/1985 (เป็นโครงการมาตั้งแต่ 2510/1967) ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็มีการจัดตั้งสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขึ้นมาในระยะหลัง อย่างไรก็ตามก็เป็นที่น่าสนใจได้ทั้งในทางสำคัญทางด้านภูมิรัฐศาสตร์และเศรษฐศาสตร์การเมือง ที่ทั้งสองสถาบันนี้จะให้นำหน้าหน้าของการทำงานวิจัยค้นคว้าในส่วนที่เกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจีนและญี่ปุ่น มากกว่าบรรดา “ประเทศเล็กประเทศน้อย” ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (แม้ว่าโดยความเป็นจริงแล้วทางจุฬาให้ความสนใจและผลิตผลงานทางด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่น้อยก็ตาม)

โดยรวมแล้วก็อาจกล่าวได้ว่า เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาก็ยังคงสภาพของการเป็น “หน่ออ่อน ๆ” ทางวิชาการอยู่ ยังเป็น “หน่ออ่อน” ทั้งในด้านการเสริมสร้างสถาบัน ทั้งในด้านบุคลากรทางวิชาการ (หรือที่เราเรียกกันว่าเชี่ยวชาญ) ทั้งในด้านหนังสือ ตำรา และทั้งในด้านความรู้ของมหาชนโดยทั่วไป

แต่แล้วในช่วงประมาณ 2 ทศวรรษที่ผ่านมา เกิดปรากฏการณ์ที่สำคัญในระดับการเมืองของโลก อันมีผลกระทบต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมทั้งไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นั่นคือ นับตั้งแต่การปราชัยของสหรัฐอเมริกาในอินโดจีนตั้งแต่ปี 2518/1975 ตามติดมาด้วยปรากฏการณ์ที่ไม่ค่อยจะมีใครคาดคิด คือการล่มสลายของอุดมการณ์และเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมในช่วงปลายทศวรรษ 1980 ซึ่งมีผลเป็นรูปธรรมในการพังทลายของกำแพงเบอร์ลินกับการล่มสลายของสหภาพโซเวียต ซึ่งก็หมายถึงการสิ้นสุดของสงครามเย็น (หรือจะเรียกว่าสงครามร้อนในมุมมองของเอเชียก็ตาม) ในช่วงต้นทศวรรษ 1990 เป็นผลให้ดูเหมือนว่ากระแสใหญ่ ๆ ในโลกนี้เหลืออยู่เพียง 2 กระแสนั้นเอง คือ กระแสหนึ่งเป็นด้านการเมืองและเป็นเรื่องของ “กระบวนการประชาธิปไตย” (democratization) อีกกระแสหนึ่งทางด้านเศรษฐกิจซึ่งเป็นเรื่องของ “เศรษฐกิจการตลาดเสรี” (free market economy)

ดังนั้น สภาพการของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เคยแบ่งเป็นค่ายเป็นกลุ่ม กลับลายเป็นคล้าย ๆ กับ “โลกที่ไร้พรมแดน” หรือเรียกตามศัพท์ที่แสนจะได้รับความนิยมแห่งยุคใหม่นี้ว่า “โลกาภิวัตน์” ดูประหนึ่งว่าไม่ว่าประเทศใดจะปกครองด้วยระบบการเมืองแบบใด ต่างก็ดูเหมือนจะสามารถอยู่ร่วมกันและติดต่อสัมพันธ์กันได้

ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวในรอบสองทศวรรษที่ผ่านมา ส่งผลกระทบต่อประเทศไทยอย่างมหาศาล ทั้งในระดับของรัฐบาลในแง่ของ “ความร่วมมือส่วนภูมิภาค” ที่กล่าวแล้วข้างต้น รวมทั้งความพยายามที่จะขยายขอบเขตความร่วมมือของสมาคมอาเซียนให้มีสมาชิกครบ 10 ประเทศ รวมไปถึงจนถึงภาคเอกชนซึ่งความสำเร็จในระยะหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจของไทย นับ

(18)

ตั้งแต่เริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจเมื่อปี 2504/1961 โดยยึดระบบเศรษฐกิจ การตลาดเสรี เกาะกลุ่มมากับสหรัฐฯและญี่ปุ่น ทำให้เศรษฐกิจไทยประสบความสำเร็จอย่างมหาศาลจากทศวรรษ 1960 เพียงฟูเป็น “เศรษฐกิจฟองสบู่” ในทศวรรษ 1980 จนกระทั่งมาเริ่มถดถอยเอาในคอนต้นทศวรรษ 1990 และเกิดวิกฤตเศรษฐกิจและค่าของเงินบาทในปี 2540/1997 ความสำเร็จชั่วระยะเวลาหนึ่งของเศรษฐกิจไทยที่ทำให้ภาคเอกชนให้ความสนใจต่อทรัพยากรและแรงงานราคาถูกของประเทศข้างเคียง โดยเฉพาะประเทศที่ใช้ระบบสังคมนิยม และ “ล้มเหลว” ทางเศรษฐกิจอย่างในอินโดจีนและพม่า

กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ในสภาพการณ์ใหม่ข้างต้น ทำให้เกิดความสนใจและความสำคัญของการที่ไทยจะต้อง “รู้เขารู้เรา” รู้จักประเทศเพื่อนบ้านหรือประเทศข้างเคียงโดยตรง ลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่คุ้นเคยอยู่กับการติดต่อแต่กับชาติมหาอำนาจ เพียงแต่พอชิงตัน ลอนดอน ปารีส โตเกียว หรือที่เปลี่ยนไปหน่อยก็คือกับปักกิ่ง กลับต้องให้ความสนใจต่อ “ประเทศเล็กประเทศน้อย” ต้องติดต่อกับอย่างกุ่ม เวียงจันทน์ พนมเปญ ฮานอย จาการ์ตา ฯลฯ ดังคำกล่าวของ ดร. สิปปนนท์ เกตุทัต (วิเทศคดีศึกษา สกว. 2538) ที่ว่า

*สังคมไทยจะต้องปรับตัวเองให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้สร้าง ปัญญาขึ้นให้กว้าง ให้รอบรู้เรา-รู้เขามากขึ้น จะต้องรู้จักค้า-คู่แข่ง มากขึ้น จะต้องเรียนรู้การหาความพอดี ระหว่างความร่วมมือและ การแข่งขัน เรียนรู้การอยู่ร่วมกับธรรมชาติมากขึ้น และการรักษา ไว้และการพัฒนาซึ่งความเป็นไทยในสังคมโลก จะต้องเป็นทั้ง พลเมืองไทยและพลเมืองโลก*

ความตื่นตัวสนใจต่อประเทศข้างเคียง ทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชน แม้จะมีกลิ่นอายของยุทธศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ประเภทของการ “การเปลี่ยนสนามรบให้เป็นตลาดการค้า” ประเภทของการมองหาช่องทางผลประโยชน์ที่จะได้ทั้งตลาด ทั้งแรงงานและทั้งทรัพยากรราคาถูกก็ตาม แต่ก็ส่งผลให้เกิดความตื่นตัวในวงการการศึกษาที่จะมี “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา” ในรูปต่าง ๆ ทั้งในระดับของทบวงมหาวิทยาลัยที่ต้องการส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ภาษาของประเทศเพื่อนบ้านให้มากขึ้น ทั้งในหมู่มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่มีโครงการประเภท “ภูมิภาคศึกษา” “พม่าศึกษา” “อินโดจีนศึกษา” หรือ “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา” โดยตรง (แม้ว่าส่วนใหญ่ยังมีสภาพเป็นแผนงานอยู่ บางส่วนก็เป็น “หน่วยวิชาการ” เล็ก ๆ ยังต้องรอกาลเวลาที่จะพิสูจน์ว่าจะเติบโตออกดอกออกผลหรือไม่ก็ตาม)

และจากบริบทดังกล่าวนี้เอง เป็นที่มาของโครงการหนังสือชุด “ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” โครงการหนังสือชุดนี้มุ่งที่จะกระตุ้นให้เกิดความสนใจต่อ “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา” มุ่งที่จะสนับสนุนผลงานทางด้านนี้ที่เขียนโดยคนไทยด้วยกัน ดังนั้น โครงการจึงมุ่งไปที่การเลือกสรรผลงานวิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์ในระดับปริญญาโทของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย เพราะลักษณะงานกลุ่มนี้มักอยู่ในข่ายงาน วิจัยสร้างสรรค์ หรือบุกเบิกในการศึกษาค้นคว้า อาจในแง่ฐานข้อมูลชั้นต้น การประมวลประเด็นศึกษา ตลอดทั้งมุมมองในการศึกษา วิทยานิพนธ์หรือสารนิพนธ์เหล่านี้ ได้นำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะที่จะตีพิมพ์เป็นหนังสือเพื่อใช้ในการเรียนการสอน หรือสำหรับบุคคลทั่วไปที่มีความสนใจในด้านนี้

ในการดำเนินดังกล่าวนับตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2538 เมื่อได้รับอนุมัติ  
 เงินทุนสนับสนุนโครงการจาก *สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)*  
 ก็ได้มีการแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิขึ้นมา 8 ท่าน คือ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์  
 (ธรรมศาสตร์) บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา (สกว.) อีระ นุชเปี่ยม (ศิลปากร)  
 สีดา สอนศรี (ธรรมศาสตร์) สุเนตร ชุตินธรานนท์ (จุฬาฯ) ชาคริต ชุ่มวัฒนะ  
 (ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร) โดยมี ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (ธรรมศาสตร์  
 เป็นประธาน) และ กาญจณี ละอองศรี (ธรรมศาสตร์ เป็นกรรมการและเลขานุการ)  
 คณะกรรมการได้พิจารณาวิทยานิพนธ์เป็นจำนวนมาก และในที่สุดจากข้อเสนอ  
 แนะนำของผู้อ่านต้นฉบับหรือ reader (ที่ได้ขอให้ช่วยพิจารณาเป็นกรณีพิเศษ)  
 ประกอบกับความเห็นของกรรมการเอง ก็ได้ดำเนินให้มีการปรับปรุงแก้ไข  
 วิทยานิพนธ์สารนิพนธ์ซึ่งแล้วเสร็จจัดการตีพิมพ์ได้ในชุดนี้จำนวน 20 เรื่อง

โครงการหนังสือชุด “ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ทั้ง 20 เรื่องนี้ เมื่อพิจารณาในภาพรวมจะเป็นการให้ฐานข้อมูล  
 และความรู้ต่อความเข้าใจเรื่องราวของภูมิภาคนี้ทั้งในเรื่องนโยบายการต่างประเทศ  
 การก่อตั้งองค์การระหว่างประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ปัญหาชายแดน  
 ปัญหาชนกลุ่มน้อย ประวัติศาสตร์บางช่วงเวลาของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคนี้  
 ตลอดเรื่องราวทางวัฒนธรรม คติชนวิทยา โลกทัศน์และภูมิปัญญา ฯลฯ โดย  
 มีความคาดหวังว่า โครงการหนังสือชุดนี้จะช่วยกระตุ้นให้เกิดความสนใจต่อ  
 “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา” ขึ้นในบ้านเราทั้งในหมู่นักวิชาการและมหาชน  
 ทั่วไป เป็นการขยายพรมแดนของความรู้และวิชาการให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ช่วย  
 ส่งเสริมให้เกิดนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญรุ่นใหม่ ๆ ขึ้น และที่สำคัญคือ  
 กระตุ้นให้เกิดทั้งการเรียนการสอน การค้นคว้าวิจัย การสร้างสถาบัน การสร้าง  
 คนรุ่นใหม่ที่มีลักษณะเป็น critical mass ขึ้นในประเทศไทยอันเป็นส่วนหนึ่ง

และส่วนที่สำคัญของ “ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” เวลาของ “การศึกษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” เอง แทนที่จะเป็นในอเมริกา ในยุโรป ในออสเตรเลีย ในญี่ปุ่น ในจีน น่าจะมาถึงแล้ว

สำหรับหนังสือเรื่อง “บรูไน : อาณานิคมของอังกฤษ” ของ *ศิริพร สมัครสมิสร* แก้วไขปรับปรุงจากสารนิพนธ์เรื่อง “การตกเป็นอาณานิคมอังกฤษของบรูไนในคริสต์ศตวรรษที่ 19” (อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2529) ซึ่งนำเสนอให้เห็นพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของบรูไนตั้งแต่เป็นชุมชนริมฝั่งทะเลจนเป็นเมืองท่าค้าขายกับประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษจวบจนในคริสต์ศตวรรษที่ 16 เมื่อชาวตะวันตกเดินทางเข้ามายังเอเชีย บรูไนจึงอยู่ในความสนใจของชาวตะวันตกไม่ว่า สเปน โปรตุเกส ฮอลันดา และอังกฤษ เนื่องจากความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและชัยภูมิของการเป็นเมืองท่าบนเส้นทางการค้านานาชาติ แต่ด้วยปัญหาความอ่อนแอภายในของบรูไนเอง จึงชักนำให้บรูไนเกี่ยวข้องกับชาติมหาอำนาจตะวันตก จนในที่สุดต้องตกเป็นรัฐอารักขาของอังกฤษในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19

ท้ายที่สุดนี้บรรณาธิการต้องขอขอบคุณบุคคลจำนวนมากที่ช่วยทำให้เกิดโครงการหนังสือชุดใหญ่นี้ขึ้นมา (หลายท่านอาจดำรงความเป็นนิรนามอยู่ต่อไป) ขอขอบคุณ *สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)* ที่ช่วยเหลือในด้านทุนทั้งการดำเนินการเลือกสรรและทุนการจัดพิมพ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสตราจารย์ นายแพทย์ วิจารณ์ พานิช ผู้อำนวยการ กับ ดร. โชคชัย สุทธาเวช ฝ่ายความสัมพันธ์ข้ามชาติ สกว. และขอขอบคุณ ดร. บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา อดีตผู้อำนวยการฝ่ายความสัมพันธ์ข้ามชาติ สกว. เป็นกรณีพิเศษ ที่เล็งเห็น

(22)

ความสำคัญของ “วิทศคดีศึกษา” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา” ผลักดันให้เกิดผลงานทางวิชาการด้านนี้ทั้งในแง่ของเอกสารสิ่งพิมพ์ ทั้งในแง่ของการสัมมนาและการประชุมทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติหลายครั้งหลายคราด้วยกัน

ขอขอบคุณมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ที่มีศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก เป็นประธาน ที่ร่วมในการดำเนินการจัดพิมพ์เผยแพร่ครั้งนี้ ขอขอบคุณกรรมการตามรายนามที่กล่าวข้างต้นที่ช่วยในการคัดเลือก ขอขอบคุณต่อผู้อ่านต้นฉบับหลายท่าน (ที่นิรนาม) ขอขอบคุณบุคลากรมัธยมวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร ซึ่งอนุญาตให้นำวิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์ในโครงการนี้มาตีพิมพ์ ขอขอบคุณผู้เขียนทุกท่านที่ทั้งอนุญาตให้นำผลงานมาตีพิมพ์ ทั้งอดทนและมานะในการแก้ไขต้นฉบับอีกครั้งแล้วครั้งเล่า ขอขอบคุณอาจารย์ธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ และ คุณถ้ายวน เพชรแสงสว่าง ที่ช่วยในการดำเนินการให้หนังสือเป็นรูปเล่ม ขอขอบคุณ คุณเพลิน เทียนขวัญ และคุณปรารถนา ศรีวิศาลศักดิ์ ที่ช่วยในด้านธุรการเป็นอย่างดีจนสิ้นสุดโครงการฯ

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

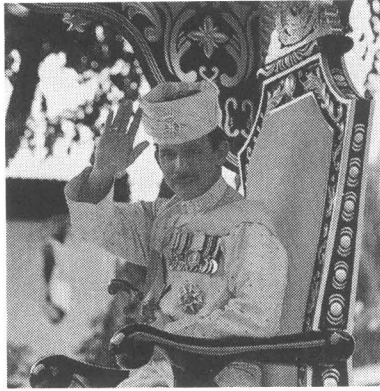
กาญจณี ละอองศรี

2 ตุลาคม 2540

**คณะกรรมการบริหารโครงการผลิตหนังสือด้านวิเทศคดีศึกษา  
ชุด “ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”**

- |                                  |              |                     |
|----------------------------------|--------------|---------------------|
| 1. อาจารย์ ดร. ชาญวิทย์          | เกษตรศิริ    | ประธาน              |
| 2. รองศาสตราจารย์ ดร. บุญรักษ์   | บุญญะเขตมาลา | กรรมการ             |
| 3. รองศาสตราจารย์สีดา            | สอนศรี       | กรรมการ             |
| 4. รองศาสตราจารย์รังสรรค์        | ธนะพรพันธุ์  | กรรมการ             |
| 5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อีระ   | นุชเปี่ยม    | กรรมการ             |
| 6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชاکริต | ชุ่มวัฒนะ    | กรรมการ             |
| 7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุนทร  | ชุตินธรานนท์ | กรรมการ             |
| 8. ผู้ช่วยศาสตราจารย์กาญจน์      | ละอองศรี     | กรรมการและเลขานุการ |





ภาพปก

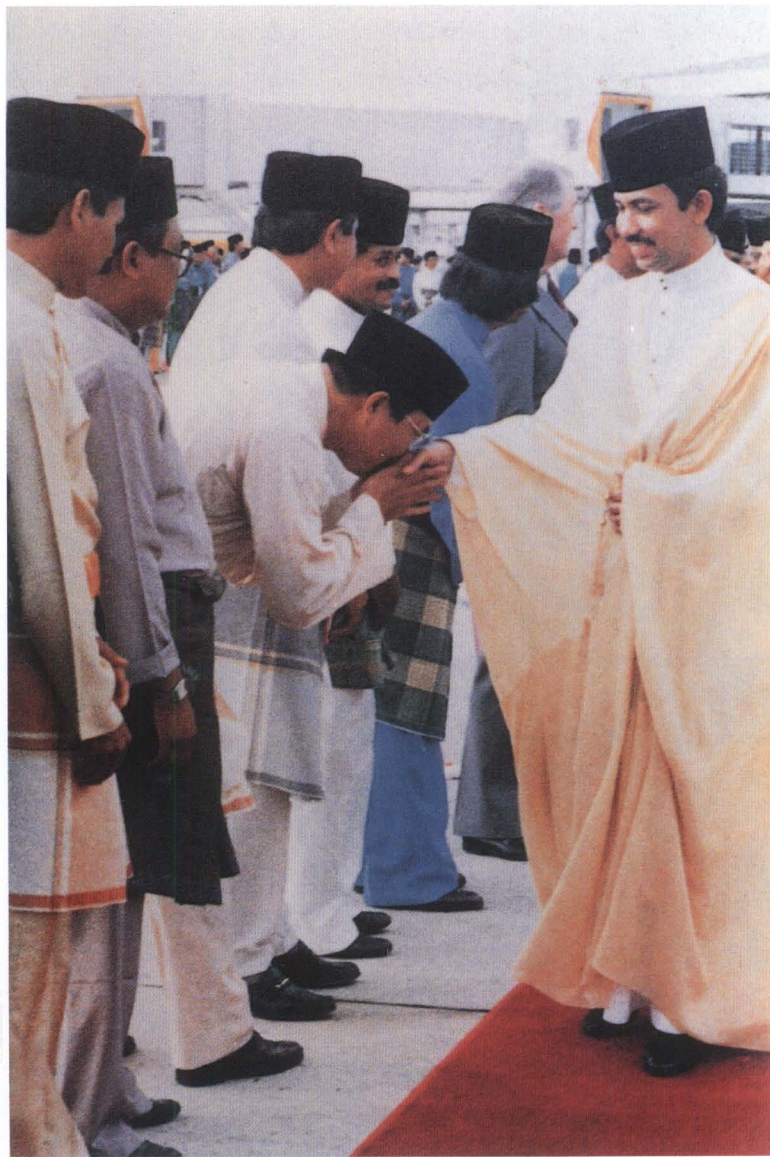
บรูไน เป็นประเทศที่อยู่ด้านตะวันตกเฉียงเหนือของเกาะบอร์เนียว มีอาณาเขตติดต่อกับรัฐซาราวัก มาเลเซีย มีพื้นที่ 5,765 ตารางกิโลเมตร (ขนาดเกือบเท่ากับพื้นที่จังหวัดจันทบุรีของไทย หรือประมาณ 12 เท่าของพื้นที่เกาะภูเก็ต) มีชายฝั่งทะเลยาว 161 กิโลเมตร 75 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ทั้งหมดเป็นป่าไม้ที่ยังอุดมสมบูรณ์

บรูไนมีประชากรประมาณ 300,000 คน 67% เป็นชาวมาเลย์ 6% เป็นคนพื้นเมืองดั้งเดิม 17% เป็นคนเชื้อสายจีน ที่เหลือเป็นคนอินเดีย ยุโรป และอื่น ๆ ภาษามาเลย์และศาสนาอิสลามเป็นภาษาและศาสนาประจำชาติ

ค.ศ.1888 บรูไนตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษในฐานะรัฐอารักขาโดยความเต็มใจของสุลต่านบรูไนในขณะนั้น บรูไนเป็นประเทศร่ำรวยเมื่อมีการค้นพบแหล่งน้ำมันในทศวรรษที่ 1920 บรูไนได้เอกราชสมบูรณ์เมื่อวันที่ 1 มกราคม ค.ศ.1984

ภาพปก : สุลต่าน ฮัจญี หะซันัล โบลเกียฮ์ พระราชสมภพเมื่อ 15 กรกฎาคม ค.ศ.1946 ได้รับการศึกษาจากบรูไน มาเลเซีย และโรงเรียนนายร้อยทหารแซนด์เฮิร์สทจากอังกฤษ ขึ้นครองราชย์เป็นสุลต่านองค์ที่ 22 เมื่อ ค.ศ.1968 โดยการสละราชสมบัติของพระราชบิดา สุลต่านโบลเกียฮ์มีมเหสี 2 พระองค์ พระราชโอรส 4 พระองค์ พระราชธิดา 6 พระองค์ องค์สุลต่านเป็นผู้นำทั้งด้านการปกครองและศาสนาของบรูไน

(ภาพปกจากหนังสือ Brunei Darussalam, Royal Brunei Airlines)



สุสด่านและยังดี เปอร์ดวนแห่งบรูไน  
เสด็จกลับจากการไปทำพิธีฮัจย์ที่นครเมกกะ เมื่อ ค.ศ.1987



สุลต่านหะซันนัล โบลเกียฮ์ (ขวา) และพระราชบิดาอดีตสุลต่าน โอมาร์ อาลี ซัยฟูตดีน (ซ้าย)

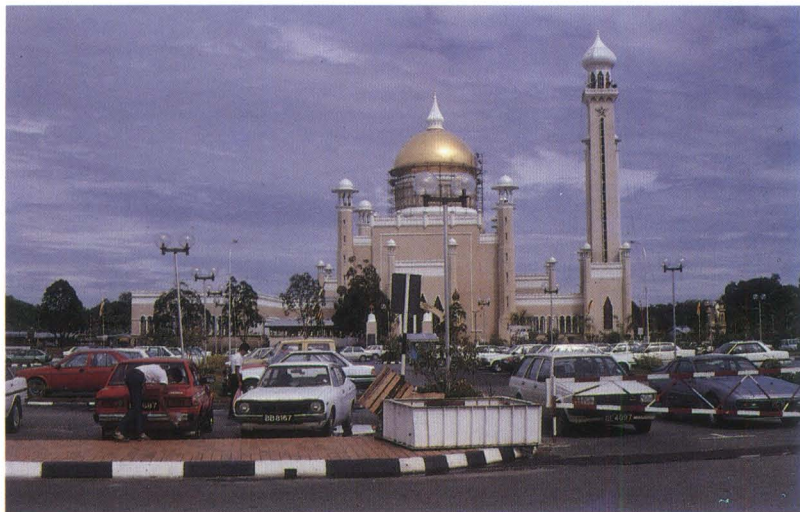


องค์สุลต่านประกาศเอกราชอันสมบูรณ์ของประเทศบรูไน 1 มกราคม ค.ศ.1984

(ภาพจากหนังสือ Brunei Darussalam in Profile, 1988)

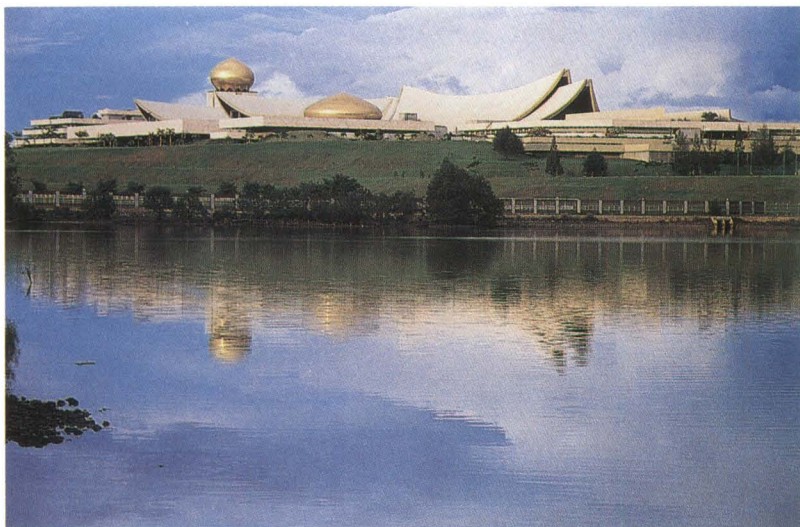


บันดาร์ เสรี เบกาวัน และแม่น้ำรูไน  
(ภาพจาก Brunei Darussalam in Brief 1995)



ภาพ 1985 : ซาฟูดีน เกมดรี

มัสยิด โอมาร์ อาลี ซัยฟุดดีน สุลต่านแห่งบรูไน กลางกรุงบันดาร์ เสรี เบกาวัน



อิสตานา - พระราชวังใหม่ของสุลต่านองค์ปัจจุบัน  
(ภาพจากหนังสือ Brunei Darussalam in Profile, 1988)



မြို့တော်ကန်  
ဖေဖော်ဝါရီလ ၁၉၈၆ ခု



မြို့တော်ကန်  
ဖေဖော်ဝါရီလ ၁၉၈၆ ခု

(30)



แม่น้ำรูโน



ป่าชายเลนที่ปากแม่น้ำรูโน



แท่นขุดเจาะน้ำมันในเขตบีเลา

(ภาพจาก Brunei Darussalam in Brief 1995)



เมืองบิเลท



เมืองบันการ เขตเต็มบอรอง

(ภาพจาก Brunei Darussalam in Brief 1995)





โครงการที่อยู่อาศัยของรัฐบาลที่กำบังโบลกียะฮันแม่น้ำบรูไน



โครงการที่อยู่อาศัยของรัฐบาลในเขตบีเลท

(ภาพจาก Brunei Darussalam in Brief 1995)



สนามบินบรูไนสร้างเมื่อทศวรรษ 1980 ด้วยเงินทุน 71.7 ล้านเหรียญบรูไน  
เพื่อต้อนรับผู้ให้บริการ 400,000 คนต่อปี

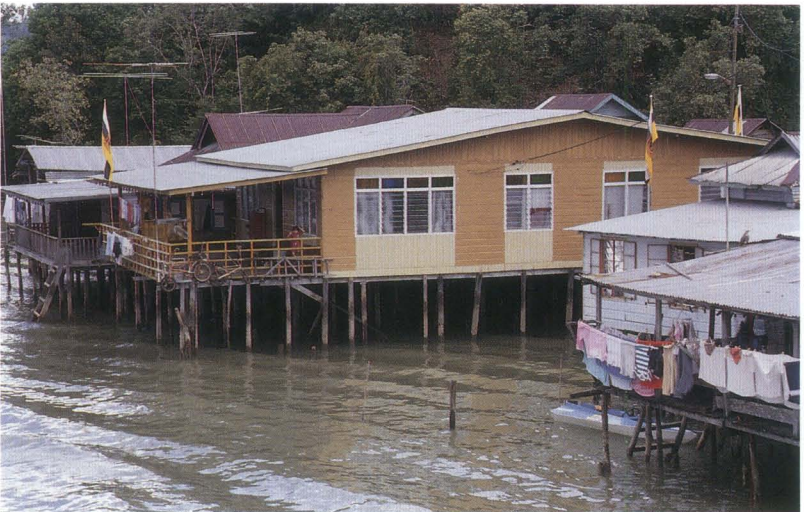


มหาวิทยาลัยบรูไน

(ภาพจาก Brunei Darussalam in Brief 1995)



ภาพ 1985 : ซาญิวาห์ เกนดะห์ลี



ภาพ 1985 : ซาญิวาห์ เกนดะห์ลี

กำแพงอัยร์-หมู่บ้านน้ำ ที่อยู่อาศัยแบบดั้งเดิมของคนบรูไน  
ที่มีประชากรอาศัยอยู่ถึงครึ่งของประชากรในกรุงบันดาร์ เสรี เบกาวัน ที่มี 60,000 คน



ภาพ 1985 : ซาญวิทซ์ เกษตรศิริ



ภาพ 1985 : ซาญวิทซ์ เกษตรศิริ

เรือ เป็นพาหนะที่สำคัญของคนเมืองหลวง



ภาพ 1985 : ชนญิวซ์ เกนดรีวี



ภาพ 1985 : ชนญิวซ์ เกนดรีวี

จำนวนประชากรที่มีไม่มากนักของบรูไน รวมทั้งอาชีพของประชากรกว่าครึ่งอยู่ในภาคอุตสาหกรรม โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ ทำให้พื้นที่ป่ายังคงมีมากและอุดมสมบูรณ์ ไม่ถูกบุกรุกเพื่อทำการเกษตรและที่อยู่อาศัย



ภาพ 1985 : ชาญวาทย์ เกษตรศรี

ย่านการค้ากลางกรุงที่คนบรูในเชื้อสายจีนมีบทบาททางการค้า



ภาพ 1985 : ชาญวาทย์ เกษตรศรี

ตลาดชุมชนแห่งหนึ่งในเขตบรูใน-มัวรา



ภาพ 1985 : ซาญเวียต เกนครหวิ



ภาพ 1985 : ซาญเวียต เกนครหวิ

ศาลเจ้าและสุสานชาวจีนในเขตเมืองหลวง

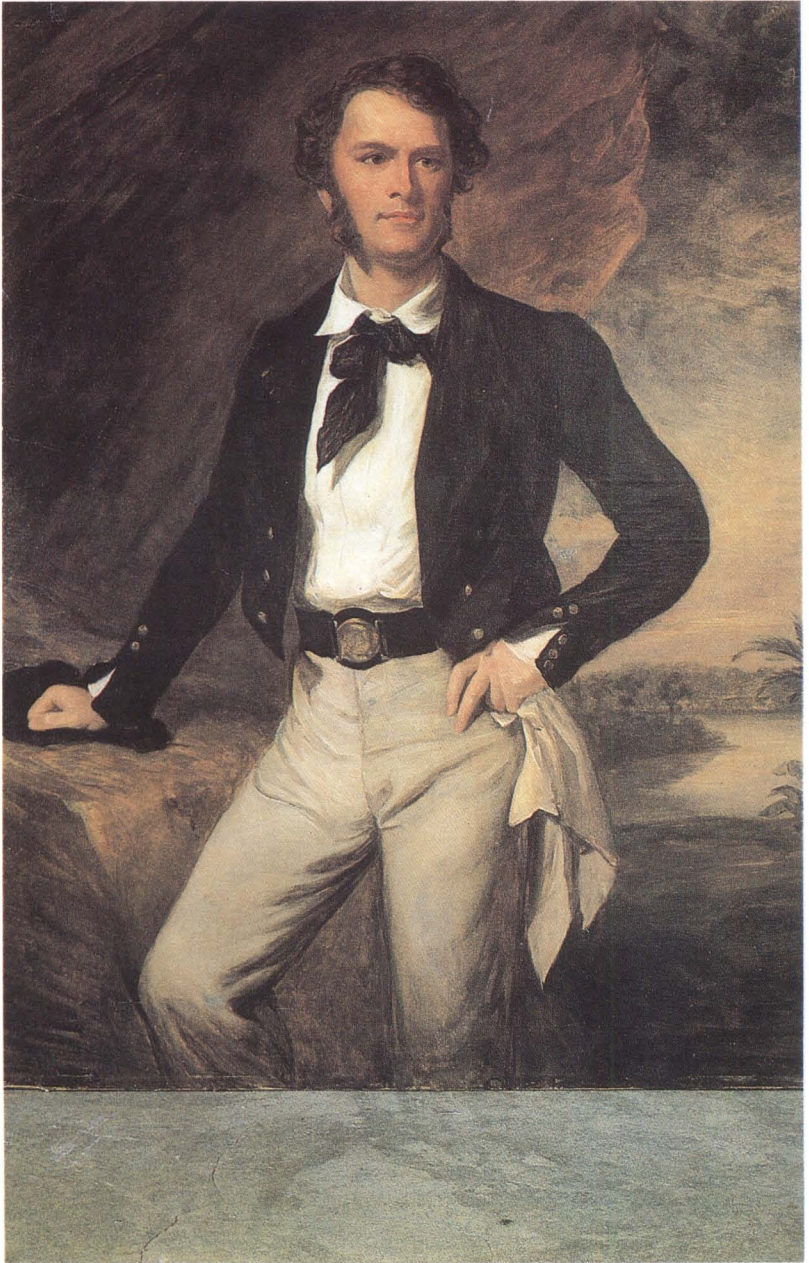


(บน) อนุสาวรีย์เซอร์ วินสตัน เชอร์ชิล นายกรัฐมนตรีอังกฤษสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2

(ล่าง) โรงภาพยนตร์ไมติดแอร์กลางกรุงบันดาร์ เสรี เบกาวัน

(ภาพ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ “บรูไน : สุลต่าน น้ำมัน แรงงานไทย” ใน วิถีไทย : การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม, 2540)





เจมส์ บรู๊ค (ค.ศ.1803-1868) ที่สุดด่านบรูไนยอมยกดินแดนซาราวักให้เขาปกครอง  
เจมส์ บรู๊ค จึงเป็น ราชาแห่งซาราวัก (ระหว่าง ค.ศ.1841-1863) รวม 22 ปี

# สารบัญ

	หน้า
คำนำสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย	(3)
รายนามคณะกรรมการนโยบายกองทุนสนับสนุนการวิจัย	(5)
คำแถลงมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์	(7)
รายนามคณะกรรมการบริหาร	
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์	(10)
คำนำโครงการหนังสือชุด	
“ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”	(11)
รายนามคณะกรรมการบริหารโครงการฯ	(23)
คำนำ	(44)
ประวัติผู้แต่ง	(46)
บทคัดย่อ	(47)
บทที่	
1 บทนำ	1
2 ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของประเทศบรูไน	5
3 บรูไน : ก่อนสมัยคริสตศตวรรษที่ 16	11
4 บรูไน : การตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ	33
5 บรูไน : หลังจากการตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ	69
บทสรุป	86
บรรณานุกรม	91

(42)

**ภาคผนวก**

ก. บรูไนสมัยปัจจุบัน	99
ข. แผนภูมิแสดงการสืบเชื้อสายของสุลต่านแห่งอาณาจักรบรูไน ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 18	107
ค. ตราสัญลักษณ์ของประเทศบรูไน	109
ง. สรุปรูปเหตุการณ์สำคัญของอาณาจักรบรูไนในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19	111

# Contents

	Page
<i>Preface from The Thailand Research Fund</i>	(3)
<i>Board of The Thailand Research Fund</i>	(5)
<i>Preface from The Foundation for the Promotion of Social Sciences and Humanities Textbooks Projects</i>	(7)
<i>Board of The Foundation for the Promotion of Social Sciences and Humanities Textbooks Projects</i>	(10)
<i>Preface from the editors</i>	(11)
<i>Board of the Publication Series “Thailand’s Neighbors in Southeast Asia”</i>	(23)
<i>Preface from the author</i>	(44)
<i>About the author</i>	(46)
<i>Abstract</i>	(48)
Chapter I Introduction	1
Chapter II Historical Background of Brunei	5
Chapter III Brunei : Before the Sixteenth Century	11
Chapter IV Brunei : The Falling into British Colony	33
Chapter V Brunei : After Falling into British Colony	69
Conclusion	86
Bibliography	91
Appendix	99

## คำนำ

หนังสือเล่มนี้ เกิดขึ้นเพราะทางสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ต้องการที่จะนำไปตีพิมพ์เป็นหนังสือในโครงการผลิตหนังสือด้านวิเทศศึกษาศาสตร์ “ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” โดยผู้เขียนได้ปรับปรุงจากสารนิพนธ์ในระดับปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ผู้เขียนทำไว้เมื่อคราวที่ศึกษาระดับปริญญาโท สาเหตุที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องบรูไนเพราะเห็นว่า ประเทศบรูไนแม้จะเป็นประเทศเล็ก ๆ ในภูมิภาค แต่มีศักยภาพสูงมากทางด้านเศรษฐกิจ และบทบาทของบรูไนเริ่มมีมากขึ้นในสังคมโลก ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจและการเมือง ฉะนั้นการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องบรูไนจึงน่าจะเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับประเทศไทยเรา ในฐานะเป็นสมาชิกกลุ่มอาเซียนกับบรูไนแล้ว บรูไนเป็นตลาดส่งออกแรงงานที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของไทยเราในปัจจุบัน การเรียนรู้เกี่ยวกับบรูไนในด้านต่าง ๆ คงจะช่วยให้ไทยเราสามารถที่จะดำเนินนโยบายในการสร้างความสัมพันธ์กับบรูไนในด้านเศรษฐกิจและการเมือง ให้เป็นประโยชน์กับประเทศไทยได้ดียิ่งขึ้น

หนังสือเล่มนี้ได้รับความช่วยเหลือเป็นอย่างดีจากอาจารย์หลาย ๆ ท่าน ซึ่งผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง นับจากข้อเสนอแนะของ ดร. ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ แห่งคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้ควบคุมการทำสารนิพนธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของประเทศบรูไน กราบขอบพระคุณ ดร. วินัย พงศ์ศรีเพียร แห่งคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ซึ่งเป็นผู้ช่วยให้คำแนะนำ ให้ข้อคิดเห็นและให้ความ

ช่วยเหลือเป็นอย่างดีในการปรับปรุงให้เป็นรูปเล่มของหนังสือ ขอบพระคุณ มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ทำให้ผู้เขียนสามารถสร้างงานเขียนชิ้นนี้ขึ้นมาได้ และขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ช่วยให้งานทางวิชาการของผู้เขียนชิ้นนี้ได้มีโอกาสเผยแพร่

ศิริพร สมักรสโมสร

# ประวัติผู้แต่ง

ศิริพร สมัครสมโสธร

## การศึกษา

ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์ วิชาเอกประวัติศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ.2518

อักษรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ.2530

## การทำงาน

ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำโรงเรียนวัดสระเกษ

## บทคัดย่อ

หนังสือเรื่องนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาถึงความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของบรูไน และวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้บรูไนต้องตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษในคริสต์ศตวรรษที่ 19 นอกจากนี้จะกล่าวถึงภูมิหลังของบรูไนนับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 ถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 หนังสือนี้ยังเน้นให้เห็นปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้อังกฤษเข้ามาเกี่ยวข้องกับบรูไนตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 18 จนถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19

หนังสือเล่มนี้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 บทด้วยกัน คือ

- บทที่ 1 บทนำ
  - บทที่ 2 ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของประเทศบรูไน
  - บทที่ 3 บรูไน : ก่อนสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 16
  - บทที่ 4 บรูไน : การตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศอังกฤษ
  - บทที่ 5 บรูไน : หลังจากตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศอังกฤษ
- ภาคผนวก ข้อมูลปัจจุบันของประเทศบรูไน



## **Abstract**

The purpose of this study is to give an account of the history of Brunei and aims specifically to analyze the situation in which this country became a British protectorate in the nineteenth century. Besides a general survey of the history of Brunei from the sixteenth to the end of the nineteenth century, it emphasizes the various factors that led to the British involvement in this country from the mid-eighteenth century to the end of the nineteenth century.

This study is divided into five chapters as follow.

Chapter I Introduction

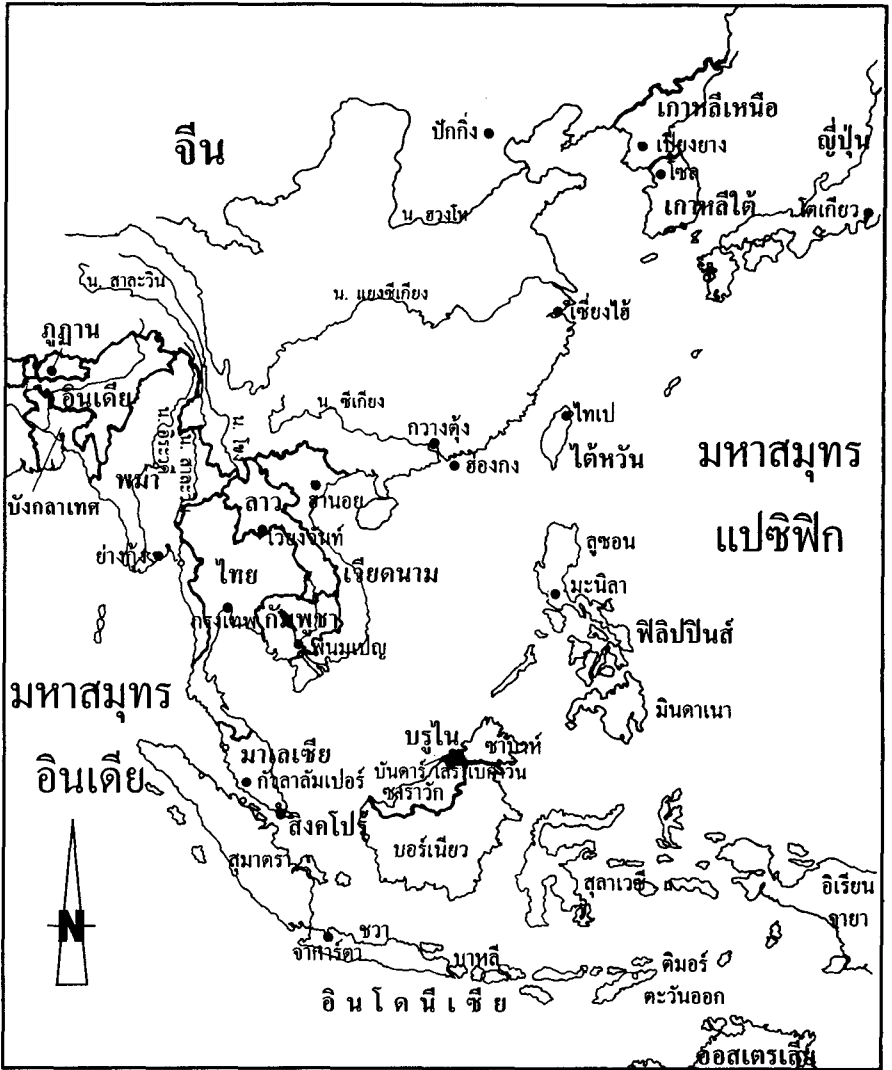
Chapter II Historical Development of Brunei at the End of the 19 th Century.

Chapter III Brunei Before the 16 th Century

Chapter IV Brunei under British Colonization

Chapter V Brunei After British Colonization

Appendix : Contemporary Facts about Brunei





# บทที่ 1

## บทนำ

เรื่องราวของประเทศบรูไนมีผู้ทำการศึกษาเอาไว้ค่อนข้างน้อย โดยเฉพาะเรื่องราวที่เกี่ยวกับความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ทั้งนี้เป็นเพราะขาดหลักฐานที่จะนำมาศึกษาค้นคว้าเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะที่เป็นภาษาไทยนั้นแทบจะไม่ปรากฏเลย นอกจากปรากฏเป็นบทความขนาดสั้นในวารสาร หรือเป็นสารคดีเชิงท่องเที่ยว เพราะเท่าที่ปรากฏในเรื่องที่เกี่ยวกับบรูไน ส่วนใหญ่มักจะเป็นผลงานในภาษาต่างประเทศ และเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความร่ำรวยอย่างมหาศาลในฐานะที่มีน้ำมันปิโตรเลียมเป็นทรัพยากรหลักที่ทำรายได้สูงให้กับประเทศ แต่เรื่องราวของบรูไนโดยเฉพาะทางด้านความเป็นมาทางประวัติศาสตร์นั้นมีความน่าสนใจมาก ในลักษณะที่บรูไนที่แม้จะมีขนาดเล็กเมื่อเทียบขนาดกับประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเดียวกัน แต่บรูไนก็เคยเป็นอาณาจักรที่สามารถสร้างความยิ่งใหญ่ให้กับตนเองได้มากอาณาจักรหนึ่ง ภายหลังจากการเสื่อมของอาณาจักรมะละกาในคริสต์ศตวรรษที่ 16 (ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 20 - กลางพุทธศตวรรษที่ 21) ที่ถูกโปรตุเกสยึดได้ใน ค.ศ.1511 (พ.ศ.2054) โดยโปรตุเกสให้การยอมรับการขึ้นมหาราชอาณาจักรแห่งใหม่ของบรูไน ในฐานะพันธมิตร ส่วนประเทศสเปนแม้จะพยายามขยายอำนาจโดยการใช้กองกำลังของกองทัพเป็นเครื่องมือในการขยายอำนาจและอิทธิพล แต่ก็ต้องประสบกับความล้มเหลวในการเข้าโจมตีบรูไนถึงสองครั้ง ใน ค.ศ.1578 และ ค.ศ.1580 (พ.ศ.2121 และ พ.ศ.2123)

หลังจากนั้น แม้อาณาจักรบรูไนจะเริ่มเสื่อมลงในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 16 (ประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ 20 - ต้นพุทธศตวรรษที่ 21) แต่บรูไนก็ยังสามารถรักษาความเป็นรัฐอิสระของคนได้อยู่ แม้ว่าอาณาเขตที่เคยมีอย่างกว้างขวางในสมัยที่รุ่งเรืองจะค่อย ๆ ลดน้อยลง จนเหลือเพียงขนาดเท่ากับประเทศบรูไนในปัจจุบัน ทั้งนี้เป็นเพราะประเทศบรูไนต้องเผชิญกับปัญหาทั้งทางด้านการเมืองและด้านเศรษฐกิจ ทั้งจากภายในประเทศของบรูไนเองและทั้งจากภายนอกประเทศ ปัญหาทางด้านการเมืองภายในของประเทศบรูไนเองเนื่องมาจากความอ่อนแอขององค์สุลต่านผู้มีอำนาจเต็มในฐานะผู้ปกครอง แต่ไม่สามารถควบคุมการแตกแยกที่เกิดขึ้นจากการแย่งชิงอำนาจในหมู่ราชวงศ์และกลุ่มชนชั้นปกครองเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว จนต้องเผชิญกับการจลาจลต่อต้านผู้ปกครอง และปัญหาในเรื่องการแยกตัวเพื่อเป็นอิสระของรัฐที่เคยเป็นเมืองขึ้น รวมทั้งปัญหาจากการก่อตัวของพวกโจรสลัดซึ่งมีบทบาทมากในช่วง ค.ศ.1650 - ค.ศ.1841 (พ.ศ.2193 - พ.ศ.2384) จนเรียกกันว่า “ยุคแห่งโจรสลัด” ส่วนปัญหาจากภายนอกประเทศก็คือ ประเทศบรูไนต้องสูญเสียดินแดนของตนให้กับประเทศมหาอำนาจตะวันตก ที่ต่างก็แข่งขันกันแสวงหาผลประโยชน์โดยการขยายอำนาจและอิทธิพลในลักษณะต่าง ๆ เช่น ใช้กำลังเข้ายึดครอง ใช้ข้อบังคับจากการทำสนธิสัญญาในการอ้างสิทธิเพื่อความชอบธรรมในการเข้ายึดครอง ทำให้มีผลต่อเนื่องถึงผู้ปกครองของบรูไนที่ต้องหมดสิทธิ์ในการใช้อำนาจเหนืออาณาเขตของตน ส่วนในด้านเศรษฐกิจประเทศบรูไนต้องได้รับผลกระทบจากการสร้างระบบเศรษฐกิจแบบผูกขาดของฮอลันดา รวมทั้งผลกระทบจากความอ่อนแอของผู้ปกครองบรูไนเอง ทำให้บทบาททางการค้าของบรูไนในฐานะที่เคยเป็นแหล่งแวะพักเรือระหว่างเส้นทางการค้าในแถบภูมิภาคนี้ต้องสูญเสียไป จนทำให้บรูไนอ่อนแอลงเรื่อย ๆ และมีผลให้รัฐชูลู (ซึ่งเคยเป็นเมืองขึ้นของบรูไน) สามารถแยกตัวเป็นอิสระ

และสร้างความเข้มแข็งได้มากจนกระทั่งผู้ปกครองบรูไนให้การยอมรับในความเหนือกว่าของรัฐซูด

ลักษณะของประเทศบรูไนดังกล่าวข้างต้นยาวนานอยู่ประมาณสองศตวรรษ ในฐานะของรัฐเล็ก ๆ ที่มีอิสระในการปกครองตนเอง แต่สิ่งที่บรูไนต้องเผชิญมาตลอดจนน่าที่จะถือได้ว่าเป็นอันตรายต่อการคงอยู่ของบรูไนเป็นอย่างมาก คือ ปัญหาทางด้านการเมืองและปัญหาทางเศรษฐกิจ จนนำมาซึ่งความจำเป็นที่ทำให้บรูไนต้องยอมตกเป็นอาณานิคมในฐานะที่เป็นรัฐอารักขาของประเทศอังกฤษใน ค.ศ.1888 (พ.ศ.2431) โดยความเต็มใจของบรูไนเอง ซึ่งนับว่าแตกต่างกับประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่ต้องตกเป็นอาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตกเพราะถูกบีบบังคับโดยการใช้อำนาจและอิทธิพลที่เหนือกว่า

ในปัจจุบัน ประเทศบรูไนมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับประเทศไทย เป็นอย่างดี ทั้งความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต่อประเทศ และความสัมพันธ์ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อาเซียน) ด้วยกัน ทางประเทศไทยได้ส่งแรงงานไทยไปทำงานในประเทศบรูไนเป็นจำนวนมากมาเป็นเวลานานนับสิบปีแล้ว ผลที่ประเทศไทยได้รับคือ แรงงานไทยได้นำเอาเงินตราต่างประเทศเข้ามาในประเทศเป็นจำนวนมหาศาลในแต่ละปี ดังนั้นการได้มีโอกาสเรียนรู้เกี่ยวกับประเทศบรูไน นับได้ว่าน่าจะเป็นประโยชน์ต่อประเทศเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการนำไปศึกษาเกี่ยวกับปัญหาที่น่าสนใจ และต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองในอนาคต



ภาพ อัยร์ (หมู่บ้านน้ำ) บรูไนเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 19

(ภาพจากหนังสือ Brunei Darussalam in Profile, 1988)

## บทที่ 2

# ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของประเทศบรูไน

## สภาพทั่วไป

ประเทศบรูไนตั้งอยู่บนชายฝั่งตะวันตกเฉียงเหนือของเกาะบอร์เนียว บริเวณเส้นละติจูดที่  $4^{\circ} - 5^{\circ}$  เหนือ ห่างจากเส้นศูนย์สูตร 443 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมด 5,765 ตารางกิโลเมตร หรือ 2,226 ตารางไมล์ ภาคเหนือจดทะเลจีนใต้ อีกสามด้านล้อมรอบด้วยซาราวัก ซึ่งเป็นรัฐหนึ่งของมาเลเซีย บนเกาะบอร์เนียว ประเทศบรูไนถูกแบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วนโดยรัฐซาราวัก คือด้านภาคตะวันออกเรียกว่า *เขตเต็มบรูอง* (Temburong District) มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบบริเวณชายฝั่งทะเล ส่วนที่ลึกเข้าไปในแผ่นดินเป็นเขตภูเขาสูง ทางด้านภาคตะวันตกแบ่งออกเป็น 3 เขตใหญ่ ๆ คือ *เขตบรูไน-มัวรา* (Brunei-Muara) *เขตตุตอง* (Tutong) *เขตบีเลท* (Belait) มีลักษณะภูมิประเทศโดยทั่ว ๆ ไปนอกจากบริเวณชายฝั่งที่อยู่ติดทะเล ถัดจากบริเวณชายฝั่งเข้าไปจะเป็นเนินเขาเตี้ย ๆ เป็นส่วนมาก เขตนี้จะเป็นเขตที่อยู่อาศัยของประชากรส่วนมากมาตั้งแต่สมัยโบราณ ที่อยู่ของประชากรจะอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านบนพื้นที่ที่เป็นน้ำเรียกว่า *กัมปง อัยร์* (Kampong Ayer) ในเขตของบรูไน-มัวรา และเป็นที่ตั้งของเมืองหลวง คือ *บันดาร์ เสรี เบกาวัน* (Bandar Seri Begawan)<sup>1</sup> *ซีเรีย* (Seria) *กัวลา บีเลท* (Kuala Belait)<sup>2</sup>

<sup>1</sup> เป็นชื่อที่ได้รับการตั้งขึ้นใหม่เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม ค.ศ.1970 (พ.ศ.2513) โดยเปลี่ยนจากชื่อเดิม คือ บรูไนทาวน์ (Brunei Town) เพื่อถวายเป็นเกียรติแก่ สุลต่าน เสรี เบกาวัน (Sultan Seri Begawan) ซึ่งสละราชย์ใน ค.ศ.1968 (พ.ศ.2511) ให้กับพระราชโอรสซึ่งเป็นสุลต่านองค์ปัจจุบัน คือ สุลต่าน หะซันัล โบลเกียฮ์ (Sultan Hassanal Bolkiah)

<sup>2</sup> เป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ด้วยน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ



ทั้งสามแห่งนี้เป็นบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์ จึงกลายเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของประชากรจำนวนมาก จากการสำรวจเมื่อ ค.ศ.1995 (พ.ศ.2538) บรูไนมีประชากรทั้งหมดประมาณ 285,000 คน 64% เป็นชาวบรูไนเชื้อสายมาเลย์ จำนวน 182,400 คน นอกนั้นเป็นชาวจีน 20% จำนวน 57,000 คน และชาวพื้นเมืองดั้งเดิมประมาณ 44,600 คน<sup>3</sup> ชาวพื้นเมืองที่มีจำนวนมากกว่าพวกอื่น คือ พวกชนเผ่าอิบาน (Ibans) นอกนั้นเป็นชาวยุโรปและชาวต่างชาติอื่น ๆ ซึ่งมีอยู่เพียงเล็กน้อย ส่วนมากจะอาศัยอยู่ในบริเวณที่มีที่ทำการของรัฐบาล ในเขตที่เป็นที่ตั้งของกองทหาร และในบริเวณที่เป็นแหล่งการค้า หรือไม้ก็แหล่งที่มีการผลิตน้ำมัน ประชากรในเมืองที่มีจำนวนมากกว่าพวกอื่น คือ พวกชนเผ่าอิบาน (Ibans) นอกนั้นเป็นชาวยุโรปและชาวต่างชาติอื่น ๆ ซึ่งมีอยู่เพียงเล็กน้อย

พื้นที่ในประเทศบรูไน 75% ปกคลุมไปด้วยป่าไม้ที่เป็นป่าฝนเขตร้อนตามแนวชายฝั่งเป็นป่าไม้ชายเลนประกอบด้วย ป่าไม้โกงกาง ป่าจาก จำนวนมากกว่าชนิดอื่น ส่วนพืชผลทางเกษตรหลักที่บรูไนสามารถผลิตได้ คือ ข้าว ถั่ว กัญชง น้ำมันสำปะหลัง

ทรัพยากรหลักมีน้ำมันที่เป็นสินค้าส่งออกเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ ศาสนาประจำชาติ คือ ศาสนาอิสลาม ภาษามาเลย์ถือเป็นภาษาประจำชาติของบรูไน แต่จะใช้ภาษาอังกฤษสำหรับการติดต่อทางธุรกิจการค้า ส่วนประชาชนทั่วไปใช้ภาษาถิ่นตามเชื้อชาติของตน ซึ่งมีทั้งภาษาจีนและภาษาอิบาน<sup>4</sup>

<sup>3</sup> The World Almanag and Book of Facts, 1995.

<sup>4</sup> สรุปรวมจาก S.J Fulton, "Brunei : Past and Present," Asian Affair, Vol. I, No. I, (February, 1984), P. 5. Government of Brunei Information Service, Brunei Darus - Salam (n.p.), (n.d.), p. 1.

## ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์

ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของประเทศบรูไนยังไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัดเกี่ยวกับระยะเวลาและตัวบุคคลโดยเฉพาะในสมัยเริ่มแรกที่ก่อตั้งอาณาจักร เพราะฉะนั้นการกล่าวถึงเรื่องราวของประเทศบรูไนในช่วงเวลาดังกล่าวของนักประวัติศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับประเทศบรูไน เช่น ทอม แฮริสัน (Tom Harrison) ไนเจล เฮเวิร์ด (Nigel Heyward) ซี. เอ็ม. เทิร์นบูล (C. M. Turnbull) และ ดี.อี.บราวน์ (D.E. Brown) จึงมักจะกล่าวถึงเรื่องราวต่าง ๆ ของประเทศบรูไนในลักษณะของการตีความจากหลักฐานเท่าที่มีปรากฏอยู่ ได้แก่ หลักฐานที่เป็นบันทึกของชาวจีน เช่น บันทึกของราชวงศ์ซ่ง (Sung Dynasty) หลักฐานที่เป็นของชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เอง เช่น ซิลซิล่าห์ (Silsilah) รวมทั้งจากนิทานพื้นเมือง ส่วนชื่อของประเทศบรูไนก็ยังไม่มีการยืนยันแน่ชัดอีกเช่นกัน เพราะชื่อของบรูไนที่ปรากฏอยู่ในหลักฐานต่าง ๆ ดังที่กล่าวมา มีอยู่หลายชื่อซึ่งนักประวัติศาสตร์ได้สันนิษฐานว่าเป็นชื่อของประเทศบรูไนทั้งสิ้น เช่น ในบันทึกของชาวจีนซึ่งกล่าวถึงชื่อที่หมายถึงประเทศบรูไนอยู่หลายแบบ คือ โปลิ, โป - ลิ, โป - นิ, และปุนิ นักประวัติศาสตร์ที่ชื่อ เอ็น เจ ไรอัน ว่าบรูไนเป็นที่รู้จักกันดีมานานสำหรับชาวจีนในชื่อว่า โป - นิ โดยสรุปแล้วในแต่ละชื่อที่กล่าวมานั้นล้วนแต่หมายถึงดินแดนแห่งเดียวกัน คือ อาณาจักรที่ส่งบรรณาการให้กับจักรพรรดิของจีน ซึ่งตั้งอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของเกาะบอร์เนียว<sup>5</sup> นอกจากความไม่แน่ชัด

<sup>5</sup> D.S. Ranjit Sing, *Brunei 1839 - 1983 : The Problem of Political Survival* (Kuala Lumpur : Oxford University Press, 1984), p. 13. Cited by D. E. Brown "Socio-Political History of Brunei, A Bornean Malay Sultanate", unpublished Ph.D. thesis, (Intaca : Cornell University, 1969), p. 267. State of Brunei, *Annual Report*, 1959, p. 196.

ในเรื่องของชื่อประเทศแล้ว เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับประเทศบรูไนโดยเฉพาะ ในสมัยเริ่มแรกนั้นก็ยังไม่ได้รับการยืนยันที่แน่นอนและก็ยังขาดความต่อเนื่อง ดังนั้นเรื่องราวต่าง ๆ ของบรูไนจึงมีปรากฏขึ้นเป็นระยะ ๆ เท่านั้น ระยะเวลาเริ่มแรกสุดที่ปรากฏเรื่องราวของประเทศบรูไนโดยมีหลักฐานยืนยันคือ บันทึกของชาวจีน กล่าวถึงว่ามีชาวจีนจำนวนมากมาค้าขายที่เมืองซานตูปอง (Santubong) เมื่อคริสตศตวรรษที่ 7 (ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 11 - กลางพุทธศตวรรษที่ 12) เมืองนี้ตั้งอยู่ที่ปากแม่น้ำไกลี้ ๆ กับเมือง กุจิง (Kuching)<sup>6</sup> ในการค้าขายระหว่างจีนกับบรูไนนี้ปรากฏว่ามีหลักฐานทางโบราณคดียืนยันประกอบ คือ เศษถ้วยชามของจีนที่มีอายุอยู่ในสมัยราชวงศ์ซัน ประมาณ 200 ปีก่อนคริสตศักราช - ค.ศ.220 (ประมาณพุทธศตวรรษที่ 3 - ต้นพุทธศตวรรษที่ 7) และเหรียญที่มีอายุประมาณคริสตศตวรรษต้น ๆ (ประมาณพุทธศตวรรษที่ 1-5) ที่บริเวณปากแม่น้ำซาราวัก<sup>7</sup> ส่วนสินค้าที่บรูไนส่งไปขายยังประเทศจีน คือ ริงนก มีชาวต่างชาติทำหน้าที่เป็นพ่อค้าคนกลางให้ แต่ไม่แน่ชัดว่าเป็นชนชาติใดแน่ ระหว่างชาวจีน อินเดีย และอาหรับ การค้าขายระหว่างจีนและบรูไนมาปรากฏอีกครั้งในคริสตศตวรรษที่ 11 (ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 15 - กลางพุทธศตวรรษที่ 16) จากหลักฐานที่เป็นบันทึกของชาวจีนสมัยราชวงศ์ซ่ง ค.ศ.960 - ค.ศ.1279 (พ.ศ.1503 - พ.ศ.1822)<sup>8</sup> ว่าบรูไนเป็นหนึ่งในบัญชีรายชื่อของรัฐที่ส่งบรรณาการให้กับจีน<sup>9</sup>

<sup>6</sup> N.J. Ryan, A History of Malaysia and Singapore (Kuala Lumpur : Oxford University Press, 1976), p. 6.

<sup>7</sup> Ibid. I

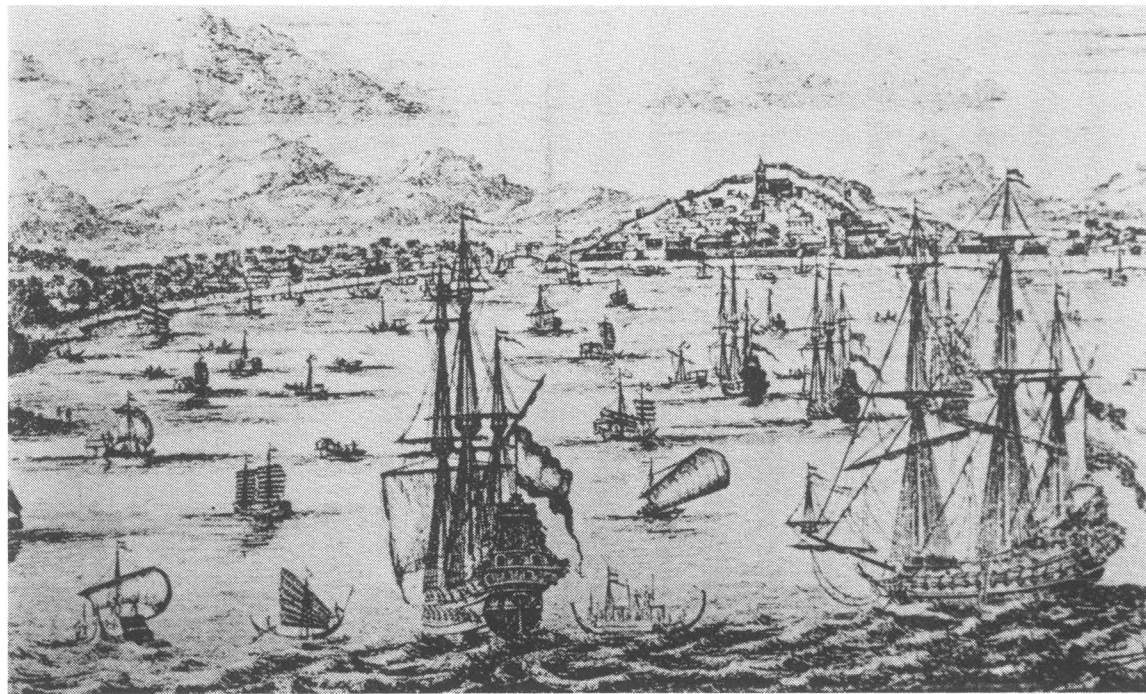
<sup>8</sup> C.M. Turnbull. A Short History of Malaysia, Singapore and Brunei (Singapore : Graham Brash, 1981), p. 17.

<sup>9</sup> North Borneo, Brunei (British Bornean) (New Haven : Human Relations Area Files, 1956), p. 8.

ส่วนเรื่องราวของบรูไนที่ปรากฏอยู่ในหลักฐานของทางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เอง เช่นใน Maragtas Legend of Ten Datos<sup>10</sup> กล่าวว่าในราวคริสต์ศตวรรษที่ 8 (ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 12 - กลางพุทธศตวรรษที่ 13) ชาวบรูไนส่วนมากทำการประมง ได้ขยายอำนาจขึ้นไปทางตะวันตกเฉียงเหนือ โดยตามพวกบิซายา (Bisaya) ที่ตั้งภูมิลำเนาอยู่ที่บริเวณแหลมเคลียส (Klias Peninsula) ทางเหนือของอ่าวบรูไนขึ้นไปยังฟิลิปปินส์ และสามารถครอบครองฟิลิปปินส์ได้ เพราะปรากฏชื่อฟิลิปปินส์อยู่ในบัญชีรายชื่อเมืองขึ้นของบรูไน จนกระทั่งสเปนเข้ามาปราบปราม

หลังจากนั้นเรื่องราวของประเทศบรูไนเริ่มมีหลักฐานต่าง ๆ กล่าวถึงมากขึ้น โดยปรากฏอยู่ในบันทึกทั้งของชาวจีน ของชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และโดยเฉพาะของชาวตะวันตกที่มีมากกว่าของชาติอื่น ๆ จึงมีผลทำให้สามารถทราบเรื่องราวที่เกี่ยวกับความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของบรูไนได้อย่างต่อเนื่องมากขึ้นนับจากช่วงนี้เป็นต้นไป ซึ่งจะขอแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงเวลาก่อนการเข้ามาของชาวตะวันตก หมายถึงช่วงเวลาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษต้น ๆ ถึงคริสต์ศตวรรษที่ 15 (ประมาณพุทธศตวรรษที่ 5 - พุทธศตวรรษที่ 19) และช่วงหลังตั้งแต่การเริ่มเข้ามาของชาวตะวันตก เริ่มประมาณต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 จนกระทั่งถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 (ประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ 20 - ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 24) ที่บรูไนต้องตกเป็นเมืองขึ้นในลักษณะของการเข้าไปเป็นรัฐในอารักขาของอังกฤษเมื่อ ค.ศ.1888 (พ.ศ.2431)

<sup>10</sup> Robert Nicholl, "Brunei Rediscovered : R A Survey of Early Times" *Journal of Southeast Asian Studies* Vol. XIV, No. I, (March, 1983), p. 37. Cited by Manuel L. Carreon, "The Monteclaro Text of the Maragtas" translated into English in *The Maragtas Symposium* (Manila : National Historical Institute, 1970), pp. 68-74.



มะละกา ค.ศ.1665 ศูนย์กลางการค้าที่สำคัญของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

### บทที่ 3

## บรูไน : ก่อนสมัยคริสตศตวรรษที่ 16

เรื่องราวของประเทศบรูไนในช่วงเวลาก่อนคริสตศตวรรษที่ 16 (กลางพุทธศตวรรษที่ 19 - กลางพุทธศตวรรษที่ 20) ไม่ว่าจะเป็นการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม หลักฐานสำคัญจะได้อาจมาจากการบันทึกของชาวต่างชาติ เป็นส่วนมาก โดยเฉพาะของชาวจีนจะมีมากกว่าของชาติอื่น ๆ นอกจากนั้น จะอาศัยหลักฐานที่กล่าวถึงเรื่องราวของ 2 อาณาจักรใหญ่ในสมัยโบราณที่อยู่ใกล้กับบรูไน คือ อาณาจักรมัชปาหิตกับอาณาจักรมะละกา ซึ่งจะกล่าวถึง บรูไนในลักษณะของการกล่าวพาดพิงถึงในฐานะที่บรูไนเป็นอาณาจักรที่อยู่ในภูมิภาคเดียวกันกับอาณาจักรทั้งสอง หลักฐานที่กล่าวถึงข้างต้นจึงทำให้สามารถทราบเรื่องราวของบรูไนในช่วงนี้ได้ คือ

**ทางด้านการเมือง** สถานภาพของบรูไนเป็นเพียงแคว้นเล็ก ๆ ที่มีอิสระในการปกครองตนเอง แต่เพื่อความอยู่รอดทำให้บรูไนต้องยอมให้การยอมรับอำนาจของรัฐหรือประเทศต่าง ๆ ทั้งที่อยู่ในภูมิภาคเดียวกัน และที่ผลัดเปลี่ยนกันขึ้นมารองอำนาจ จนสามารถสร้างความเข้มแข็งได้มากกว่า บรูไน คือ อาณาจักรศรีวิชัย อาณาจักรมัชปาหิต อาณาจักรมะละกา และที่อยู่นอกภูมิภาค คือ ประเทศจีน ตัวอย่างเช่น สมัยอาณาจักรศรีวิชัยเรื่องอำนาจ ศรีวิชัยใช้อำนาจที่ตนมีอยู่เข้าช่วยควบคุมการค้าของตนเอง ทั้งนี้เพราะศรีวิชัยสามารถสร้างความเป็นมหาอำนาจให้กับตนเองขึ้นมาได้จากการสร้างฐานะทางการค้า ฉะนั้นจึงสร้างเมืองขึ้นตามจุดที่เป็นบริเวณยุทธศาสตร์ เพื่อช่วยควบคุมเส้นทางการค้าของตน เนื่องจากการเจริญขึ้นหรือเสื่อมลง

ของอาณาจักรศรีวิชัยนั้น ขึ้นอยู่กับความสามารถที่จะควบคุมเส้นทางการค้าได้มากหรือน้อยเพียงใด เพราะฉะนั้นศรีวิชัยจึงสร้างเมืองปาเล็มบังขึ้นที่เกาะสุมาตราเพื่อใช้ควบคุมช่องแคบมะละกา และสร้างเมืองบันตัมเพื่อควบคุมบริเวณช่องแคบซุนดาและเมืองท่าต่าง ๆ ที่อยู่ทางเหนือของเกาะชวา และจัดให้บูรไนคุมอยู่ทางเกาะบอร์เนียว ให้มกัสซาร์คุมอยู่ทางใต้ของหมู่เกาะเซลีเบส<sup>1</sup> และในสภาพการณ์เช่นเดียวกัน เมื่ออาณาจักรมัชปาหิตเรืองอำนาจขึ้นมาในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 13 และ 14 (ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 17 - กลางพุทธศตวรรษที่ 19) ก็ปรากฏเรื่องราวของบูรไนว่าเป็นรัฐที่ส่งบรรณาการให้กับอาณาจักรมัชปาหิต เหตุการณ์นี้ปรากฏอยู่ในหลักฐานของชวานักประวัติศาสตร์ คือ นาย ดี.เอส.รันจิต ซิงส์ ออกความเห็นพินัยหลักฐานของชวาอันนี้คงจะหมายถึงเรื่องที่เขียนขึ้นโดยกวีในราชสำนักของมัชปาหิต เรื่อง *นครเกียรติคิม*<sup>2</sup> เขียนขึ้นใน ค.ศ.1365 (พ.ศ.2908) โดย *ประพันธ์* แต่ลักษณะการปกครองเมืองขึ้นของมัชปาหิตต่างจากของศรีวิชัย เพราะมัชปาหิตปกครองอย่างผิวเผิน เนื่องจากต้องการให้รัฐที่อยู่ใต้อำนาจเสียส่วยหรือสิ่งของอื่น ๆ ที่แสดงว่ายอมรับความเป็นใหญ่ของตนเท่านั้น โดยที่รัฐที่อยู่ใต้อิทธิพลเหล่านี้จะมีสิทธิในการปกครองตนเอง<sup>3</sup> นอกจากนี้ยังปรากฏหลักฐาน

<sup>1</sup> D.J.M. Tate, *The Making of Modern South-East Asia Vol. I*, (Kuala Lumpur : Oxford University Press, 1971), p. 9.

<sup>2</sup> D.S. Ranjit Singh, *Brunei 1839-1983 : The Problem of Political of Survival* (Kuala Lumpur : Oxford University Press, 1984), p. 13. Cited by D.E. Brown, "Socio-Political History of Brunei, A Bornean Malay Sultanat," unpublsh Ph.D. thesis, (Ithaca : Cornell University, 1969), p. 265.

<sup>3</sup> ดี.จี.อี.ฮอลล์. ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เล่ม 1 แปลโดย คุณวรุณยุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และคณะ, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์, 2512), หน้า 12.

ในพงศาวดารของบรูไน (The Brunei Chronicles)<sup>4</sup> ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ใต้อำนาจของอาณาจักรมัชปาหิต เมื่อถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 15 (ประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ 20) อาณาจักรมะละกาได้เป็นมหาอำนาจขึ้นมาทำให้อาณาจักรมะละกากลายเป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญที่สุดของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเป็นศูนย์กลางเผยแพร่นิกายอิสลาม มะละกาสามารถขยายอำนาจเข้ามาครอบครองบรูไนได้ในสมัยของสุลต่าน มันซุร (Munsur) ซึ่งครองราชย์อยู่ในช่วง ค.ศ.1459 - ค.ศ.1477 (พ.ศ.2002 - พ.ศ.2020) เป็นอีกครั้งหนึ่งที่บรูไนถูกขึ้นบัญชีว่าเป็นอาณาจักรมุสลิมที่มีเมืองหลวงอยู่ที่มะละกา<sup>5</sup>

สำหรับประเทศจีน สามารถเข้ามาสร้างอิทธิพลได้อย่างมากทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม สาเหตุหนึ่งมาจากค่านิยมของกลุ่มประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ต่างก็พอใจจะให้การยอมรับธรรมเนียมการส่งบรรณาการให้กับจีน เพื่อแลกกับผลประโยชน์ทางการค้าและความมั่นคงทางการเมือง ในขณะที่จีนก็พอใจที่จะให้สิทธิพิเศษทางการค้าแก่รัฐที่ส่งบรรณาการให้ตน เพื่อแสดงความมีอำนาจและอิทธิพลของตน สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับบรูไน ประเทศบรูไนอยู่ในฐานะรัฐบรรณาการของจีน แม้จะไม่มีหลักฐานยืนยันการติดต่อค้าขายระหว่างสองประเทศนี้ที่มีความยาวนานแค่ไหน แต่จะมีหลักฐานปรากฏเป็นระยะ ๆ ครั้งแรกสุดในคริสต์ศตวรรษที่ 7 (ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 11 - กลางพุทธศตวรรษที่ 12) ต่อมาใน

---

<sup>4</sup> Singh, op.cit. I. Cited by H. Low "Silsilah (Book of Descent) of the Rajas of Brunei" JSBRAS (Singapore) No.5, (June 1880), pp. 1-35. and P.L. Amin Sweeney, "Silsilah Raja-Raja Brunei" JMBRAS Vol. 41, pt.2, (1968), pp. 1-82.

<sup>5</sup> Human Relations Area Files, (1956), p. 8.



คริสต์ศตวรรษที่ 11 (ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 15 - กลางพุทธศตวรรษที่ 16) และปรากฏหลักฐานอีกครั้งใน ค.ศ.1406 (พ.ศ.1949) ว่ากษัตริย์ของบรูไนได้ส่งราชทูตไปยังราชสำนักของจีนพร้อมกับของบรรณาการ ซึ่งเป็นผลิตผลจากทรัพยากรของประเทศ โดยจักรพรรดิของจีนได้มอบของขวัญคือ ผ้าไหม มาให้กับกษัตริย์บรูไนและพระมเหสี ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับของขวัญนี้มีปรากฏอยู่ในบันทึกของฟูเกียน (Fukien) ซึ่งเป็นผู้ที่ได้มีโอกาสเดินทางติดตามนายพลเรือ *เซ็ง โฮ*<sup>6</sup> ตอนที่เดินทางมาแคว้นฝ่งบรูไน<sup>7</sup> และหนึ่งในคณะของนายพลเซ็ง โฮ นี้คือ *ออง ซัม ปิง* (Ong Sum Ping) ได้แต่งงานกับผู้ปกครองของบรูไนด้วย<sup>8</sup>

ในขณะที่มีหลักฐานยืนยันแน่ชัดว่า บรูไนให้การยอมรับอำนาจและอิทธิพลของมหาอำนาจต่าง ๆ ที่ผลัดเปลี่ยนกันครองอำนาจ แต่บรูไนก็ยังมีอิสระอย่างเต็มที่มาตลอดเช่นกัน ในการมีอิสระที่จะปกครองตนเองภายในอาณาจักรของตนอย่างเต็มที่ที่มีความเป็นอิสระในการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่มีผลทำให้บรูไนสามารถแสวงหาผลประโยชน์ที่เป็นผลดีต่อการคงอยู่ของบรูไนได้มากยิ่งขึ้น และจะได้รับผลตอบแทนจากมหาอำนาจที่บรูไนมีความสัมพันธ์อยู่ด้วย คือ ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 13-14 (ประมาณกลางพุทธศตวรรษ

---

<sup>6</sup> เป็นนายพลเรือในคณะทูตของจักรพรรดิยุงโล (Yung Lo) แห่งราชวงศ์เหม็ง (พ.ศ.1911 - พ.ศ.2187) ที่จีนส่งออกไปยังดินแดนต่าง ๆ เพื่อฟื้นฟูเกียรติภูมิของจีนให้เป็นศูนย์อำนาจใหญ่ของโลกทางภาคตะวันออกอีกครั้ง นายพลเรือเซ็ง โฮ ได้เดินทางมาหลายเที่ยวในระหว่าง ค.ศ.1405 - ค.ศ.1433 (พ.ศ.1948 - พ.ศ.1976). ใน คี.จี.อี. ฮอลล์, อ้างแล้ว, หน้า 118.

<sup>7</sup> John Bastin and Robin W. Winks comps. *Malaysia : Selected Historical Reading* (Kuala Lumpur : Oxford University Press, 1969), p.15.

<sup>8</sup> C.M. Turnbull, *A Short History of Malaysia, Singapore, and Brunei* (Singapore : Graham Brash, 1981), p. 54.

ที่ 17 - กลางพุทธศตวรรษที่ 19) เป็นสมัยที่อาณาจักรมลายูปกครองอำนาจในหลักฐานของชาวได้กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนหนึ่งที่สามารถช่วยยืนยันในเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดีคือ กล่าวว่างกองทัพจากชาวได้ยกทัพไปช่วยขับไล่พวกชูลูที่มารุกรานให้ออกไปจากบรูไนได้ใน ค.ศ.1368 (พ.ศ.1911)<sup>9</sup> ทำให้บรูไนสามารถใช้โอกาสที่มีอยู่สร้างความมั่นคงให้กับอาณาจักรของตนได้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้แล้วบรูไนยังใช้วิธีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับมหาอำนาจต่าง ๆ ไปพร้อม ๆ กัน เช่น ในสมัยที่อาณาจักรมะละกาครองอำนาจ ใน ค.ศ.1370 (พ.ศ.1913) บรูไนได้แสดงความจงรักภักดีต่อจีนไปพร้อม ๆ กัน โดยการส่งบรรณาการให้กับทางมะละกาอย่างสม่ำเสมอด้วย<sup>10</sup> ลักษณะเช่นนี้ของบรูไน นักประวัติศาสตร์ ดี.เอส.รันจิต ชิงส์ ได้วิเคราะห์ว่า บรูไนเป็นรัฐที่มีอำนาจในการปกครองตนเองได้ เนื่องจากมีองค์ประกอบครบตามกฎหมายระหว่างประเทศ คือ มีประชากร มีอาณาเขต มีรัฐบาลที่สามารถ ทำให้บรูไนสามารถสร้างความสัมพันธ์กับชาติอื่น ๆ ได้ นับว่าบรูไนเป็นประเทศที่มีอิสระในการปกครองตนเอง<sup>11</sup>

ทุกครั้งที่มีการผลัดเปลี่ยนการครองอำนาจของมหาอำนาจต่าง ๆ บรูไนก็สามารถใช้โอกาสจากสถานการณ์ได้อย่างถูกต้องจังหวะ จนเสมือนกับว่าสถานการณ์นั้นเอื้ออำนวยให้บรูไนสามารถตั้งตัวเป็นรัฐอิสระจากมหาอำนาจที่หมดอำนาจไปได้ทันที นับเป็นความสามารถของผู้ปกครองของบรูไน บทบาท

<sup>9</sup> N.J. Ryan, *A History of Malaysia and Singapore* (Kuala Lumpur : Oxford University Press, 1976), p. 13.

<sup>10</sup> Nigel Heyward, *Sarawak Brunei and North Borneo* (Singapore : Eastern University Press Ltd., 1963), p. 65.

<sup>11</sup> Singh, op.cit. I, p.3 Cited by J.G. Starke, *An Introduction to International Law* 6th ed., (Butterworth, London, 1967), pp. 91-92.

ของบรูไนดังกล่าวนี้ถือได้ว่าเป็นลักษณะพิเศษเฉพาะของประเทศบรูไน ประเทศเดียวเท่านั้น ดังจะเห็นตัวอย่างได้จากช่วงเวลาอาณาจักรมัชปาหิต เสื่อม จากบันทึกในซิลซิละฮ์ ซึ่งมีการนำมาแปลและตีพิมพ์ถึง 2 ครั้งได้ กล่าวว่ บรูไนสามารถตั้งตัวเป็นอิสระได้ในช่วงเวลาระหว่างเหตุการณ์สอง เหตุการณ์คือ เมื่อเกิดการทำลายล้างกันในอาณาจักรมัชปาหิต ภายหลังจาก การตายของ *กajah มาดา* (Gajah Mada)<sup>12</sup> นับเป็นโอกาสอันดีที่เมืองขึ้นจะ ตั้งตัวเป็นอิสระ เพราะฉะนั้นจึงปรากฏว่า เมื่อ *อลัก เบตาตาร์* (Alak Betatar) ได้ตั้งตัวขึ้นเป็นสุลต่าน *มูฮัมหมัด ชาห์* (Sultan Muhammad Shah)<sup>13</sup> ช่วงเวลานี้เป็นช่วงที่นักประวัติศาสตร์ส่วนมากลงความเห็นว่า บรูไนได้อิสระภาพจากอาณาจักรมัชปาหิตในราวทศวรรษที่ 1470 (พ.ศ.2013 - พ.ศ.2022)<sup>14</sup> ยิ่งในสมัยมะละกาเรืองอำนาจ บรูไนแม้จะต้องให้การยอมรับ ในอำนาจของมะละกา แต่บรูไนก็ยังคงมีอิสระในการปกครองตนเอง เพราะ การปกครองของมะละกาต่อเมืองขึ้นของตนนั้น มะละกาใช้การปกครองแบบ กระจายอำนาจ<sup>15</sup>

---

<sup>12</sup> *กajah มาดา* เป็นนายทหารที่เริ่มมีบทบาทสำคัญขึ้นมาของอาณาจักรมัชปาหิต และมีมากที่สุดตลอดช่วงการครองอำนาจของเจ้าหญิงศรีกวนะ (ประมาณพ.ศ.1871 - พ.ศ.1893) เพราะเขาได้รับตำแหน่งที่มีอำนาจและอิทธิพลอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนเลยในประวัติศาสตร์ ของชวาว่าเสนาบดีคนใดจะได้รับอำนาจเช่นนี้ ใน พ.ศ.1873 เขาได้รับแต่งตั้งให้เป็น “มาบดีห์” หรืออัครมหาเสนาบดีของมัชปาหิต และดำรงตำแหน่งนี้จนกระทั่งมรณกรรมใน พ.ศ.1907 ใน ฮอลล์. อังแล้ว, หน้า 108.

<sup>13</sup> พงศาวดารบรูไน ได้กล่าวถึงว่า *สุลต่านมูฮัมหมัด ชาห์* เป็นที่รู้จักกันดีในชื่อว่า *อลัก เบตาตาร์* เป็นชื่อเดิมก่อนการสถาปนาขึ้นเป็นสุลต่าน ใน Singh, op.cit. II, Cited by Sweeney, op.cit. I, p. 5.

<sup>14</sup> Ibid. I, p. 14.

<sup>15</sup> Turnbull, op.cit. I.

**ด้านเศรษฐกิจ** บรูไนมีความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจมากโดยเฉพาะในช่วงที่ทำการติดต่อค้าขายกับจีนและมะละกา ทั้งนี้เป็นเพราะว่าการดำเนินนโยบายทางการเมืองของบรูไน ที่ให้การยอมรับการมีอำนาจเหนือของมหาอำนาจที่ผลัดเปลี่ยนกันครองอำนาจทุกสมัยโดยไม่ต่อต้าน จึงมีผลทำให้บรูไนได้รับการปฏิบัติที่ดีแบบฉันทมิตรจากมหาอำนาจ โดยเฉพาะในสมัยที่มหาอำนาจยึดถือนโยบายทางการค้าเป็นหลักควบคู่กับการเมือง เช่น จีน มะละกา ทำให้บรูไนซึ่งเป็นรัฐที่มีการค้าเป็นเศรษฐกิจหลักของประเทศอยู่แล้ว สามารถที่จะใช้โอกาสที่มีช่วงนั้นแสวงหาผลประโยชน์ได้อย่างเต็มที่มากขึ้น เช่นการค้าขายกับจีน ถ้าต้องการให้ประสบความสำเร็จก็ต้องยอมรับในระบบบรรณาการของจีน คือการนำเอาบรรณาการมาถวายแด่จักรพรรดิของจีน ซึ่งทางบรูไนสามารถปรับตัวให้เข้ากับระบบบรรณาการกับจีนได้เป็นอย่างดี ไม่เฉพาะแต่ทางการค้าเท่านั้น แม้แต่ทางการทูต บรูไนก็ประสบความสำเร็จเช่นกัน ดังมีปรากฏอยู่ในหลักฐานที่เป็นบันทึกของชาวจีนและหลักฐานทางด้านโบราณคดี แม้จะไม่มีหลักฐานยืนยันถึงความต่อเนื่องในการค้าระหว่างจีนกับบรูไนที่มีความยาวนานนับศตวรรษก็ดี แต่ในบันทึกของชาวจีนกล่าวว่า จีนต้องการรงนจากแถบอร์เนียว และในราวคริสต์ศตวรรษที่ 7 (ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 11 - กลางพุทธศตวรรษที่ 12) บรูไนได้ส่งรงนไปขายยังประเทศจีน และมีหลักฐานปรากฏอีกครั้งในสมัยราชวงศ์ซุง (Sung Dynasty ค.ศ.960 - ค.ศ.1279 หรือ พ.ศ.1503 - พ.ศ.1822)<sup>16</sup> ว่า *การบูร* เป็นสินค้าที่ชาวจีนรู้จักกันเป็นอย่างดีว่ามาจากบรูไน<sup>17</sup> นอกจากนี้มีการขุดค้นพบเหรียญของชาวจีนและเครื่องปั้นดินเผาที่คงลักษณะของความเป็นจีน บริเวณ

<sup>16</sup> Tumbull, Ibid. I, pp. 7, 77.

<sup>17</sup> Ryan, op.cit. I, p. 38.

ปากแม่น้ำซาราวักเป็นจำนวนมาก นับเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงการค้าขายทางเรือที่มีอยู่มากมาย ระหว่างประเทศจีนกับเขตบอร์เนียวทางภาคตะวันตก ตั้งแต่ก่อนสมัยราชวงศ์หมิง ค.ศ.1368 - ค.ศ.1644 (พ.ศ.1911 - พ.ศ.2187)<sup>18</sup>

มีข้อที่น่าสังเกตอีกอย่างหนึ่งของการดำเนินนโยบายเพื่อการครองของอาณาจักรบรูไน ก็คือการยอมรับนับถือศาสนาอิสลามของบรูไน ซึ่งมีผลทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างมะละกากับบรูไนมีความแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น และมากยิ่งขึ้นหลังจากที่ผู้ปกครองของบรูไน คือ *อลัก เบร์ ตาบาร์* (Alak Ber Tabar) ได้แต่งงานกับเจ้าหญิงมุสลิมจากมะละกา<sup>19</sup> ทำให้บรูไนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากขึ้น เช่น บรูไนส่งการบูร ข้าว ทองคำ สาคุ ไปยังมะละกาเพื่อแลกเปลี่ยนกับผ้าทองจากอินเดีย<sup>20</sup> ทำให้บรูไนมีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นมากในฐานะเป็นศูนย์กลางการค้าของเส้นทางผ่านของพวกพ่อค้า ทั้งจากหมู่เกาะโมลุกกะทางตะวันตก และจากจีน<sup>21</sup> ที่เป็นเช่นนี้ก็คงจะเป็นเพราะอิทธิพลของศาสนาอิสลาม ซึ่งมีคำสอนที่เอื้อให้เกิดผลประโยชน์แก่พวกพ่อค้าที่เป็นมุสลิมด้วยกัน เช่นหลักคำสอนที่ว่า บุคคลที่กลับใจเข้ามานับถือศาสนาอิสลามย่อมได้รับการปฏิบัติที่ดีมาก และมนุษย์ทุกคนที่ยึดถือพระคัมภีร์อัลกุรอานย่อมนับเป็นพี่น้องกัน<sup>22</sup>

นอกเหนือจากการดำเนินนโยบายทางการเมืองดังกล่าวแล้ว สาเหตุ

<sup>18</sup> Bastin and Winks, op.cit. I, p. 14.

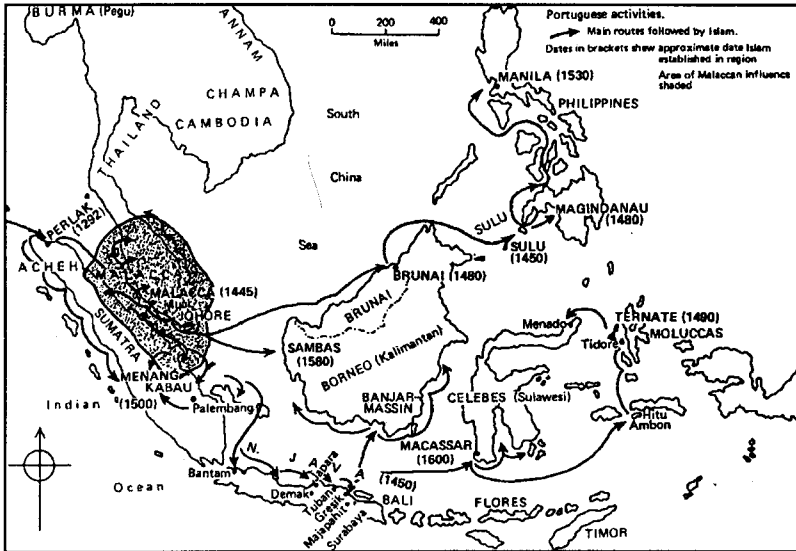
<sup>19</sup> Turnbull, op.cit. II

<sup>20</sup> Ibid. I

<sup>21</sup> Tate, op.cit. I, p. 168.

<sup>22</sup> คณัย ไชโยธธา “พระจันทร์เสี้ยวมาสู่อินเดีย” วารสารประวัติศาสตร์, ปีที่ 8 ฉบับที่

แผนที่ : แสดงการแพร่ขยายของศาสนาอิสลาม  
ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คริสตศตวรรษที่ 16



ที่มา : D.J.M. Tate, The Making of Modern South - East Asia Vol. I,  
(Kuala Lumpur : Oxford University Press, 1971), p. 44.

→ แสดงเส้นทางการแพร่ของศาสนาอิสลาม ที่ขยายไปตามเส้นทางที่  
โปรตุเกสขยายอำนาจ

คริสตศักราชในวงเล็บ แสดงระยะเวลาที่ศาสนาอิสลามสามารถตั้งมั่นได้ในแต่ละแห่ง

พื้นที่สีเข้ม แสดงเขตอิทธิพลของอาณาจักรมะละกา

อีก 2-3 ประการ nữaที่จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บรูไนกลายเป็นศูนย์กลางทางการค้าในย่านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ สภาพทางภูมิศาสตร์ในด้านที่เกี่ยวกับที่ตั้งและอิทธิพลของลมมรสุมที่ช่วยเอื้ออำนวยให้ เพราะบรูไนตั้งอยู่ในเส้นทางการค้าระหว่างจีนกับทางตะวันตกของบริเวณหมู่เกาะ จึงมีผลทำให้การค้าระหว่างจีนกับบรูไนในพลอยเจริญรุ่งเรืองขึ้นตามไปด้วยนานนับศตวรรษ จะยกเว้นช่วงที่อาณาจักรศรีวิชัยและอาณาจักรมขปาหิตครองอำนาจเท่านั้น<sup>23</sup> โดยเฉพาะบริเวณอ่าวบรูไนที่ตั้งอยู่นอกเขตอิทธิพลของลมได้ฝุ่น แต่อยู่ในเส้นทางที่จะเข้าสู่ทะเลจีนใต้ ซึ่งเป็นเขตที่กว้างใหญ่และมีความเจริญทางเศรษฐกิจมากในปัจจุบัน<sup>24</sup> และการที่มีลมมรสุมพัดผ่านทำให้เป็นประโยชน์ต่อการเดินเรือเข้ามาสู่เมืองท่าต่าง ๆ ในภูมิภาคนี้ บรูไนจึงกลายเป็นเมืองท่าที่เป็นทางผ่านของพวกพ่อค้าต่างชาติ เช่น ในสมัยคริสตศตวรรษที่ 15 (ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 19 - กลางพุทธศตวรรษที่ 20) พบเครื่องดินเผาของไทยจากสวรรคโลกและสุโขทัยซึ่งมีอายุอยู่ในช่วง ค.ศ.1290 - ค.ศ.1464 (พ.ศ.1823 - พ.ศ.2007) ที่เมืองหลวงเก่าของบรูไน คือ เมืองโกตา บาดู (Kota Batu)<sup>25</sup>

อีกประการหนึ่ง บรูไนมีอาวุธปืนซึ่งคงจะมีอิทธิพลมากพอที่จะดึงดูดการค้าให้มาอยู่ที่บรูไน แม้จะไม่ปรากฏหลักฐานยืนยันแน่ชัดว่าบรูไนเป็นผู้ผลิต แต่มีการใช้ปืนกันอย่างแพร่หลายทั่วไปในเขตภูมิภาคใกล้เคียง ซึ่งก็พอที่จะ

<sup>23</sup> Turnbull, op.cit. III

<sup>24</sup> S.J. Fulton, "Brunei : Past and Present" Asian Affairs Vol. 15, Part I, (February, 1984), p. 6.

<sup>25</sup> Tom Harrison, "Brunei Cannon : Their Role in Southeast Asia (1400-1900 A.D.)," The Brunei Museum Journal Vol. I No. I, (1969), p. 104



ราชา มูดา ฮาซิม ราชานแห่งซาราวัก

(ภาพ ค.ศ.1846 ภาพจาก Henry Keppel, The Expedition to Borneo of HMS Dido, พิมพ์ครั้งแรก 1846)



นำมาเป็นหลักฐานยืนยันว่าบรูไนเป็นศูนย์กลางการค้าอาวูตปิ่น และบรูไนเองมีปิ่นใหญ่ที่มีการออกแบบอย่างปราณีตและนำไปใช้เป็นอาวูตที่ร้ายแรง นอกจากนั้นยังผลิตปิ่นขนาดกลางที่สามารถเคลื่อนย้ายได้<sup>26</sup>

*สภาพสังคม* ในระยะแรกนี้อาศัยจากหลักฐานของจีนเป็นหลัก คือ *บันทึกของ ฟู่ เกียน (Fukien)* ซึ่งติดตามนายพลเรือเชิง โฮ มาบรูไน และ *บันทึกของ เจา จูกั๋ว* ทำให้ทราบว่าสังคมของบรูไนมีการแบ่งชนชั้น เช่น ที่ประทับของกษัตริย์ทำด้วยใบไม้ชนิดหนึ่ง ส่วนของประชาชนทำด้วยหญ้า ครอบครัวที่ร่ำรวยภรรยาและลูกสาวจะนุ่งผ้าไหมทอยกดอกเงินหรือทอง หลากหลายสี<sup>27</sup>

ชาวบรูไนโดยทั่วไปสวมใส่เสื้อผ้าที่ทำมาจากใยของพืช<sup>28</sup> การนับถือศาสนายังคงมีความเชื่อดั้งเดิมแบบชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั่วไป เช่น การบูชาผู้ด้วยสัตว์ที่มีชีวิต<sup>29</sup> เมื่อยอมรับนับถือศาสนาอิสลามจากมะละกา ประชาชนจึงถูกห้ามไม่ให้รับประทานหมู ถ้าขัดจีนจะถูกประหาร<sup>30</sup> จากหลักฐานของจีน คือ *บันทึกของเจา จู กั๋ว* บรรยายว่า ชาวจีนใช้เวลาประมาณ 30-45 วัน เดินทางจากแผ่นดินใหญ่มาบรูไน<sup>31</sup> และตลอดคริสตศตวรรษที่ 15 (ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 19 - กลางพุทธศตวรรษที่ 20) ชาวจีนจำนวนมากตั้งถิ่นฐานอยู่ตลอดแนวชายฝั่งบริเวณแม่น้ำคินาบาตันกัน (Kinabatangan) ในบอร์เนียวเหนือ และครั้งหนึ่งน้องสาวของ ออง ซัม ปิง (Ong Sum Ping)

<sup>26</sup> Ibid. I. p. 109.

<sup>27</sup> Ibid. II. pp. 105-106 .

<sup>28</sup> Harrison, op.cit. I.

<sup>29</sup> Bastin and Winks, op.cit. II, p. 15.

<sup>30</sup> Ibid. I.

<sup>31</sup> Ibid. II.

ผู้ปกครองชุมชนชาวจีนได้แต่งงานกับสุลต่าน มุฮัมหมัด (Sultan Muhammad, ค.ศ.1363 - ค.ศ.1402 (พ.ศ.1906 - พ.ศ.1945) สุลต่านองค์แรกที่ยอมรับศาสนาอิสลามเข้ามาสู่ราชวงศ์ของบรูไน<sup>32</sup>

นับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 (ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 20) เป็นต้นมา นับได้ว่าเป็นยุคทองของบรูไนก็ว่าได้ เพราะบรูไนสามารถสร้างความเจริญได้อย่างสูงสุดนับตั้งแต่ก่อตั้งอาณาจักรมา ทั้งทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจ ระบุว่าบรูไนมีความเจริญสูงสุดอยู่ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 15 - ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 (ประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ 19 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 20) ในช่วงที่บรูไนเริ่มมีความเจริญขึ้นนั้น อาณาจักรมะละก่ายังคงเป็นมหาอำนาจอยู่ และบรูไนก็ยังคงให้การยอมรับอำนาจของมะละกาอยู่ แต่บรูไนก็มีอิสระในการปกครองตนเอง และมีความเจริญเป็นอย่างมากทางด้านเศรษฐกิจโดยอาศัยความเป็นรัฐมุสลิมเช่นเดียวกับมะละกาเป็นเครื่องเกื้อหนุน

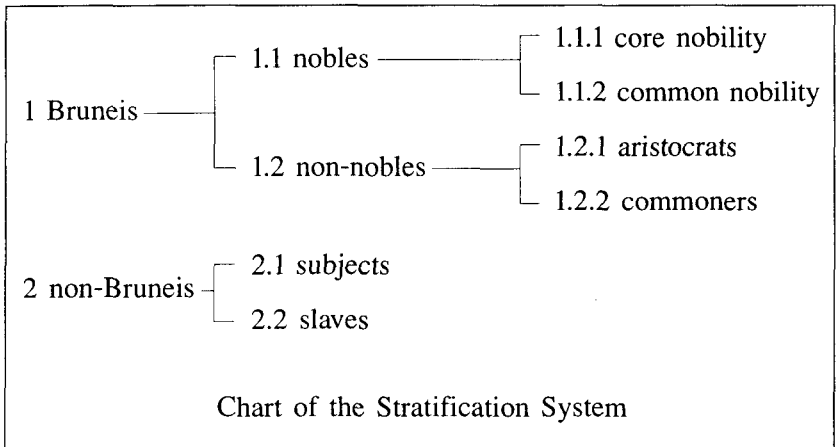
บรูไนสามารถตั้งตัวเป็นอิสระทางการเมืองได้อย่างเต็มที่ทั้งภายในและภายนอกประเทศได้ตั้งแต่อาณาจักรมะละกาถูกโปรตุเกสโจมตีจนสูญสิ้นอำนาจใน ค.ศ.1511 (พ.ศ.2092) มีผลทำให้รัฐต่าง ๆ ที่เคยอยู่ใต้อำนาจของมะละกาสามารถตั้งตัวเป็นอิสระได้อย่างง่ายดาย เพราะการปกครองของโปรตุเกสสำหรับอาณาจักรที่อยู่ในภูมิภาคนี้ โปรตุเกสมุ่งที่จะหาผลประโยชน์ทางการค้าเพียงอย่างเดียว<sup>33</sup> โดยไม่สนใจที่จะใช้อำนาจทางการเมืองเข้ามาควบคุมรัฐต่าง ๆ ที่เคยเป็นอาณานิคมของมะละกา แต่จะใช้วิธีให้พ่อค้าชาติต่าง ๆ ยอมรับอำนาจของตนโดยการเสียเป็นภาษีให้กับโปรตุเกส ถ้าชาติใดขัดขืนจะปราบปรามด้วยวิธีการที่รุนแรง<sup>34</sup> เมื่อบรูไนได้เป็นอิสระแล้วก็สามารถสร้าง

<sup>32</sup> Heyward, op.cit. I

<sup>33</sup> Turnbull, op.cit. II.

<sup>34</sup> Turnbull, op.cit. I, p. 40

## แผนภูมิ แสดงระบบของการแบ่งชนชั้นของบรูไน



ที่มา : D.E. Brown, "The Social Structure of Nineteenth Century Brunei," *The Brunei Museum Journal* Vol. I, No. I, 1969 p. 172

แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่เป็นชาวบรูไนแท้ ๆ, กลุ่มที่ไม่ใช่ชาวบรูไน

1. กลุ่มของชาวบรูไน แยกเป็น กลุ่มของขุนนางชั้นสูง, กลุ่มที่ไม่ได้เป็นขุนนาง

1.1 กลุ่มขุนนางชั้นสูง แบ่งออกเป็น

1.1.1 ขุนนางที่ทำหน้าที่ในตำแหน่งสำคัญ ๆ

1.1.2 ขุนนางธรรมดา

1.2 กลุ่มคนธรรมดาที่ไม่ใช่ขุนนาง แบ่งออกเป็น

1.2.1 พวกผู้ดี พวกชนชั้นสูง

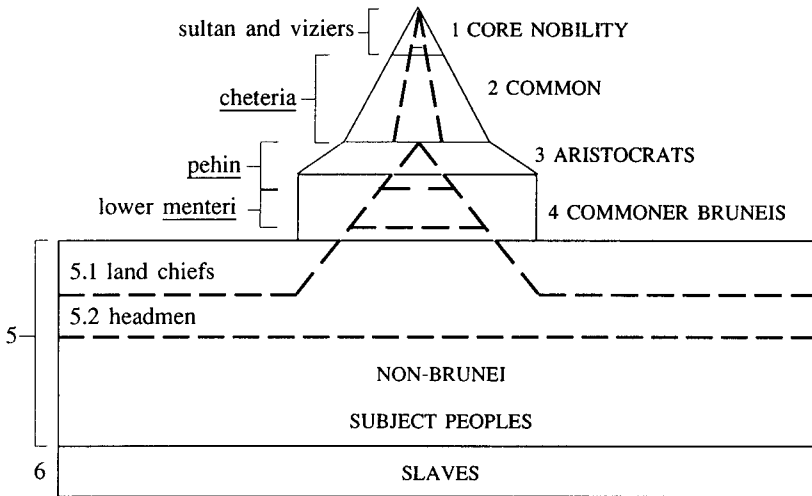
1.2.2 พวกสามัญชน

2. กลุ่มที่ไม่ได้เป็นชาวบรูไน แบ่งออกเป็น

2.1 คนสามัญที่เป็นคนในบังคับ

2.2 ทาส

แผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการ  
และการเลื่อนฐานะของชนชั้นในสังคมของบรูไน



ที่มา : D.E. Brown, "The Social Structure of Nineteenth Century Brunei,"  
The Brunei Museum Journal Vol. I, No. I, 1969, p. 171.

พวกที่มีเชื้อชาติเป็นชาวบรูไน ประกอบด้วย

1. ชนชั้นสูงสุดในสังคม คือ องค์สุลต่านและขุนนางชั้นสูงระดับอัครมหาเสนาบดี
2. ขุนนาง
3. พวกชนชั้นสูง
4. สามัญชน

พวกที่ไม่ได้เป็นชาวบรูไน หรือเป็นพวกที่เข้ามาอาศัยอยู่ในบรูไน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม

5. กลุ่มที่มีฐานะค่อนข้างดีในสังคม กลุ่มนี้สามารถที่จะเลื่อนขึ้นไปรวมอยู่ในกลุ่มของชาวบรูไนได้ ตั้งแต่ชาวบรูไนที่เป็นสามัญชนถึงพวกชนชั้นสูง มี 2 กลุ่ม คือ

5.1 กลุ่มพวกที่เป็นเจ้าของที่ดิน

5.2 พวกที่เป็นหัวหน้า กลุ่มนี้สามารถที่จะเลื่อนขึ้นไปรวมอยู่ในกลุ่มของชาว

บรูไนได้ ตั้งแต่ชาวบรูไนที่เป็นสามัญชนถึงพวกชนชั้นสูง

6. ทาส

ความเจริญให้กับอาณาจักรของตนอย่างรวดเร็ว เพราะบรูไนยึดนโยบายที่จะเป็นไมตรีและให้การยอมรับอำนาจของทุกมหาอำนาจที่ผลัดเปลี่ยนกันเข้ามาครองอำนาจ เช่น สเปน ซึ่งเป็นชาติแรกที่เข้ามาขอเป็นพันธมิตรกับบรูไน เหตุการณ์ตอนนี้ปรากฏอยู่ในบันทึกของแอนโตนิโอ พิกกาเฟตตา (Antonio Pigafetta) ซึ่งเป็นผู้เดินทางมาพร้อมกับแมกเจลแลน (Magellan) เมื่อคราวเดินทางรอบโลก<sup>35</sup> และได้เดินทางมาถึงบรูไน ค.ศ.1521 (พ.ศ.2064) ในรัชสมัยของสุลต่าน โบลกีเยซ (Sultan Bulkiyah) ในบันทึกกล่าวว่า กษัตริย์สเปนต้องการมีสัมพันธไมตรีกับกษัตริย์บรูไน<sup>36</sup> โปรตุเกสซึ่งต้องการผลประโยชน์ทางการค้าเป็นหลักก็หันมาสร้างสัมพันธไมตรีกับบรูไนในค.ศ.1524 (พ.ศ.2067) หลังจากที่โปรตุเกสโจมตีมะละกามาแล้วถึง 13 ปี เพราะโปรตุเกสเริ่มเห็นความสำคัญของบรูไน เนื่องจากปัญหาการใช้เส้นทางที่ผ่านทะเลชวา มีปัญหาจากการวิวาทสู้รบกันระหว่างเมืองจาปารา (Japara) และเมืองเดมก (Demak) ซึ่งสุลต่านของบรูไนได้ให้การยอมรับไมตรีกับกษัตริย์ของโปรตุเกสเป็นอย่างดี<sup>37</sup> การกระทำของชาติตะวันตกทั้งสองชาตินี้ ถือได้ว่าเป็นการยกฐานะทางการเมืองของบรูไนให้ดูโดดเด่นสูงขึ้นในสายตาของรัฐต่าง ๆ ที่อยู่ในเขตภูมิภาคเดียวกัน และที่เป็นคู่แข่งของบรูไน เช่น อะเจะฮ์ ปัตตานี บันตัม (อยู่ทางเหนือของเกาะชวา) และจาปารา ที่ตั้งอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของเกาะชวาและมีความเข้มแข็งมากทางกองทัพเรือ<sup>38</sup>

<sup>35</sup> Bastin and Winks, op.cit. III, p. 38 Cited by Lord Stanly, trans., *The First Voyage Round the World by Magellan*. (London : Alderly Hakluyt Society, 1874), pp. 10-17.

<sup>36</sup> Ibid. I, p. 40.

<sup>37</sup> Ibid. II, p. 44.

<sup>38</sup> Turnbull, op.cit. II, p. 54.

ผู้ปกครองของบรูไนสามารถดำเนินนโยบายที่ช่วยเอื้อผลประโยชน์ให้กับบรูไน ได้ทั้งมิตรประเทศและได้รับสถานภาพทางการเมืองที่นับว่าอยู่ในระดับที่ดีมาก เช่น ในเดือนกันยายน ค.ศ.1530 (พ.ศ.2073) ผู้ปกครองของโปรตุเกสที่โมลุกกะได้ส่งตัวแทนนำผ้าแพรและผ้ากำมะหยี่ไปให้แก่สุลต่านบรูไนและผู้ปกครองคนอื่น ๆ โดยทางโปรตุเกสให้สิทธิพิเศษแก่พ่อค้าของบรูไนให้สามารถไปมาค้าขายได้อย่างอิสระในเขตอิทธิพลของมะละกาทั้งในภูมิภาคนี้และในส่วนต่าง ๆ ของอินเดีย<sup>39</sup> ในขณะเดียวกันผู้ปกครองของบรูไนพยายามหลีกเลี่ยงการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับความขัดแย้งของผู้ปกครองต่าง ๆ ในบริเวณคาบสมุทรและบริเวณช่องแคบมะละกา<sup>40</sup> มีผลทำให้บรูไนไม่มีศัตรูและมีความมั่นคงทางการเมืองมากขึ้น จนบรูไนประสบความสำเร็จในการขยายอาณาเขตออกไปได้อย่างกว้างขวาง ดังปรากฏในหลักฐานที่เป็นบันทึกของพิกกาเฟตตาว่า ในคริสต์ศตวรรษที่ 16 (ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 20 - กลางพุทธศตวรรษที่ 21) บรูไนสามารถขยายอำนาจไปควบคุมได้ถึงบริเวณชายฝั่งตะวันตกของบอร์เนียว และเรียกอาณาบริเวณที่อยู่ในการควบคุมของบรูไนทั้งหมดว่า *บรูไน*<sup>41</sup> และยังสามารถขยายอำนาจไปได้ถึงบริเวณหมู่เกาะซูลู<sup>42</sup> การขยายอำนาจของบรูไน *ทอม แฮริสัน* ได้ออกความเห็นเพิ่มเติมว่า อาวุธปืนเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้บรูไนประสบความสำเร็จ<sup>43</sup> ในการสร้างอำนาจของตน อาณานิคมของบรูไนมีอาณาเขตตั้งแต่เหนือสุดของ

<sup>39</sup> Bastin and Winks, op.cit. IV, p. 46.

<sup>40</sup> Turnbull, op.cit. IV.

<sup>41</sup> Fulton, op.cit. I.

<sup>42</sup> Tate, op.cit. II.

<sup>43</sup> Harrison, op.cit. I.

ซาบาห์ถึงตอนกลางของเกาะลูซอน<sup>44</sup>

คริสต์ศตวรรษที่ 16 บรูไนมีสภาพเศรษฐกิจรุ่งเรืองมากในฐานะที่เป็นรัฐศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนสินค้า ซึ่งอยู่ในเส้นทางการค้าของพวกพ่อค้าจากจีนถึงหมู่เกาะโมลุกกะทางตะวันตก<sup>45</sup> พ.ศ.2069 การค้าระหว่างโปรตุเกสกับจีนและญี่ปุ่นเจริญมาก และได้มาตั้งสถานีการค้าที่บรูไน จึงทำให้บรูไนกลายเป็นเมืองท่าที่แวะพักระหว่างเส้นทางมะละกากับมาเก๊า<sup>46</sup>

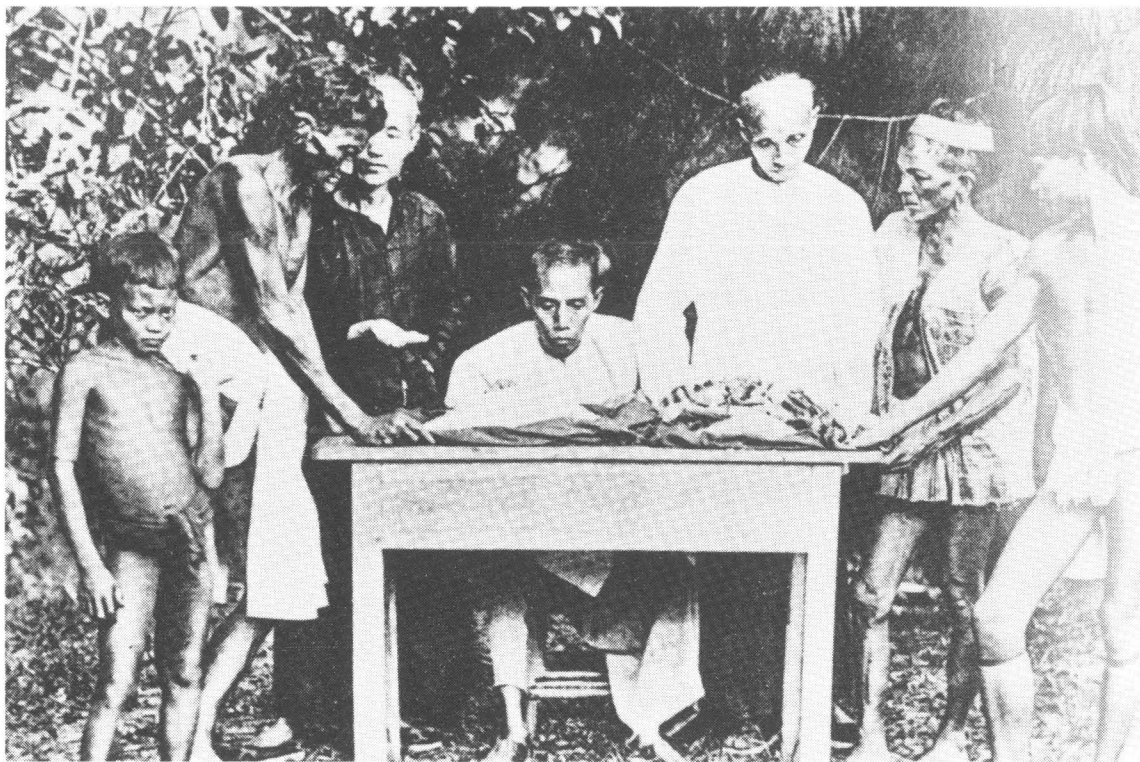
บรูไนสามารถหา*การบูร* ซึ่งเป็นสินค้าที่เป็นที่ต้องการในเวลานั้นให้มารวมอยู่ที่บรูไนได้ แต่ไม่ได้เป็นผู้ผลิตเอง ในเอกสารของ*คุณพ่อไตไซร่า* (Father TeiXeira's paper) กล่าวถึงเรื่องนี้ตอนหนึ่งว่า การบูรที่ขายดีในเบงกอลและเขตอื่น ๆ บริเวณชายฝั่งมะละบาร์ มาจากจีนและบรูไน ซึ่งชาวบรูไนได้นำเสื้อผ้าที่ส่งมาจากแคมเบย์และเบงกอลไปแลกการบูรจากผู้ปกครองชาวพื้นเมืองในเขตบอร์เนียว<sup>47</sup> จากความสามารถของผู้ปกครองบรูไนในการดำเนินนโยบายต่าง ๆ แล้ว ชาวบรูไนเองก็มีความสามารถในการทำการค้าขายด้วย โดยพ่อค้าชาวบรูไนได้เดินทางไปทำการค้าขายยังดินแดนต่าง ๆ เช่น มะละกา ซึ่งก็ส่งผลให้การค้าของบรูไนแพร่ขยายออกไป ดังเช่นที่มีหลักฐานปรากฏในจดหมายของผู้ปกครองโปรตุเกสคนแรกที่ประจำอยู่มะละกา ได้เขียนถึงอัลฟองโซ อัลบูเกอร์กี้ มีใจความตอนหนึ่งว่า "...มีเรือ 3 ลำจากบรูไน...นำการบูรและผลผลิตของท้องถิ่นมาขายยังมะละกา ซึ่งทางมะละกาให้การต้อนรับเป็นอย่างดี พวกเขา ก็พอใจมาก...และได้ซื้อผ้าที่มาจากแคมเบย์

<sup>44</sup> F. Deior Angeles, "Brunei and the moro Wars" *The Brunei Museum Journal* Vol. I, No. I, (1969), p. 122.

<sup>45</sup> Tate, op.cit. III, p. 168.

<sup>46</sup> Turnbull, op.cit. III, pp. 54-55.

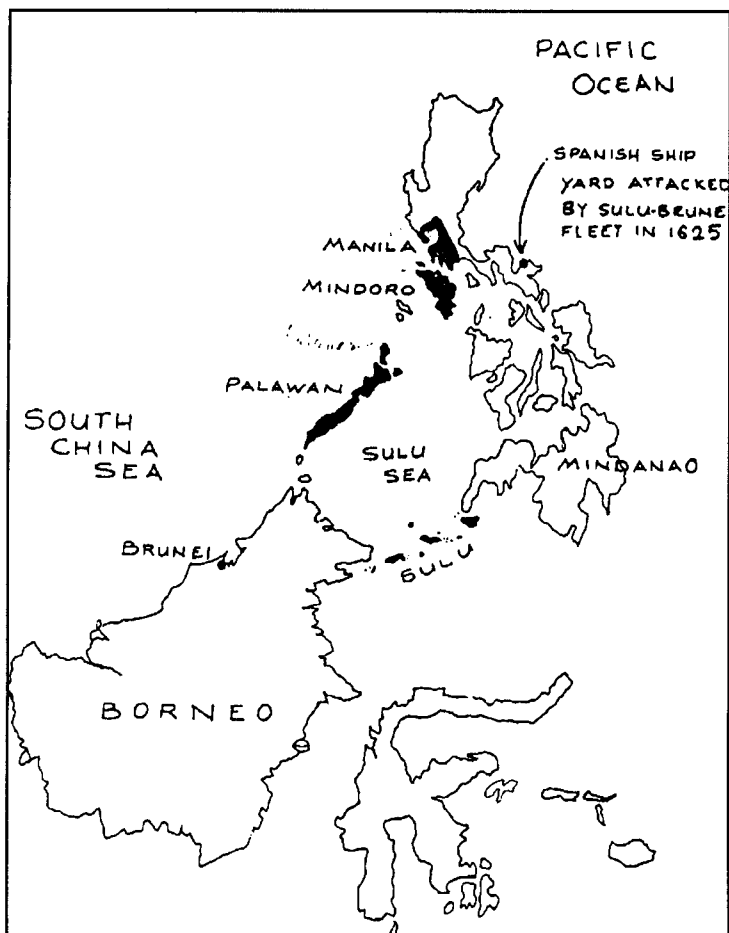
<sup>47</sup> Bastin and Winks, op.cit. V, pp. 44-45.



พ่อค้าชาวจีนรับซื้อการบูรจากชาวพื้นเมืองในซาราวัก การบูรเป็นสินค้าสำคัญของเกาะบอร์เนียว  
(ภาพปลายศตวรรษที่ 19 ภาพจาก Daniel Chew, Chinese Pioneers on the Sarawak Frontier 1841-1941, ฉบับพิมพ์ 1990)



## แผนที่แสดงการขยายอำนาจของบรูไน



ที่มา : F. Delor Angeles, "Brunei and the moro Wars" The Brunei Museum Journal  
Vol. I, No. I, (1968), p 121.F

พื้นที่สีเข้ม แสดงอาณาเขตที่เป็นการขยายอำนาจของบรูไน

และจุดแสดงบริเวณที่บรูไนโจมตีกองเรือของสเปนใน ค.ศ.1625 (พ.ศ.2168)

และสินค้าอื่น ๆ กลับไปยังบรูไนด้วย”<sup>48</sup> เรื่องราวการค้าขายระหว่างมะละกากับพ่อค้าชาวบอร์เนียวนี้ ในบันทึกของโทเม ปิเรส (Tome Pires) ได้กล่าวถึงไว้เช่นเดียวกัน<sup>49</sup> จากความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจของบรูไน ฉะนั้นฐานะความเป็นอยู่ของชาวบรูไนส่วนมากจึงมีฐานะที่จัดว่าค่อนข้างดี จากบันทึกของพิกาเฟตตา ตอนหนึ่งว่า ประชาชนตกแต่งด้วยเครื่องประดับกันอย่างเต็มที่ ถือดาบสั้น 2 คม ที่มีด้ามเป็นทอง สุดด้ามมีไข่มุกขนาดใหญ่เท่ากับไข่นกกระทา<sup>50</sup> ส่วนสภาพบ้านเมืองของบรูไนในขณะนั้น มีตลาดน้ำและมีการใช้เหรียญโลหะของชาวจีนในการแลกเปลี่ยนสินค้า<sup>51</sup>

สภาพสังคมของบรูไนขณะนั้น มีลักษณะของการเป็นเมืองศูนย์กลางอย่างเด่นชัด เช่น มีชุมชนของชาวจีนเข้ามาตั้งหลักแหล่งเพื่อทำการค้าขาย บริเวณทะเลจีนใต้และปัตตานี<sup>52</sup>

บรูไนเป็นศูนย์กลางของการเผยแผร์ศาสนาอิสลาม ทำให้ชุมชนต่าง ๆ บริเวณชายฝั่งทางเหนือของบอร์เนียวยอมรับนับถือศาสนาอิสลาม รวมทั้งชาวมาเลย์เกือบทั้งหมดที่เป็นชาวพื้นเมืองก็กลายเป็นมุสลิมด้วย<sup>53</sup> และบรูไนก็มีวัฒนธรรมที่เป็นของตนเอง เช่น การสร้างที่อยู่อาศัยที่เรียกว่า *กัมปง อัยร์* และมีขนบธรรมเนียมที่เป็นพิธีการ เช่น พระราชพิธีต้อนรับแขกเมือง มีประเพณีการแต่งงาน<sup>54</sup> ซึ่งพวกพ่อค้ามุสลิมก็ได้รับเอาขนบธรรมเนียมประเพณีเหล่านี้เอาไว้ด้วย<sup>55</sup>

<sup>48</sup> Ibid. I, p. 43.

<sup>49</sup> Ibid. II, pp. 43-44 .

<sup>50</sup> Fulton, op.cit. I, p. 5.

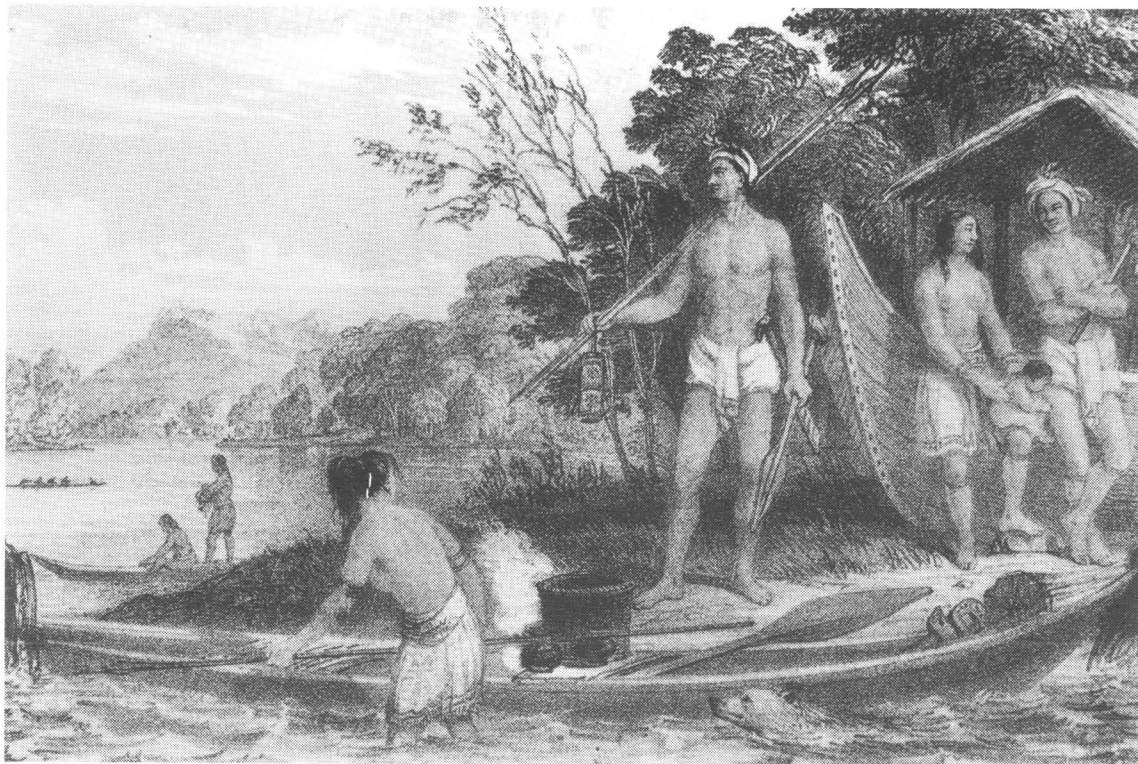
<sup>51</sup> Heyward, op.cit.I, p. 66.

<sup>52</sup> Turnbull, op.cit. IV, p. 55

<sup>53</sup> Ibid. I.

<sup>54</sup> Heyward, op.cit.

<sup>55</sup> Turnbull, op.cit. V



ดยั๊ก ชนพื้นเมืองของเกาะบอร์เนียว

(ภาพ ค.ศ.1846 ภาพจาก Henry Keppel, The Expedition to Borneo of HMS Dido, พิมพ์ครั้งแรก 1846)

## บทที่ 4

# บรูไน : การตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ

การเริ่มเข้ามาของชาวตะวันตก เริ่มเมื่อประมาณต้นทศวรรษแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 16 (พุทธศตวรรษที่ 21) เป็นต้นมา บรูไนต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้อาณาจักรต้องเสื่อมลงเรื่อย ๆ สาเหตุสำคัญมาจากการเมืองภายในประเทศของบรูไนเอง คือ มีการแย่งชิงอำนาจกันเองในกลุ่มของผู้ปกครอง ซึ่งมีความรุนแรงมากจนถึงขั้นเกิดเป็นสงครามกลางเมือง เพราะแต่ละฝ่ายต่างก็พยายามดึงเอาชาวต่างชาติเข้ามาช่วย เช่น สเปน ซูลู จนเกิดความเสียหายอย่างใหญ่หลวงแก่ประเทศ ทั้งนี้เพราะสาเหตุมาจากผู้ปกครองที่อ่อนแอและขาดคุณธรรม เช่น สมัยสุลต่าน *ชัยฟูร์ ริญาลา* (Sultan Saiful Rejal, ค.ศ.1533 - 1581 (พ.ศ.2076 - 2124)) ที่ได้รับการต่อต้านจาก *ศรี เลลา* (Sri Lela) ซึ่งไปขอความช่วยเหลือจากสเปนที่กำลังต้องการขยายอำนาจในเขตภูมิภาคหมู่เกาะนี้อยู่ จนนำมาซึ่งการเข้ามาของสเปนในรูปแบบของการเข้ามาบุกทำลายบรูไนจนเกิดความเสียหาย

การเข้ามาของสเปน คือ การเข้าไปช่วยเหลือผู้ก่อกบฏฝ่ายของ Sri Lela<sup>1</sup> ซึ่งได้เดินทางมายังฟิลิปปินส์เพื่อขอให้ผู้ว่าราชการของสเปนประจำฟิลิปปินส์<sup>2</sup> คือ

---

<sup>1</sup> F. Delor Angeles, "Brunei and the Moro Wars," Brunei Annual Report 1966, p. 265.

<sup>2</sup> John Bastin and Robin W.Winks comp. Malaysia : Selected Historical Reading, (Kuala Lumpur : Oxford University Press, 1966), pp. 44-45.

ดอกเตอร์ฟรานซิส ซามาร์ก ช่วยเหลือ โดยกล่าวหาว่าคูร์ณิที่เป็นญาติกันคือ ซัยฟูร์ ริฎาล ได้แย่งชิงราชสมบัติไปจากตน และได้ให้สัญญากับผู้ว่าราชการสเปนว่า ถ้าสเปนช่วยเหลือฝ่ายตน จะยกดินแดนที่เป็นอาณานิคมให้กับ กษัตริย์สเปนเป็นการตอบแทน<sup>3</sup> แต่คงจะเป็นเพราะเกียรติภูมิของบรูไนยังคงมีอยู่ จึงมีผลทำให้สเปนซึ่งกำลังจะยกกองกำลังเข้ามาโจมตี มีท่าทีหวาดเกรงต่อบรูไน เพราะสเปนยังคงมีความเชื่อว่า บรูไนยังมีอำนาจมากพอที่จะสร้างปัญหาให้กับสเปนได้ เพราะมีหลักฐานของทางฝ่ายสเปนกล่าวว่า ผู้ปกครองของบรูไนมีส่วนรับรู้ในการก่อจลาจลต่อต้านสเปนที่เกิดขึ้นใน ค.ศ.1517 (พ.ศ.2060) ของราชา *มูดา สุลัยมาน* (Raja Muda Sulaiman) และราชา *มูดา ลากานูลา* (Raja Muda Lakanula) แห่งทอนโด เท่ากับว่า บรูไนคือคู่แข่งที่สำคัญของสเปนในภูมิภาคนี้ ทั้งนี้เพราะโปรตุเกสก็กำลังพยายามที่จะใช้บรูไนเป็นกำลังสำคัญในการคงอยู่ของตน และป้องกันการขยายอำนาจของสเปนไปพร้อม ๆ กันด้วย เพราะทางสเปนเห็นว่าโปรตุเกสพยายามสร้างมาตรการปกป้องผลประโยชน์ในบริเวณหมู่เกาะโมลุกกะ โดยยุยงพวกมุสลิมที่เกาะมินดาเนาให้ต่อต้านสเปน โดยทางโปรตุเกสได้จัดหาอาวุธให้และพยายามสร้างความสัมพันธ์ทางการทูตกับทางบรูไนให้กระชับแน่นขึ้น หลักฐานของเรื่องราวตอนนี้คือ พระราชสาส์นในนามกษัตริย์โปรตุเกสถึงสุลต่านของบรูไน ลงวันที่ 7 มีนาคม ค.ศ.1573 (พ.ศ.2117) ซึ่งพบรวมอยู่ในเอกสารต่าง ๆ ที่ทางสเปนยึดได้จากวังของสุลต่านบรูไนหลังจากการเข้าโจมตีของสเปนใน ค.ศ.1578 (พ.ศ.2121) สรุปว่า ทางโปรตุเกสที่มะละกาและเขตอาณานิคม ยินดีที่จะให้ความช่วยเหลือทันทีถ้าหากทางบรูไนขอความช่วยเหลือมา<sup>4</sup>

<sup>3</sup> Angeles, op.cit. I, pp. 122-123.

<sup>4</sup> Ibid. I

ในที่สุดกองกำลังของสเปนได้ยกพลขึ้นบกบรูไนใน ค.ศ.1578 (พ.ศ.2121) ภายใต้การนำของ *ฟรานซิส ซานเดย์* โดยมีกองกำลังทางเรือจำนวน 30-40 ลำ ทหารชาวสเปน 400 คน ชาวฟิลิปปินส์ที่เป็นคริสเตียนจำนวน 1,500 คน และชาวบอร์เนียว 300 คน<sup>5</sup> เมื่อฐานะของสุลต่าน ซัยฟูร์ ริฎาล ตกอยู่ในสภาพเช่นนี้ ศรี เลลาจึงได้ขึ้นครองราชย์เป็นสุลต่าน แม้สเปนจะประสบความสำเร็จในการยกกำลังมาครั้งนี้ แต่ก็ไม่ได้ทำให้บรูไนต้องเป็นเมืองขึ้นของสเปน เพราะบรูไนยังคงสามารถรักษาความเป็นรัฐอิสระไว้ได้ โดยที่ทางสเปนไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้อง แต่เหตุการณ์วุ่นวายภายในบรูไนยังไม่สงบ เพราะหลังจากที่ฟรานซิส ซานเดย์มากับกองทัพเพื่อช่วยฝ่ายของศรี เลลาจนได้เป็นสุลต่านแล้ว เขาก็ยังคงอยู่ที่บรูไนอีกระยะหนึ่งจึงเดินทางกลับ<sup>6</sup> และได้เสียชีวิตในเวลาต่อมา<sup>7</sup>

หลังจากที่สเปนถอนกองกำลังออกไปแล้ว อดีตสุลต่าน ซัยฟูร์ ริฎาล ได้รวบรวมกำลังพร้อมกับไปขอความช่วยเหลือจากทางโปรตุเกสที่อยู่ภายใต้การนำของ *กัปตันแอนโตนิโอ เดอ บริโต* มาช่วยกู้ราชบัลลังก์คืนจากศรี เลลา<sup>8</sup> อีก 2 ปีต่อมากองทัพเรือของสเปนได้มาบุกเมืองโกตา บาดู เมืองหลวงของบรูไนเมื่อ ค.ศ.1580 (พ.ศ.2123) การบุกของสเปนในครั้งที่สองนี้มีผลทำให้ศรี เลลาได้กลับขึ้นครองราชย์เป็นสุลต่านอีกครั้งหนึ่ง เหตุการณ์วุ่นวายในลักษณะเช่นนี้ได้เกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่งใน ค.ศ.1662 (พ.ศ.2205) ในสมัยของ *สุลต่าน अबดุล มูบิน* ได้ถูกเป็น *ดาฮารา บองซู* วางแผนล้มอำนาจโดยอ้างถึง

<sup>5</sup> Ibid. II

<sup>6</sup> Ibid. III

<sup>7</sup> Ibid. IV, p. 126.

<sup>8</sup> Ibid. V

ความไม่สงบในราชอาณาจักร และบีบบังคับให้สุลต่านย้ายที่ประทับไปอยู่ที่เกาะเซอร์มัน ซึ่งอยู่บริเวณปากแม่น้ำ ส่วนเป็นดาฮารา บองซู ได้ตั้งตัวขึ้นเป็นสุลต่านทรงพระนามว่า *สุลต่านมูห์ยิดดีน* โดยอ้างว่ามีประชาชนถึงสองในสามมีความต้องการที่จะอยู่ภายใต้การปกครองของพระองค์<sup>9</sup> ใช้อำนาจยึดครองอยู่ที่บรูไน ทาวน ทั้งสองฝ่ายต่างก็พยายามที่จะขอให้กองกำลังของซูลูมาช่วยฝ่ายตน โดยต่างก็เสนอดินแดนในความยึดครองของฝ่ายตรงข้ามให้กับซูลูเป็นการแลกเปลี่ยนกับความช่วยเหลือที่จะได้จากซูลู โดยทางฝ่ายของสุลต่านองค์ใหม่ คือ *สุลต่านมูห์ยิดดีน* เสนอให้ดินแดนทางเหนือของอ่าวติมานิส ซึ่งอยู่ในเขตยึดครองของสุลต่านอับดุล มูบิน ให้กับซูลูเป็นการแลกเปลี่ยน ส่วนสุลต่านอับดุล มูบินเองได้เสนอดินแดนทางตะวันตกของแม่น้ำบรูไน ซึ่งอยู่ในเขตยึดครองของสุลต่านองค์ใหม่คือ *สุลต่านมูห์ยิดดีน* ให้กับซูลูเป็นการแลกเปลี่ยนเช่นกัน<sup>10</sup>

การแย่งชิงอำนาจกันเองของผู้ปกครอง ทำให้สถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งภายในอาณาจักรบรูไนและบริเวณรอบ ๆ ขาดความเอาใจใส่และควบคุมดูแลจากผู้ปกครอง จนทำให้บรูไนเสื่อมลงมาอย่างเห็นได้ชัด เริ่มขาดความเข้มแข็งในฐานะมหาอำนาจในภูมิภาค กลายมาเป็นเพียงผู้ให้การสนับสนุน *ชาวโมโร* ซึ่งมีหลักแหล่งใหญ่อยู่ที่เกาะมินดาเนาที่อยู่ทางใต้ของฟิลิปปินส์ในฐานะที่เป็นมุสลิมด้วยกัน เพื่อให้มาช่วยต่อต้านการขยายอำนาจของสเปน และเป็นเพราะบรูไนต้องการแก้เผ็ดที่สเปนมาโจมตีเมื่อ ค.ศ.1578 (พ.ศ.2121) และเมื่อ ค.ศ.1580 (พ.ศ.2123)

---

<sup>9</sup> D.E. Brown, "Hugh Low on the History of Brunei" *The Brunei Museum Journal*, Vol. I, No. I, (1969), p. 152.

<sup>10</sup> *Ibid.* I

ใน ค.ศ.1625 (พ.ศ.2168) มีกองเรือมาปล้นที่ คาโบตากัน หมู่บ้านเล็ก ๆ ที่อยู่ใกล้ ๆ กับมะนิลา เหตุการณ์ครั้งนี้บาดหลวงชาวสเปนได้ให้การหลังเหตุการณ์ครั้งนี้ว่า ท่ามกลางผู้บุกรุกชาวซูลูที่มาจากมินดาเนา ชาวบอร์เนียวและพวกชาวพื้นเมืองที่มาจากบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของเกาะและมาจากทางเหนือของดาราคานด้วย และเป็นที่น่าอนว่าต้องเป็นการกระทำของสุลต่านแห่งบรูไน<sup>11</sup>

ส่วนในราชสำนักบรูไนยังคงมีความรุ่งเรืองอยู่บ้าง เพราะได้รับภาษีที่ต้องมีการจ่ายให้กับพวกชนชั้นสูงและพวกข้าราชการระดับบริหารมากน้อยตามลำดับชั้น ลักษณะเช่นนี้เท่ากับเป็นการสร้างความกดดันให้กับหมู่บ้านต่าง ๆ ซึ่งอยู่ลึกเข้าไปในแผ่นดิน ในฐานะของผู้ที่ต้องจ่ายบรรณาการ<sup>12</sup> ใน ค.ศ.1655 (พ.ศ.2198) บรูไนถูกลูกสเปนมาโจมตีเป็นครั้งที่ 3 โดยสเปนอ้างเหตุผลว่าเพื่อเป็นการลงโทษ “พวกสลัด”<sup>13</sup> ที่ได้เข้ามาจู่โจมหมู่เกาะวิซายาซึ่งอยู่ในเขตอำนาจของสเปน<sup>14</sup> ในระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 17 - ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 (พุทธศตวรรษที่ 22 - ต้นพุทธศตวรรษที่ 24) มีพ่อค้าต่างชาติเพียงเล็กน้อยเท่านั้นที่อาศัยอยู่ในบรูไน และชาวจีนก็ไม่ได้เป็นพ่อค้าหลักในเมืองท่าแห่งนี้ อีก สภาพของบรูไนจึงเป็นเพียงดินแดนที่ดีกว่าที่พักของพวกโจรสลัดเพียงเล็กน้อยเท่านั้น<sup>15</sup> และไม่ปรากฏหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่ามีความเจริญ

<sup>11</sup> Angeles, op.cit. II, p. 127.

<sup>12</sup> Nigel Heyward, *Sarawak Brunei and North Borneo* (Singapore : Eastern University Press Ltd., 1963), p. 68.

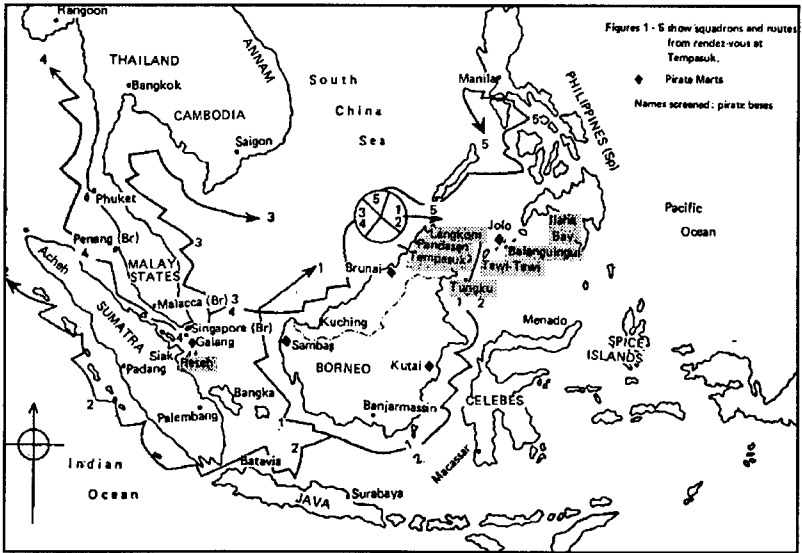
<sup>13</sup> Angeles, op.cit., p. 129.

<sup>14</sup> Ibid. I. pp. 124-125.

<sup>15</sup> C.M. Turnbull, *A Short History of Malaysia, Singapore and Brunei* (Singapore : Graham Brash, 1981), p. 60.



แผนที่แสดงเขตอิทธิพลของพวกสลัดในคริสต์ศตวรรษที่ 19



ที่มา : D.M.G. Tate, The Making of Modern South - East Asia : The European Conquest Vol. I, New York : Oxford University Press, 1971, p. 212.

- เลข 1-5 แสดงถึงกองเรือของพวกสลัดที่กระจายออกไปปฏิบัติการปล้นเป็น 5 สาย
- ◆ แสดงตลาดแลกเปลี่ยนสินค้าของพวกสลัด
- ชื่อแลบสีเข้ม แสดงที่ที่เป็นแหล่งที่อยู่ของพวกสลัด

รุ่งเรืองในด้านได้อีกเลย นอกจากเป็นรัฐเล็ก ๆ ที่คงความเป็นอิสระ ประกอบกับการค้าขายระหว่างจีนและบรูไนได้สิ้นสุดลงในคริสต์ศตวรรษที่ 18 (พุทธศตวรรษที่ 23) ทำให้บรูไนต้องสูญเสียรายได้จากภาษี ซึ่งไม่เฉพาะที่เกี่ยวกับการค้าขายของคนเท่านั้น แต่ยังต้องเสียรายได้จากภาษีที่จะได้จากชาวจีนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในบรูไนด้วย<sup>16</sup>

แม้ว่าสภาพทางการเมืองของบรูไนจะเสื่อมโทรมลงมากเพียงใด ผู้ปกครองของบรูไนก็ยังไม่ยอมรับสภาพความเป็นจริง หรืออาจจะไม่ทราบถึงสภาพที่แท้จริงในอาณาจักรของตนในเรื่องกำลังอาวุธ เพราะในอดีตบรูไนเคยมีเหนือกว่ารัฐอื่น ๆ เช่น ใน ค.ศ.1843 (พ.ศ.2386) เมื่อแฟรงค์ มาร์ริอท์ เดินทางมาถึงบรูไน ได้บันทึกว่าในขณะที่อังกฤษยิงปืนใหญ่ไปยังพระราชวังของสุลต่าน ทางพระราชวังของสุลต่านไม่ได้ตอบเพราะมีปืนใหญ่เพียงกระบอกเดียว และกองกำลังซึ่งเป็นพวกมุสลิมและชาวพื้นเมือง คือ พวกมูรุต ซึ่งเป็นชุมชนโบราณอาศัยอยู่ในเขตภูเขา และยอมลงมาจากภูเขาเพื่อช่วยเหลือเมื่อมีศัตรู ซึ่งก็มีอาวุธที่เป็นเพียงดาบและโล่เท่านั้น<sup>17</sup> แต่กองกำลังเหล่านี้ก็เป็นเพียงชาวพื้นเมืองที่ด้อยความเจริญ เพราะฉะนั้นเมื่อบรูไนต้องเผชิญกับการแสวงหาผลประโยชน์ของมหาอำนาจตะวันตก จึงทำให้บรูไนต้องตกเป็นรัฐอารักขาของอังกฤษใน ค.ศ.1888 (พ.ศ.2431) ในที่สุด

<sup>16</sup> S.J. Fulton, "Brunei : Past and Present" *Asian Affairs* 55, 1 (February, 1984), p. 8.

<sup>17</sup> Tom Harrison, "Brunei Cannon : Their Role in Southeast Asia (1400-1900 A.D.)" *The Brunei Museum Journal* Vol. I, No. I. (1969), p. 104.



พิธีกรรมของดักก่อนออกรบ

(ภาพ ค.ศ.1846 ภาพจาก Henry Keppel, The Expedition to Borneo of HMS Dido, พิมพ์ครั้งแรก 1846)

## การวิเคราะห์ถึงสาเหตุที่ทำให้บรูไนต้องตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ

การตกเป็นรัฐอารักขาของประเทศบรูไนใน ค.ศ.1888 (พ.ศ.2431) ถ้าจะวิเคราะห์ถึงสาเหตุแล้วกล่าวได้ว่า มีสาเหตุต่อเนื่องกันมานานนับศตวรรษกว่าจะเกิดผลให้บรูไนต้องตกอยู่ในสภาพของการเป็นรัฐอารักขาของประเทศอังกฤษ สาเหตุเริ่มเกิดขึ้นในช่วงที่บรูไนเข้าสู่ยุคเสื่อมตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 16 (พุทธศตวรรษที่ 21) สาเหตุที่สำคัญมีอยู่ 2 ประการ คือ สาเหตุที่เกิดจากผู้ปกครองของบรูไน และสาเหตุที่เกิดจากบทบาทการแสวงหาผลประโยชน์ของมหาอำนาจตะวันตก ส่วนสาเหตุที่มีความสำคัญรองลงมาคือ สาเหตุจากสภาพการณ์ที่แวดล้อมในภูมิภาค สาเหตุข้อนี้เป็นสาเหตุที่แม้จะไม่ได้ก่อผลโดยตรงแก่บรูไน แต่สามารถสร้างผลกระทบให้แก่บรูไนทางอ้อม รายละเอียดของแต่ละสาเหตุมีดังต่อไปนี้ คือ

### สาเหตุที่เกิดจากผู้ปกครองของบรูไน

เป็นสาเหตุที่นับว่ามีความสำคัญมากที่สุด เพราะสามารถสร้างผลให้เกิดขึ้นกับบรูไนได้อย่างมากทั้งด้านการเมืองและด้านเศรษฐกิจ ทั้งภายในและภายนอกอาณาเขตบรูไน ผลเสียที่บรูไนได้รับนี้ แม้จะไม่ต่อเนื่องแต่ก็เกิดขึ้นเป็นระยะ ๆ ตลอดต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17-19 (ปลายพุทธศตวรรษที่ 21 - ต้นพุทธศตวรรษที่ 24) ช้ำเติมความเสื่อมของบรูไนให้เพิ่มมากขึ้น เพราะอาณาจักรบรูไนไม่เคยมีความเข้มแข็งและเจริญรุ่งเรืองดังเช่นที่ปรากฏในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16 (ปลายพุทธศตวรรษที่ 21) อีกเลย เห็นได้จาก

สุดต่านของบรูไนไม่ได้รับความสำคัญจากชาวตะวันตกในฐานะผู้ปกครองที่มีอำนาจอีก ดังตัวอย่าง เช่น ค.ศ.1761 (พ.ศ.2304) ตัวแทนของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ *อเล็กซานเดอร์ ดัลริมเบิล* (Alexander Dalrymple) เข้ามาขอทำสนธิสัญญากับสุดต่านแห่งซูลู เพื่อจะสร้างโรงงานอุตสาหกรรมในบริเวณทางเหนือของเกาะบอร์เนียว ก็ไม่ได้มาขอทำสัญญากับองค์สุดต่านของบรูไนดังเช่นที่เคยทำมาในอดีต แสดงให้เห็นถึงความสูญเสียอำนาจของสุดต่านที่เคยมีอยู่เหนือบริเวณตะวันออกเฉียงเหนือของบอร์เนียว<sup>18</sup> และในรัชสมัยของสุดต่านอับดุล มุฮัมมิด ครองราชย์ใน ค.ศ.1852 - 1885 (พ.ศ.2395 - 2428) พระองค์ตกอยู่ในอำนาจของพวกข้าราชการชั้นสูงและอยู่ภายใต้การชี้นำของพวกข้าราชการเหล่านี้ โดยถูกชี้นำให้ยอมยกชาวบาห์ให้กับ *โมเสส* (Moses) กงสุลชาวอเมริกันเพื่อสร้างบริษัทการค้า<sup>19</sup>

ผลที่เกิดจากความอ่อนแอของสุดต่านผู้ปกครอง อย่างแรกที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดก็คือ การแย่งชิงราชสมบัติที่เกิดขึ้นในหมู่ราชวงศ์ ซึ่งต่างก็แข่งขันกันสร้างอำนาจและอิทธิพล โดยที่สุดต่านไม่สามารถรักษาอำนาจและควบคุมได้ เพราะฉะนั้นจึงเกิดเหตุการณ์ทั้งการขัดแย้งกันเอง การแย่งชิง และการกำจัดฝ่ายตรงข้าม และถึงขั้นผลัดเปลี่ยนกันขึ้นครองราชย์ซึ่งมีบ่อยครั้งและเป็นเวลาไม่นานในแต่ละช่วงสมัย เช่น ใน ค.ศ.1793 (พ.ศ.2336) หลังจากที่สุดต่าน *มุฮัมหมัด ญะมาลุล อะลัม* (Sultan Muhammad Jamalul Alum) ครองราชย์ได้ประมาณ 6-9 เดือน คือครองราชย์ในช่วง ค.ศ.1792 - 1793 (พ.ศ.2335 - 2336) ได้สิ้นพระชนม์ลง และได้ทิ้งโอรสวัยทารกไว้โดย

<sup>18</sup> N.J. Ryan, *A History of Malaysia and Singapore*, (Kuala Lumpur : Oxford University Press, 1976), p. 91.

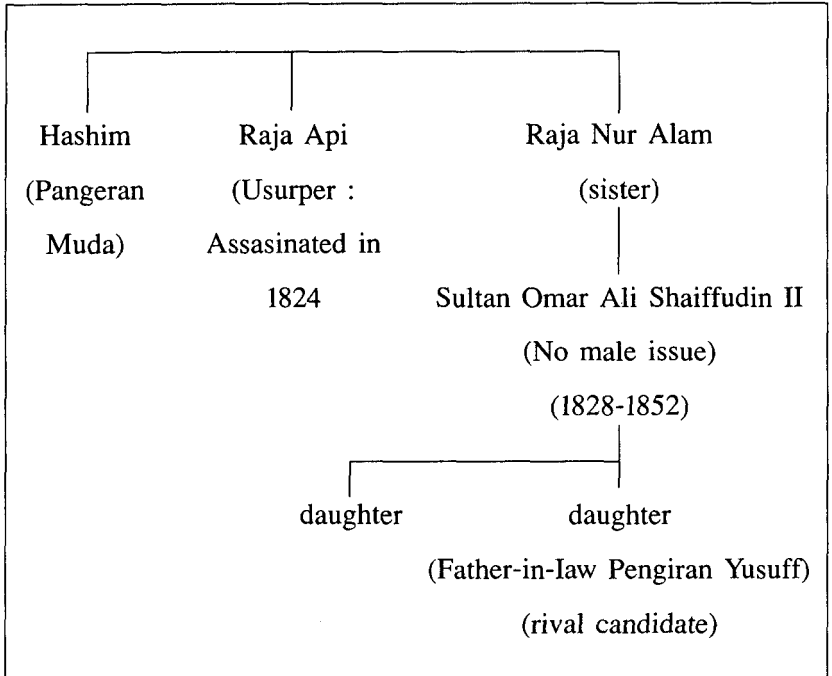
<sup>19</sup> *Ibid.* I, p. 166.

ยังไม่ได้สถาปนาให้เป็นรัชทายาท ฉะนั้นพระราชบิดาของสุลต่านองค์ที่สิ้นพระชนม์จึงขึ้นครองราชย์แทน เป็นสุลต่าน *มุฮัมหมัด ตาญุดดีน* (Sultan Muhammad Tajuddin) ครองราชย์ในช่วง ค.ศ.1793 - 1806 (พ.ศ.2336 - 2349) ก็ถูกแย่งชิงราชสมบัติโดยสุลต่าน *มุฮัมหมัด ข่าน ซุล อะลัม* (Sultan Muhammad Khan Zul Alam) ที่ทำการสำเร็จได้ครองราชย์ในระหว่าง ค.ศ.1806 - 1822 (พ.ศ.2349 - 2365) ในรัชสมัยของสุลต่านองค์นี้อำนาจทั้งหมดตกอยู่กับโอรสคือ *ราชา อะปี้* (Raja Api) ขณะเดียวกัน *ราชานูร์ อะลัม* (Raja Nur Alam) พระชนิษฐาของราชาอะปี้ ได้พยายามให้โอรสของพระองค์ได้เป็นรัชทายาท<sup>20</sup> การแย่งชิงอำนาจกันในราชวงศ์นี้มาสิ้นสุดลงในปี ค.ศ.1845 (พ.ศ.2388) หรือต้นปี ค.ศ.1846 (พ.ศ.2389) เมื่อเกิดมีเหตุการณ์ฆาตกรรมราชา *มูดา ฮาซิม* และกลุ่มผู้สนับสนุน<sup>21</sup> ทำให้สุลต่าน *อุมร์ อะลี ซัยฟุดดีน ที่ II* (Sultan Umar Ali Saifuddin II, ค.ศ.1828-1852 (พ.ศ.2371 - 2395)) สามารถควบคุมความสงบให้เกิดขึ้นภายในราชวงศ์ได้ ระยะเวลาหนึ่ง ความขัดแย้งในลักษณะเช่นนี้ ในบางช่วงเวลามีความรุนแรงถึงขั้นเกิดเป็นสงครามกลางเมือง และนำมาซึ่งความแตกแยกที่มีมากขึ้น เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งพยายามที่จะไปขอความช่วยเหลือจากกองกำลังของต่างชาติ จึงทำให้เกิดผลเสียแก่บรูไนตลอดมา ในรัชสมัยของสุลต่าน *ซัยฟูร์ ริญาส* (Sultan Saiful Rejal, ค.ศ.1533 - 1852 (พ.ศ.2371 - 2395)) กลุ่มผู้ปกครองของบรูไนหลายคน เช่น *ศรี เลตา* ไม่พอใจต่อการปกครองและต่อต้านพระอนุชาขององค์สุลต่านคือ *ราชา เบ็นดาฮารา ลิกัม* (Raja Bendahara

<sup>20</sup> Brown, op.cit. I, pp. 147-148.

<sup>21</sup> Ibid. I

แผนภูมิ : แสดงการสืบทอดของสุลต่านบรูไน ในช่วงที่มีความวุ่นวาย  
ของการแย่งชิงราชสมบัติ



ที่มา : Joginder Singh Jessy, *History of South - East Asia (1824-1965)*  
Kuala Lumpur : Penerbitan Darulaman, 1985, p. 187.

ในแผนภูมิ เป็นพระราชโอรสและพระราชธิดาทั้ง 3 ของ สุลต่านมูฮัมหมัด ข่าน ชุลอะลัม ที่อำนาจตกอยู่กับ ราชอา อะบี แต่พระชนิษฐาคือราชานูร์ อะลัม พยายามที่จะให้โอรสของตน คือ อุมัร อะลี ชัยฟูตดิน ได้ครองราชย์ ซึ่งก็สามารถฝ่าฟันจนประสบความสำเร็จได้เป็นสุลต่านใน ค.ศ.1846 (พ.ศ.2389)

SeKam) โดยไปเข้ากับพวกสเปนและยอมรับอำนาจของสเปน<sup>22</sup> ทำให้ความแตกแยกมีเพิ่มมากขึ้นอีกในหมู่ราชวงศ์ มีผลทำให้สเปนยกกองทัพเข้ามาโจมตีใน ค.ศ.1578 (พ.ศ.2121) แม้ว่าบรูไนจะไม่ได้ได้รับความสูญเสียมาก แต่ก็ทำให้บรูไนมีโอกาสรักษาเกียรติยศและอำนาจให้ปรากฏเป็นครั้งสุดท้าย<sup>23</sup> และใน ค.ศ.1662 (พ.ศ.2205) มีอีกเหตุการณ์เกิดขึ้น คือ *เบ็นดาฮารา อับดุลมุบิน* ได้ลอบปลงพระชนม์สุลต่าน *มุฮัมหมัด อะลี* (Sultan Muhammad Ali) และได้ตั้งตัวเองขึ้นเป็นสุลต่านแทน แต่ได้รับการต่อต้านจากหลานของสุลต่านองค์ที่ถูกลอบปลงพระชนม์ คือ *มุห์ ยิดดีน* (Myhyyuddin) ซึ่งทำการต่อต้านสำเร็จจึงขึ้นเป็นสุลต่าน ทำให้เบ็นดาฮารา อับดุลมุบิน ต้องอพยพไปที่ ปาลัน เซอมีน เพื่อขอความช่วยเหลือจากราชาของที่นั่น ซึ่งก็ได้รับความช่วยเหลือเป็นอย่างดีดังนั้นก็ได้นำมาซึ่งการเกิดสงครามกลางเมืองระหว่างสุลต่านอับดุลมุบิน กับ สุลต่าน มุห์ ยิดดีน ซึ่งตั้งมั่นอยู่ที่เมืองหลวง การต่อสู้ครั้งนี้มีความยาวนานถึง 12 ปี โดยที่สุลต่าน มุห์ ยิดดีน ได้ไปขอความช่วยเหลือจากซูลู เรื่องราวตอนนี้ปรากฏอยู่ในซิลซิลละฮ์ ผลก็คือ ฝ่ายของสุลต่าน อับดุลมุบิน พ่ายแพ้ ทำให้สุลต่าน มุห์ ยิดดีน ยกอาณาเดิม

---

<sup>22</sup> D.S.Ranjit Singh, *Brunei 1839-1983 : The Problem of Political Survival* (Kuala Lumpur : Oxford University Press, 1984), p. 23. กล่าวว่ สุลต่าน ซัยฟูร์ ริฎาล เป็นสุลต่านองค์ที่ 7 ของบรูไน Cited by H. Low," *Silsilah* (Book of Descent) of the Rajas of Brunei JSBRAS (Singapore), No.5 (June 1880), p. 3. ได้กล่าวว่า สุลต่านองค์นี้เป็นองค์แรกที่ปรากฏอยู่ในเรื่องราวของชาวสเปน นับได้ว่าเป็นองค์แรกที่ปรากฏอยู่ในหลักฐานที่ไม่ได้เขียนโดยชาวพื้นเมือง Cited by D.E.Brown, *Socio - Political History of Brunei, A Bornean Malay Sultanate* unpublished Ph.D. thesis, (Cornell University, Ithaca, 1969), p. 275.

<sup>23</sup> *Ibid.* I, p. 24.



ของบรูไนที่อยู่ทางเหนือของอ่าวบรูไนให้กับซูลูเป็นการตอบแทนตามสัญญา<sup>24</sup>

ข้าราชการที่ได้รับมอบหมายให้ปกครองดินแดนต่าง ๆ ต่างก็ขาดความจงรักภักดีไม่ยอมรับอำนาจของสุลต่าน เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้บรูไนเสื่อมเพราะต่างก็แสวงหาผลประโยชน์กันอย่างเต็มที่ ในเขตอำนาจที่พวกเขาปกครองพวกเขาก็ปกครองอย่างกดขี่จนเกิดการต่อต้านจากชาวพื้นเมือง การแก้ปัญหาสำหรับพวกเขาก็คือการไปขอความช่วยเหลือจากต่างชาติในบางครั้ง ซึ่งการเข้ามาของต่างชาติในแต่ละครั้งก็ทำให้บรูไนต้องเสียดินแดนเพื่อการตอบแทนในการเข้ามาช่วยเหลือ จึงทำให้อาณาจักรมีขนาดเล็กลงเรื่อย ๆ จะเห็นได้จากในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 (ปลายพุทธศตวรรษที่ 23) สุลต่านบรูไนได้เป็นเพียงแค่ผู้ปกครองอาณาจักรแต่เพียงในนามเท่านั้น เช่นที่ ดันจองดาตู (Tanjong Datu) ตั้งอยู่ทางตะวันตกของอ่าวมารูดู (Marudu Bay) บริเวณสองฝั่งของแม่น้ำตอกออยู่ใต้อำนาจการปกครองของของชาวพื้นเมืองมุสลิมโดยไม่สนใจต่ออำนาจของสุลต่านเลย<sup>25</sup> ส่วนอีกด้านหนึ่งของอาณาจักรคือที่ กุจิง (Kuching) เมืองที่หัวหน้าชาวบรูไนในซาราวักสร้างขึ้นเมื่อประมาณทศวรรษที่ 1830 (ปลายพุทธศตวรรษที่ 23) และเป็นเมืองที่มีประชากรเข้ามาอาศัยอยู่มากถึง 500 หลังคาเรือน แต่ต่อมาผู้ปกครอง คือ เป็งกีริน มาโกตา (Pengiran Makota) ถูกต่อต้านจากชาวมาเลย์และพวกดักขบถถึงขั้นก่อการจลาจล สุลต่านบรูไนในขณะนั้นคือ สุลต่านอุมร์ อะลี ซัยฟุดดีน ได้ส่งลูกคือ ราชามูดา ฮาซิม มาจัดการปราบปรามใน ค.ศ.1837 (พ.ศ.2380) แต่ไม่สำเร็จ การจลาจลจึงยืดเยื้อต่อมา<sup>26</sup> จนกระทั่ง ค.ศ.1839 (พ.ศ.2382) เมื่อ *เจมส์ บรัค*

<sup>24</sup> Ibid. II, p. 31. Cited by H. Low, op.cit. I, pp. 16-17.

<sup>25</sup> Fulton, op.cit. I

<sup>26</sup> Turnbull, op.cit. I, p. 157.

(James Brooke) ซึ่งเป็นตัวแทนของบริษัทอินเดียตะวันออก ได้รับมอบหมายจากผู้ว่าราชการอังกฤษที่สิงคโปร์ คือ จอร์จ บอนแฮม (George Bonham) ให้มาแะที่กูกิจิง เพื่อมอบจดหมายและของขวัญต่าง ๆ เป็นการขอบคุณราชามูดา ฮาซิม สำหรับมิตรไมตรีที่ให้แก่อังกฤษ<sup>27</sup> มาเมื่อก่อนหน้านั้น ต่อมาใน ค.ศ.1840 (พ.ศ.2383) ราชา มูดา ฮาซิม ได้ขอร้องให้เจมส์ บรัค ช่วยปราบจลาจลให้ โดยให้สัญญาว่าจะยกดินแดนบริเวณเขตแม่น้ำซาราวักให้เป็นการตอบแทน<sup>28</sup> ซึ่งเจมส์ บรัค สามารถช่วยปราบจลาจลได้สำเร็จ จึงทำให้เขาได้รับตำแหน่งเป็นทั้ง *ราชา* และ *ผู้ว่าราชการแห่งซาราวัก* เมื่อ 24 กันยายน ค.ศ.1841 (พ.ศ.2384)<sup>29</sup> แม้ว่าสุลต่านบรูไนจะไม่ให้การยอมรับในขณะนั้น แต่เหตุการณ์ข้างต้นก็แสดงให้เห็นชัดเจนว่า อำนาจของสุลต่านบรูไนมีไม่มากพอ

การแยกตัวออกเป็นอิสระของรัฐที่เคยเป็นเมืองขึ้น เป็นอีกลักษณะหนึ่งสำหรับอาณานิคมที่เคยมีผู้ปกครองที่เข้มแข็ง และต่อมาผู้ปกครองก็อ่อนแอลง เช่น หลัง ค.ศ.1700 (พ.ศ.2243) เป็นต้นมา ทางภาคใต้ของเกาะบอร์เนียวที่เคยเป็นเมืองขึ้นของบรูไน ก็กลายเป็นเมืองขึ้นของบรูไนแต่เพียงในนามเท่านั้น ขณะที่ตอนกลางของเกาะถูกอำนาจของดัชชเข้ามาครอบคลุมทีละน้อย ส่วนซูลูที่อยู่ทางภาคตะวันออกของบรูไนก็ตั้งตัวขึ้นเป็นรัฐอิสระเมื่อถึงคริสต์ศตวรรษที่ 19 (ตอนกลางของพุทธศตวรรษที่ 24) บรูไนก็มีพื้นที่เหลืออยู่เพียงอาณาเขตของบรูไนในปัจจุบัน กับเขตซาราวัก และบางส่วนของทางตอนเหนือของบอร์เนียวเท่านั้น<sup>30</sup>

<sup>27</sup> Heyward, op.cit. I, p. 70.

<sup>28</sup> Turnbull, op.cit. II, p. 158.

<sup>29</sup> Bastin and Wink coms, op.cit. I, p. 71.

<sup>30</sup> North Borneo Brunei Sarawak (British Borneo) (New Haven : Human Relations Area Files, 1956), p. 9.

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่าสภาพเสื่อมโทรมมีอยู่ทั่ว ๆ ไป ในต้นคริสตศตวรรษที่ 18 (ปลายพุทธศตวรรษที่ 22) บรูไน ทาว์น เสื่อมลงมากมีสภาพเป็นที่อยู่ของพวกโจรสลัด จะมีพวกพ่อค้าก็เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ที่เข้ามาค้าขายยังเมืองนี้ ส่วนการค้ากับจีนลดลงเหลือเพียงเรือที่ไปค้าขายกับจีนเพียงปีละ 7 ลำเท่านั้น บรูไนกลายเป็นศูนย์กลางสำหรับการแลกเปลี่ยนสินค้าของพวกสลัด คือ พวกดักทะเล (Sea Dyak) และพวกลานูนส์ เป็นศูนย์กลางแห่งการไร้กฎหมาย เช่น ใน ค.ศ.1730 (พ.ศ.2273) บรูไนเคยมีประชากรจำนวน 4 หมื่นคน และมีชาวจีนเข้ามาอยู่อาศัยจำนวนนับพันพอมาถึง ค.ศ.1810 (พ.ศ.2343) จำนวนประชากรลดลงเหลืออยู่เพียง 1 หมื่น 5 พันคน โดยไม่มีชาวจีนเหลืออยู่เลย<sup>31</sup> ในคริสตศตวรรษที่ 19 (ปลายพุทธศตวรรษที่ 22 - ต้นพุทธศตวรรษที่ 23) เมืองหลวงของบรูไนกลายเป็นตลาดค้าทาสของพวกสลัด อีลานูนส์ และพวกสลัดซูลู และยังในเขตพื้นที่เล็ก ๆ เข้าไปภายในด้วยแล้ว ผู้ปกครองก็หมดอำนาจในการควบคุมและปกครองโดยสิ้นเชิง<sup>32</sup>

สุลต่านบรูไนส่วนมาก ตั้งแต่ปลายคริสตศตวรรษที่ 16 (พุทธศตวรรษที่ 21) มีความอ่อนแอในการปกครองมาก ยกเว้นในช่วงสมัยของสุลต่าน ฮัสซัน (Sultan Hussan) ซึ่งเป็นสุลต่านองค์ที่ 9 ของบรูไน พระองค์ทรงสามารถสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นได้ภายในอาณาจักร โดยไปสร้างสัมพันธมิตรกับอาเจะฮ์ ซึ่งความสัมพันธ์ในครั้งนั้น บรูไนได้ถ่ายทอดเอารูปแบบวัฒนธรรมและระบบบริหารของอาเจะฮ์มาใช้ในบรูไนด้วย นอกจากนั้นยังสามารถยกทัพไปที่ที่มั่นทางทหารของสเปนในฟิลิปปินส์ คือ ซานเตา ให้แตกได้ใน ค.ศ.1617

<sup>31</sup> Ryan, op.cit. I, p. 9.

<sup>32</sup> Human Relation Area Files, (1956), p. 8.

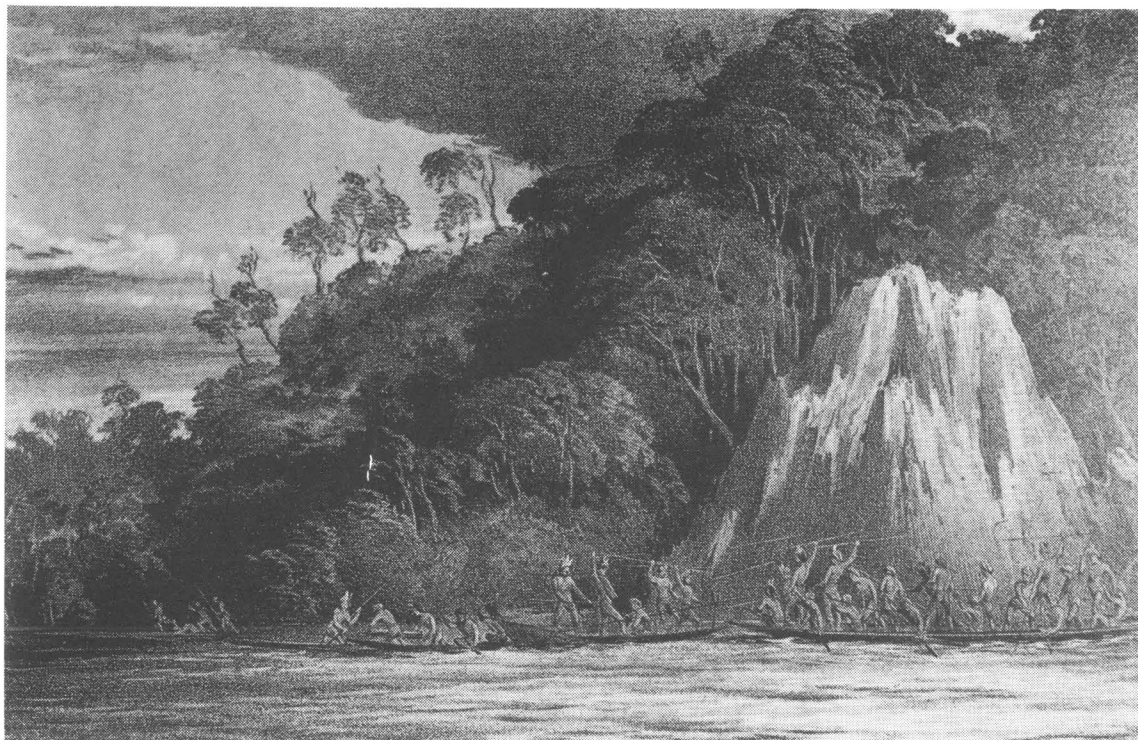
(พ.ศ.2160)<sup>33</sup> เหตุการณ์ที่ยกมาให้เห็นเป็นตัวอย่างนี้ แสดงให้เห็นว่า สุลต่านเป็นบุคคลที่มีความสำคัญมากต่อความเจริญรุ่งเรืองหรือต่อความเสื่อมของอาณาจักร ถ้าสุลต่านสามารถใช้หรือรักษาอำนาจที่มีอยู่ได้อย่างเด็ดขาดและเข้มแข็ง เพราะหลังจากการสิ้นพระชนม์ของสุลต่านฮัสซันได้ไม่นาน สุลต่านองค์อื่น ๆ ในบริเวณหมู่เกาะแถบนั้น เช่น ซูลู ได้ตั้งตนขึ้นมาเป็นอิสระอย่างเต็มที่ได้อีก<sup>34</sup>

## บทบาทของประเทศมหาอำนาจตะวันตก

ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 (กลางพุทธศตวรรษที่ 20 - กลางพุทธศตวรรษที่ 21) เป็นต้นมา ประเทศมหาอำนาจตะวันตกหลายชาติ เช่น สเปน ฮอลันดา อังกฤษ ก็ได้เข้ามาสร้างอิทธิพลบริเวณหมู่เกาะ ซึ่งสาเหตุสำคัญมาจากความต้องการที่จะแสวงหาผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจโดยการใช้อำนาจ และตามมาด้วยการเข้ามาสร้างอิทธิพลทางการเมืองเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตน ในขณะที่เดียวกันก็พยายามที่จะป้องกันและกีดกันชาติอื่น ๆ ด้วย ตั้งแต่มหาอำนาจเข้ามามีอิทธิพลในภูมิภาคนี้ บรูไนอยู่ในสภาพที่กำลังเสื่อมลงเรื่อย ๆ เพราะฉะนั้นบทบาทของมหาอำนาจตะวันตกเหล่านี้จึงสร้างผลกระทบให้กับบรูไนมาก เพราะบรูไนต้องเผชิญกับ

<sup>33</sup> Singh, op.cit. I, p. 24. Cited by I.R. Wright, *The Origins of British Borneo* (Hong Kong University Press, 1970), p. 11.

<sup>34</sup> Angeles, op.cit. IV, p. 128 Cited by Steven Runciman, *The White Rajas : A History of Sarawak from 1841 to 1946* (Cambridge University Press, 1960), p. 56.



การทำสงครามระหว่างชนกลุ่มต่าง ๆ ในเกาะบอร์เนียว

(ภาพ ค.ศ.1846 ภาพจาก Henry Keppel, The Expedition to Borneo of HMS Dido, พิมพ์ครั้งแรก 1846)

การขยายอิทธิพลของฮอลันดา ทั้งด้านการเมืองและเศรษฐกิจ เฝือญักกับการขยายอำนาจโดยการรุกรานจากสเปน ในขณะที่ประเทศอังกฤษนั้นก็ยังมีทั้งบริษัทและบุคคล ดังเช่น เจมส์ บรัค ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการขยายอิทธิพลของอังกฤษเพื่อการแสวงหาผลประโยชน์ ดังจะกล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องการขยายอำนาจเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ของมหาอำนาจตะวันตก ดังต่อไปนี้

ฮอลันดา เมื่อได้เข้ามายังภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้สร้างผลกระทบให้กับบรูไน คือ ทำให้บรูไนต้องเสียมิตรประเทศคือโปรตุเกสไป เพราะฮอลันดาสามารถยึดเอามะละกาไปจากโปรตุเกสได้เมื่อ ค.ศ.1641 (พ.ศ.2184) และยังสามารถสร้างอิทธิพลเข้าครอบครองดินแดนทางทะเลทั้งหมดของโปรตุเกสได้อีกด้วย<sup>35</sup> ผลคือทำให้โปรตุเกสหมดอำนาจไปจากภูมิภาคนี้ จะเห็นได้ว่าแม้การขยายอำนาจของฮอลันดาจะไม่ได้สร้างความกระทบกระเทือนให้กับบรูไนมาก แต่ในระยะต่อมาฮอลันดาก็ได้เข้ามาสร้างรากฐานทางเศรษฐกิจของคนบริเวณชายฝั่งทางใต้และทางตะวันออกของบอร์เนียว ตั้งแต่ช่วงต้นของคริสต์ศตวรรษที่ 17 (ช่วงปลายของพุทธศตวรรษที่ 21)<sup>36</sup> ทำให้บรูไนกลายเป็นดินแดนที่อยู่ใกล้ชิดติดกับอาณาเขตของมหาอำนาจตะวันตก และก็เลยทำให้บรูไนต้องได้รับผลกระทบจากการสร้างระบบเศรษฐกิจเฉพาะแบบของดัชี่ไปด้วยโดยปริยาย แม้จะเป็นทางอ้อม แต่อำนาจการจัดการที่ดัชี่มีอยู่นั้นสามารถสร้างผลกระทบได้อย่างทั่วถึง โดยเฉพาะบริเวณหมู่เกาะ เพราะลักษณะของดัชี่นั้นนอกจากจะมีจุดมุ่งหมายเพื่อ

---

<sup>35</sup> จอห์น แบสตัน, แฮร์ เจ เบนดา, ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้สมัยใหม่ แปลโดย ชื่นจิตต์ อ่ำไพพรรณ และ ภรณ์ กาญจนันท์, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2521), หน้า 57-58.

<sup>36</sup> Heyward, op.cit. I, pp. 66-67.

การแสวงหาผลประโยชน์และสร้างอิทธิพลเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนแล้ว พวกคัมภีร์จะใช้วิธีชูตรีตแรงงานและผลผลิตทางการเกษตรจากอาณานิคมของตนอย่างเต็มที่<sup>37</sup> โดยในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 18 (ช่วงปลายของพุทธศตวรรษที่ 22) ฮอลันดาได้พยายามดำเนินการเพื่อผูกขาดการค้าเครื่องเทศในหมู่เกาะโมลุกกะ และขยายการปลูกกาแฟและอ้อยในชวา<sup>38</sup> ดำเนินนโยบายผูกขาดการค้ากับสุดตันทที่สำคัญ ๆ โดยการใช้อำนาจที่ตนมีอยู่ออกกฎข้อบังคับว่า ในเขตน่านน้ำของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ให้ชาติต่าง ๆ ที่อยู่นอกเขตภูมิภาคนี้เข้ามาค้าขายได้ แต่ต้องมาผ่านหรือแวะที่เมืองท่าของฮอลันดา<sup>39</sup> เมื่อการค้าในภูมิภาคมีลักษณะเช่นนี้ จึงทำให้บริวารที่เคยเป็นศูนย์กลางการค้าย่อยในภูมิภาคนี้ ต้องถูกจำกัดลงไปด้วยระบบเศรษฐกิจของฮอลันดาอย่างสิ้นเชิงในทศวรรษที่ 1770 (ช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 23)<sup>40</sup> เพราะฮอลันดาทำให้การค้าที่มีกันอยู่โดยตรงระหว่างพวกพ่อค้าชาวพื้นเมืองด้วยกันเองต้องหยุดชะงักลงไป และยังมีผลทำให้ชาวจีนที่อพยพมาจากแผ่นดินใหญ่ต้องหยุดชะงักการเดินทางเข้ามาตามไปด้วย นอกจากนี้ พวกชาวจีนที่อยู่มาเก่าแก่ก็พากันอพยพออกไปจากบอร์เนียวด้วยเช่นกัน เหตุการณ์ลักษณะเช่นนี้ เซอร์ สแตมฟอร์ด รัฟเฟิล (Sir Stamford Raffles) ได้เขียนบทความวิเคราะห์ไว้ใน ค.ศ.1821 (พ.ศ.2364) ว่า การทำลายการค้าของชาวพื้นเมืองโดยนโยบายที่รุนแรงเช่นนี้ อาจทำให้เกิด

---

<sup>37</sup> จอห์น แบสดิน, แฮรี เจ เบนดา, อังแล้ว แบลโดย ชันจิดด์ อำไพพรรณ และ ภรณ์ กาญจนันท์, หน้า 62-63.

<sup>38</sup> เพิ่งอ้าง, หน้า 59, 63.

<sup>39</sup> Singh, op.cit. II, p. 32.

<sup>40</sup> สรุปความจาก D.J.M. Tate, The Making of Modern South - East Asia, Vol.

I : The European conquest, (New York : Oxford University Press, 1971), p. 32.





พวกโจรสลัดที่จะมาทำการปล้นตามบริเวณหมู่เกาะของชวามลาอันได้<sup>41</sup> กิจกรรมของพวกโจรสลัดนี้ สามารถนับเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่เป็นสาเหตุ ทำให้บรูไนต้องอยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรมลงไปมากขึ้น จะกล่าวถึงในช่วงต่อไป สำหรับผลกระทบจากอิทธิพลของฮอลันดาดังกล่าวข้างต้น สามารถส่งผลเสียต่อบรูไนได้มากพอสมควร แม้ว่าจะไม่ปรากฏถึงความก้าวร้าวหรือรุกรานจากฮอลันดาที่มีต่อบรูไนโดยตรง ประกอบกับบรูไนก็มีความอ่อนแอมากเกินกว่าที่จะหลีกเลี่ยงไม่ให้อาณาจักรได้รับผลกระทบจากการขยายอำนาจของฮอลันดาได้

สเปน เป็นอีกประเทศหนึ่งที่เข้ามามีบทบาทในบริเวณภูมิภาคนี้ และเป็นประเทศที่มีความพยายามที่จะขยายอำนาจเพื่อเข้ามครอบครองบรูไนโดยตรง ต้องการที่จะให้บรูไนยอมรับในอำนาจของตน เพราะฉะนั้นบทบาทของสเปนที่มีต่อบรูไน จึงออกมาในรูปแบบที่ใช้กองกำลังเข้ามาโจมตี หลังจากที่ได้แก่งแย่งกับโปรตุเกสเพื่อชิงความเป็นใหญ่ในแถบภูมิภาคนี้ โดยใน ค.ศ.1529 (พ.ศ.2072) ทั้งสเปนและโปรตุเกสได้ตกลงทำสัญญาสงบศึก คือ *สนธิสัญญาซาราโกสซ่า* (Saragossa) เพื่อตกลงแบ่งเขตควบคุมดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีผลทำให้อิทธิพลของสเปนจำกัดอยู่ที่บริเวณหมู่เกาะฟิลิปปินส์<sup>42</sup> เมื่อสเปนเพ็งยึดครองหมู่เกาะฟิลิปปินส์ และบรูไนก็เคยมีอำนาจยิ่งใหญ่มาพอที่จะขยายไปถึงฟิลิปปินส์ได้ เพราะฉะนั้นความหวาดระแวงและการกระทบกระทั่งกันจึงอาจเกิดขึ้นได้ระหว่างสเปนกับบรูไน เช่น ใน ค.ศ.1578 (พ.ศ.2121) ผู้ว่าราชการทั่วไปของสเปนได้เขียนจดหมาย

<sup>41</sup> Heyward, op.cit. II, p. 67.

<sup>42</sup> ชัยโชค จุลศิริวงศ์, “ลัทธิจักรวรรดินิยมในทางทฤษฎีและปฏิบัติ” วารสารสังคมศาสตร์, ปีที่ 9 ฉบับที่ 4 (ตุลาคม 2515), หน้า 12-13.

ถึงสุดต่านของบรูไน คือ สุดต่าน ซัยฟูร ริฎาล ซึ่งมีผลทำให้เกิดความเป็นปฏิปักษ์ระหว่างกันว่า “ดินแดนเหล่านี้ หมายถึง มนิลา เซบู และเขตอื่น ๆ ได้รับการเล่าลือกันว่า บรูไนทำให้ดินแดนเหล่านี้เป็นอันตรายต่อพวกเรา”<sup>43</sup> ปรากฏว่าสเปนไม่สามารถโจมตีบรูไนได้ เพราะสเปนมีปัญหาเกี่ยวกับกองกำลังที่ยังขาดแคลนกับเพื่อนบ้านที่มาสร้างปัญหา<sup>44</sup> สเปนได้ยกทัพมาโจมตีบรูไนเนื่องจากความระแวงเช่นนี้หลายครั้ง แต่บรูไนสามารถรักษาเอกราชได้ และสเปนไม่สามารถจะเข้ามาครอบครองหรือมีอำนาจเหนือบรูไนได้โดยการเข้าโจมตีบรูไนของสเปน และสเปนได้ทำการโจมตีบรูไนอีกเป็นครั้งที่ 3 ใน ค.ศ.1645 (พ.ศ.2188) โดยอ้างว่าเพื่อที่จะทำการลงโทษ “พวกสลัด” เท่านั้น<sup>45</sup> แต่หลังจาก ค.ศ.1645 (พ.ศ.2188) แล้ว ก็ไม่ปรากฏว่าสเปนมาโจมตีบรูไนอีกเลย ทั้งนี้คงเป็นเพราะบรูไนอ่อนแอลงมากจนกระทั่งไม่มีความสำคัญในสายตาของชาวต่างชาติ หลังจากครั้งแรกของคริสตศตวรรษที่ 17 (ปลายพุทธศตวรรษที่ 21) หลักฐานต่าง ๆ ของสเปนก็ไม่ได้มีการกล่าวถึงพวก “สลัดบรูไน” ว่าปรากฏอยู่ในบริเวณน่านน้ำในเขตอำนาจของสเปนอีกเลย<sup>46</sup> การรุกรานของสเปนทำให้บรูไนทรุดโทรม เนื่องจากต้องสูญเสียกองกำลังและทรัพย์สิน แต่ผลเสียก็น้อยกว่าการรุกรานจากอังกฤษ

---

<sup>43</sup> Angeles, op.cit V, p. 123. Cited by Emma H. Blair and J.A. Robertson, *The Philippines Islands 1494-1893* Taiwan edition, [n.d.] Vol. IV, p. 153.

<sup>44</sup> Ibid. I, p. 123.

<sup>45</sup> Angeles, op.cit. VI, p. 129. Cited by Graham Irwin, *Nineteenth Century Borneo : A Study in Diplomatic Rivalry* (Singapore : Donald Moore Books, 1955), p. 4.

<sup>46</sup> Ibid. I

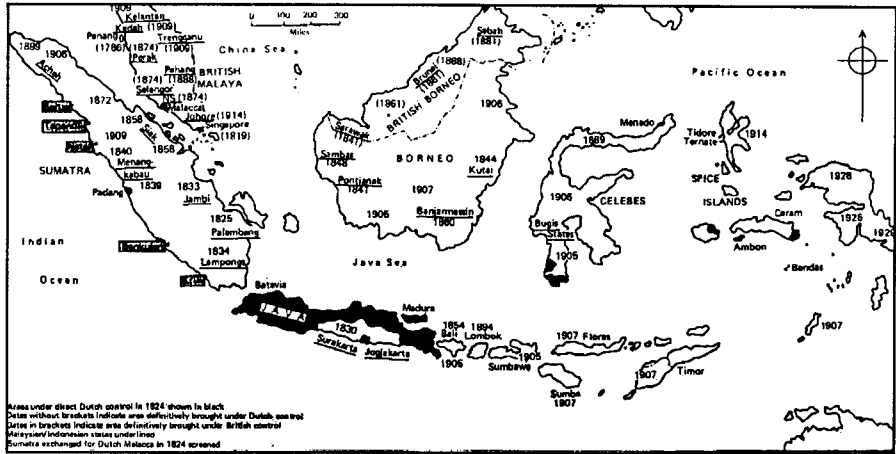
อังกฤษ มีอิทธิพลต่อบรูไนมากทั้งทางตรงและทางอ้อม เนื่องจากบรูไนอ่อนแอและไม่ได้ได้รับความสำคัญในฐานะที่เป็นรัฐอิสระ บทบาทของอังกฤษที่มีต่อบรูไนขึ้นอยู่กับผลประโยชน์และสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นครั้งคราว โดยอังกฤษไม่มีนโยบายแน่นอนอย่างใด ความเข้มแข็งของอังกฤษที่มีเหนือกว่าชาติมหาอำนาจอื่น ๆ ในช่วงเวลานั้น ทำให้อังกฤษเป็นชาติที่มีอิทธิพลมากที่สุดต่อบรูไน ดังเช่นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ใน ค.ศ.1720 (พ.ศ.2263) อังกฤษพบว่าไบซาของจีนเป็นสินค้าเข้าอย่างดีในทวีปยุโรป และอังกฤษเป็นชาติแรกที่ตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องนี้ ไม่นานต่อมาชาวดัชและพวกเดนห์ (Danes) ได้ให้ความสนใจตามอังกฤษด้วย ฉะนั้นภายใน 10 ปีต่อมา ไบซาของจีนจึงกลายเป็นสินค้าเข้าที่เข้าสู่ทวีปยุโรปเพิ่มมากขึ้น<sup>47</sup> อังกฤษเห็นผลประโยชน์ว่าจะมีมากขึ้น ฉะนั้นทางบริษัทอินเดียตะวันออก (East India Company) ของอังกฤษจึงมุ่งจะทำการค้ากับจีน และเสาะแสวงหาสถานที่ที่จะสนับสนุนการค้าทางภาคตะวันออก เพื่อใช้เป็นสถานที่สำหรับบำรุงรักษาและซ่อมแซมเรือของบริษัท รวมทั้งใช้เป็นสถานที่สำหรับเก็บสินค้า<sup>48</sup> ใน ค.ศ.1757 (พ.ศ.2300) ทางบริษัทอินเดียตะวันออกพบว่า บริเวณเส้นทางที่ผ่านบอร์เนียวเหนือ นั้นเป็นอีกเส้นทางหนึ่งที่จะผ่านไปสู่อินเดีย<sup>49</sup> ทำให้ทางบริษัทไปขอทำสัญญาเช่าเมืองบลัมบันกัน (Balambangan) จากสุลต่านของซูลูเมื่อ ค.ศ.1762 (พ.ศ.2305) โดยมีจุดมุ่งหมายว่า จะใช้เมืองนี้เป็นสถานที่สำหรับทำการค้าขายกับพวกพ่อค้าจีน และจะเปิดการค้าให้เป็นการค้าแบบเสรี

<sup>47</sup> B. Kling Blair, M.N. Pearson eds., *The Age of Partnership : European in Asia before Dominion* (Hawaii : The University Press of Hawaii, 1979), p. 161.

<sup>48</sup> Turnbull, op.cit. I, p. 89.

<sup>49</sup> Ibid. I

แผนที่แสดง การขยายอำนาจของดัตช์และอังกฤษในคริสต์ศตวรรษที่ 19



ที่มา : D.J.M. Tate, The Making of Modern South - East Asia : The European Conquest Vol. I, New York : Oxford University Press, 1971, p. 318.

พื้นที่ระบายสีเข้ม

เมืองที่มี ค.ศ. กำกับโดยไม่มีวงเล็บ

เมืองที่มี ค.ศ. กำกับภายในวงเล็บ

เมืองที่มีแถบสีค้ำทับ

แสดง เขตอิทธิพลที่ดัตช์เข้ายึดครองใน ค.ศ.1824

แสดง เขตอิทธิพลและระยะเวลาที่ดัตช์เข้ายึดครอง

แสดง เขตอิทธิพลและระยะเวลาที่อังกฤษเข้ายึดครอง

แสดง รัฐต่าง ๆ ที่เป็นชาวมาเลย์-อินโดนีเซีย

และนำสุมาตราไปแลกเปลี่ยนกับดัตช์เพื่อเอามะละกา ใน ค.ศ.1824

เพราะทางอังกฤษต้องการที่จะดึงดูดพ่อค้าเงินที่เคยมาค้าขายแถวบอร์เนียวรวมทั้งพ่อค้าต่างชาติจากบริเวณหมู่เกาะต่าง ๆ<sup>50</sup> แต่ก็ประสบกับความล้มเหลวเพราะใน ค.ศ.1775 (พ.ศ.2318) เมืองบลัมบันกันถูกพวกสลักซูลูโจมตีและปล้นจนได้รับความเสียหายอย่างยับเยิน กับตันจอห์น เฮอร์เบิร์ต (John Herbert) ผู้บังคับบัญชาเรือ “บริดาเนีย” ซึ่งเป็นผู้ควบคุมอยู่ที่บลัมบันกัน ได้หนีภัยไปยังบรูไน และพยายามเกลี้ยกล่อมสุลต่านให้ยอมยกเกาะลาบวน (Labuan) ให้กับทางบริษัทอินเดียตะวันออก<sup>51</sup> เพราะกับตันเฮอร์เบิร์ตมุ่งหมายจะใช้เป็นที่สำหรับทำการค้าพริกไทยกับบรูไน<sup>52</sup> เพราะฉะนั้นบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษจึงได้ครอบครองลาบวนใน ค.ศ.1775 (พ.ศ.2318) นับเป็นก้าวแรกที่บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษเริ่มขยายอำนาจเข้าสู่บรูไน แม้ว่าในเดือนพฤศจิกายนในปีเดียวกันนั้น ทางบริษัทต้องถอนตัวออกมาตามคำสั่งของคณะผู้อำนวยการบริษัท<sup>53</sup>

บทบาทของอังกฤษเพิ่มมากขึ้นเมื่อมหาอำนาจตะวันตกชาติอื่น ๆ พยายามที่จะเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ในบริเวณภูมิภาคนี้ โดยอังกฤษพยายามที่จะป้องกันและกีดกัน เพราะกลัวว่าการดำเนินการค้าขายกับเงินของคนจะถูกชาติอื่นเข้ามาแก่งแย่ง เพราะในขณะนั้นการค้าระหว่างอังกฤษกับเงินกำลังเจริญรุ่งเรืองมาก โดยเฉพาะฮอลันดาซึ่งแม้จะถอนตัวออกไป

<sup>50</sup> สรุปจาก Ryan, Op.cit. II, p. 91

<sup>51</sup> ดี.จี.อี. ฮอลล์, ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เล่ม 2, คุณวรุณยุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และคณะ แปล, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2522), หน้า 604.

<sup>52</sup> Turnbull, op.cit. I

<sup>53</sup> ดี.จี.อี. ฮอลล์, อ้างแล้ว หน้าเดิม.

จากบริเวณที่ยึดครองทางฝั่งตะวันตกของบอร์เนียวไปแล้วเมื่อ ค.ศ.1791 (พ.ศ.2334) เพราะประสบกับความล้มเหลวในการบริหารกิจการทางการค้า แต่เพราะเหตุทางการเมืองในทวีปยุโรป คือ การทำสงครามระหว่างดัชชกับอังกฤษ ใน ค.ศ.1780 - 1784<sup>54</sup> (พ.ศ.2323 - 2327) แต่ทางรัฐบาลอังกฤษ ได้ตกลงอย่างเด็ดขาดว่า จะยึดตามข้อตกลงที่กำหนดอยู่ในอนุสัญญาลอนดอน ที่กระทำเมื่อวันที่ 13 สิงหาคม ค.ศ.1814 (พ.ศ.2357)ว่าจะยกอาณานิคมที่เป็นโรงสินค้าและที่ตั้งหลักแหล่งต่าง ๆ คืนให้กับฮอลันดาเมื่อสงครามนโปเลียนสิ้นสุดลง<sup>55</sup> ทำให้ฮอลันดากลับมาเป็นคู่แข่งทางการค้าของอังกฤษอีกครั้ง ส่วนสินค้าที่ขายได้ราคาดีมากในจีนขณะนั้น คือ ดีบุกกับพริกไทย เพราะฉะนั้นทั้งอังกฤษและฮอลันดาจึงแข่งขันที่จะหาแหล่งดีบุกและพริกไทย ที่มีอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้<sup>56</sup> ดังเช่น ใน ค.ศ.1818 (พ.ศ.2361) มีขบวนเรือของฮอลันดาที่มาจากปัตตาเวีย มุ่งไปยังฝั่งตะวันตกของบอร์เนียว ลักษณะเช่นนี้เท่ากับเป็นการแสดงอำนาจให้อังกฤษรับรู้ ทางอังกฤษได้พยายามแก้ไขสถานการณ์โดยทำสัญญาตกลงกับฮอลันดาใน ค.ศ.1824<sup>57</sup> (พ.ศ.2367)

ในทศวรรษที่ 1840 (พ.ศ.2383 - 2392) อังกฤษได้ทำการปราบปรามโจรสลัดอย่างหนักในเขตน่านน้ำแถวบอร์เนียว และขอบเขตของการปราบก็ขยายวงจนเข้าสู่อาณาเขตของบรูไน ทางอังกฤษจึงถือโอกาสทำสนธิสัญญากับบรูไนในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1847 (พ.ศ.2390) ในข้อตกลงของสนธิสัญญา

<sup>54</sup> เฟ็งอ้ง, หน้า 637.

<sup>55</sup> เฟ็งอ้ง, หน้า 639.

<sup>56</sup> Blair B. Kling, M.N. Pearson, eds. op.cit. I, p. 162.

<sup>57</sup> ดี.จี.อี. ฮอลล์, อ้างแล้ว, หน้า 640-641.

ได้กล่าวถึงการจัดตั้งกงสุล การป้องกันลาบวน และการที่อังกฤษจะได้รับสิทธิในการเป็นผู้ให้การยินยอมต่อการยกอาณานิคมของบรูไนให้กับชาติอื่น ๆ<sup>58</sup> ในกรณีของสเปน อังกฤษก็พยายามที่จะกีดกันไว้มากเช่นกัน เมื่อทางรัฐบาลอังกฤษได้รับรายงานใน ค.ศ.1858 (พ.ศ.2401) ว่า ทางสเปนมีแผนการสำหรับการที่จะเข้ามาที่ บาลาแบค (Balabac) และทางตะวันตกเฉียงเหนือของบอร์เนียว ฉะนั้นทางรัฐบาลอังกฤษจึงให้ทูตของอังกฤษไปเจรจายืนยันว่าการค้าของอังกฤษจะต้องไม่ถูกขัดขวางในบาลาแบค และทางอังกฤษก็ยังเตือนให้สเปนระวังเรื่องการค้าในบอร์เนียวด้วย<sup>59</sup>

อังกฤษไม่มีนโยบายที่แน่นอนในบริเวณหมู่เกาะนี้ เพราะฉะนั้นถ้ามีสภาพการณ์ใดที่จะเอื้อผลประโยชน์ให้กับทางอังกฤษได้ ทางรัฐบาลอังกฤษก็มักจะไม่นิ่งถึงหลักการหรือนโยบายที่ตนเองเคยวางเอาไว้ เช่น หลังจากที่ทางรัฐบาลอังกฤษตัดสินใจยึดลาบวน รัฐมนตรีกระทรวงอาณานิคมของอังกฤษคือ *แกลดสโตน* (Gladstone) ซึ่งมีความคิดว่า อังกฤษนั้นมีอาณานิคมมากเพียงพอแล้ว จึงชี้แนะว่าไม่ควรเข้าไปแทรกแซงในบรูไน รัฐบาลของอังกฤษในขณะนั้นมาจากพรรควิก (Whig) ได้แสดงความเห็นชอบในการตัดสินใจครั้งนี้ของรัฐมนตรีกระทรวงอาณานิคม แต่พอทางรัฐบาลได้ทราบข่าวเรื่องการปราบปรามโจรสลัดอย่างหนักของ *นายพลเรือเคเคเรน* ที่ขยายเขตปฏิบัติการปราบโจรสลัดเข้าไปยังอาณาเขตของบรูไน ทำให้เหตุการณ์นี้ได้รับการกล่าว

---

<sup>58</sup> Nicholas Tarling, *British Policy in the Malay Peninsula and Archipelago 1824-1871*, (Singapore : Oxford University Press, 1969), p. 196. Cited by Palmerston Brooke, November 20, 1846, F.O. 12 / 4; C.O.144 / 1. Same to Same, January 25, 1847 ; Brooke to Palmerston, June 30, 1847. F.O. 12 / 5.

<sup>59</sup> เพิ่งอ้าง, หน้า 208.

ถึงในการประชุมที่รัฐสภา สมาชิกรัฐสภาคนหนึ่งได้กล่าวว่า การกระทำของ นายพลเรือโคเครนแบบนี้ ทำให้ดูเหมือนว่าเป็นการกดดันให้ทางอังกฤษไม่มี ทางเลือก และต้องก้าวไปข้างหน้าอย่างเดียว ซึ่งนายกรัฐมนตรี*ปาล์ม เมอส์ตัน* ก็ได้ให้การยอมรับการกระทำของนายพลเรือโคเครนด้วย<sup>60</sup>

บทบาทของ เจมส์ บรู๊ค<sup>61</sup> เขาเป็นชาวอังกฤษที่เดินทางมาถึงบอร์เนียว ใน ค.ศ.1839 (พ.ศ.238) และได้มาช่วยเหลือปราบปรามการจลาจลที่กัวลาลัมเปอร์ ใน ค.ศ.1842 (พ.ศ.2385) จนได้รับแต่งตั้งจากสุลต่านแห่งบรูไนให้ครอบครอง ชาราวัก ดำรงตำแหน่งราชาแห่งชาราวัก ซึ่งเขาก็ฉลาดพอที่จะเรียนรู้ว่า การสร้างอำนาจและอิทธิพลในบริเวณภูมิภาคนี้ต้องรู้จักฉวยโอกาสให้ถูกกับ สภาพการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น เมื่อตอนที่เจมส์ บรู๊ค มาที่กัวลาลัมเปอร์ ใน ค.ศ.1839 และได้ตัดสินใจช่วยราชามูดา ฮาซิม ปราบจลาจล จึงเป็นการตัดสินใจที่ถูกต้อง<sup>62</sup> เจมส์ บรู๊คได้พยายามชักชวนให้รัฐบาลอังกฤษสนใจบรูไน โดยอ้างถึงความ

<sup>60</sup> Tarling, op.cit. I

<sup>61</sup> เจมส์ บรู๊ค (James Brooke) เกิดเมื่อ ค.ศ.1803 (พ.ศ.2346) เป็นบุตรคนที่ 5 ของสมาชิกคณะกรรมการฝ้ายพลเรือนของเบงกอล ใน ค.ศ.1819 (พ.ศ.2362) ได้เข้ารับราชการเป็นทหารในกองทัพบกของบริษัทอีสต์อินเดีย (East India Company) และได้รับ บาดเจ็บใน ค.ศ.1825 (พ.ศ.2368) จากการสู้รบที่แคว้นอัสสัม ในสงครามระหว่างอังกฤษกับ พม่าครั้งแรกจึงลาออกจากบริษัทเมื่อ ค.ศ.1829 (พ.ศ.2372) และใน ค.ศ.1830 (พ.ศ.2373) ได้ออกเดินทางครั้งแรกไปจีน โดยได้มีโอกาสได้เดินทางผ่านหมู่เกาะมลายู ที่เขาประทับใจทั้ง ความสวยงามและความเสียหายที่ได้รับจากโจรสลัด และใน ค.ศ.1835 (พ.ศ.2378) บิดาของเขาได้ถึงแก่กรรมโดยทิ้งมรดกไว้ให้เขาประมาณสามหมื่นปอนด์ เพราะฉะนั้นใน ค.ศ.1836 (พ.ศ.2379) เขาจึงซื้อเรือยอร์ช ชื่อ “รอยัลลิสต์” เดินทางมายังภาคตะวันออกเฉียง ใน ค.ศ.1839 (พ.ศ.2382) เขาได้เดินทางมาถึงสิงคโปร์และต่อไปถึงบอร์เนียวเพื่อทำการสำรวจทางทะเล สรุป จาก Tate, op.cit. I, p. 171. และ ฮอลล์, อ้างแล้ว, หน้า 646.

<sup>62</sup> Tate, op.cit. II, p. 172.





ราชาเจมส์ บรู๊ค แห่งซาราวัก ภาพ ค.ศ.1863

(ภาพจาก Harriette McDougall, *Sketches of Our Life at Sarawak*, 1992)

จำเป็นที่จะต้องมีสถานีเชื้อเพลิงระหว่างสิงคโปร์และฮ่องกง ซึ่งทั้งบรูไนและ  
 ลาวบนนับว่าเป็นแหล่งถ่านหินชั้นเยี่ยม<sup>63</sup> และใน ค.ศ.1846 (พ.ศ.2389)  
 เจมส์ บรีคได้ทำสัญญากับสุลต่านของบรูไน ทางอังกฤษได้สิทธิเต็มที่ในการค้า  
 ขายแบบชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ยิ่ง<sup>64</sup> โดยสุลต่านบรูไนยินยอมยกดินแดน  
 และอำนาจการปกครองโดยเด็ดขาดในซาราวักให้กับเจมส์ บรีค ต่อมา เจมส์  
 บรีคได้เริ่มขยายอำนาจเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว และต้องการให้รัฐบาลอังกฤษ  
 สนับสนุนด้วย แต่ความพยายามของเขาก็ไม่ล้มเหลว เพราะในระยะแรกนี้  
 ทางรัฐบาลอังกฤษให้การยอมรับ และเขาได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น  
 ขุนนางชั้นอัศวิน โดยได้รับแต่งตั้งเป็นข้าหลวงแห่งลาวบน<sup>65</sup> ต่อมาบรีคได้  
 ขยายอำนาจเข้าสู่บรูไน แต่ทางรัฐบาลอังกฤษคัดค้านการกระทำของเขาเพราะ  
 เห็นว่าขัดผลประโยชน์กับบริษัทอินเดียตะวันออก ซึ่งเปิดดำเนินกิจการ  
 บริเวณบอร์เนียวเหนือ แต่เจมส์ บรีคก็ยังขยายอำนาจและอิทธิพลเข้าสู่บรูไน  
 ได้มากขึ้น เช่น ใน ค.ศ.1853 (พ.ศ.2396) ได้ขยายอำนาจเข้าไปยังบริเวณที่  
 ราบลุ่มแม่น้ำเรจิง ใน ค.ศ.1861 (พ.ศ.2404) ได้บริเวณเมืองโอยา และมุลา  
 ขึ้นไปจนถึงเมืองตันจอง กิจุจอง<sup>66</sup>

รัฐบาลอังกฤษพยายามที่จะยื่นมือเข้ามาควบคุมทั้งซาราวักและบริษัท  
 อินเดียตะวันออกโดยใช้อำนาจทางการเมืองตามข้อบังคับของกฎหมายเป็น  
 เครื่องมือ เช่น เมื่อบริษัทการค้าของอเมริกันประสบกับภาวะขาดทุน และทาง

<sup>63</sup> ฮอลล์, อ้างแล้ว, หน้า 647.

<sup>64</sup> F J. Moorhead, *A History of Malaya*, Vol. II (Kuala Lumpur : Longman of Malaya Ltd., 1963), p. 163.

<sup>65</sup> ฮอลล์, อ้างแล้ว, หน้า 649.

<sup>66</sup> Toginder Singh Jessy, *History of South-East Asia (1824-1965)*, (Jan Ara Kuda : Penerbitan Darulaman, 1985), p. 197.

บริษัทได้ขายหุ้นทั้งหมดให้กับนายอัลเฟรด เดนต์ (Alfred Dent) ดำเนินกิจการต่อ ทางรัฐบาลอังกฤษได้ออกพระบรมราชานุญาตเป็นกฏบัตรให้บริษัทใหม่โดยใช้ชื่อว่า *บริษัทบอร์เนียวเหนือของอังกฤษ* (British North Borneo Company) เมื่อ วันที่ 1 พฤศจิกายน ค.ศ.1881 (พ.ศ.2424) และรัฐบาลอังกฤษได้ประกาศยุบบริษัทอินเดียตะวันออกเดิมให้มารวมกับบริษัทใหม่นี้ด้วย และกำหนดให้บริษัทต้องจัดเตรียมอำนาจความสะดวกให้กับกองทัพเรือของอังกฤษ และห้ามเปลี่ยนหรือโอนสิทธิโดยปราศจากการยินยอมจากรัฐบาล<sup>67</sup> ทางด้านซาราวัก รัฐบาลอังกฤษก็ได้สั่งห้ามการขยายอำนาจเข้าสู่บรูไนอีกตั้งแต่วันที่ ค.ศ.1868 (พ.ศ.2411)<sup>68</sup>

บทบาทของอังกฤษ ทั้งจากรัฐบาล ตัวบุคคล และบริษัท มีอิทธิพลต่อสถานภาพของบรูไนมากกว่ามหาอำนาจอื่น ๆ ทำให้บรูไนต้องยอมรับอำนาจของอังกฤษ เพราะว่าบรูไนไม่สามารถที่จะดึงความช่วยเหลือจากมหาอำนาจอื่น ๆ มาช่วยถ่วงดุลย์อำนาจของอังกฤษได้ เพราะฮอลันดาไม่ได้ให้ความสนใจต่อบรูไนแม้จะมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ใน ค.ศ.1831 (พ.ศ.2374) เมื่อผู้ปกครองรัฐอารักขาที่อยู่ทางชายฝั่งตะวันตกของบอร์เนียว (ปอนดิอานัก) ของฮอลันดา เรียกร้องให้เจรจาทำสนธิสัญญากับสุลต่านบรูไน เพื่อเป็นการป้องกันมิให้ชาติอื่นได้มีโอกาสเข้ามา ทางรัฐบาลฮอลันดาก็ไม่ชวนขวยที่จะดำเนินการใด ๆ เพราะความสนใจส่วนใหญ่มุ่งที่จะพัฒนาระบบการเพาะปลูกที่ชวา จึงทำให้ฮอลันดาเกือบจะไม่สนใจหลักแหล่งที่บอร์เนียว และดินแดนอันกว้างใหญ่ทางเหนือของเกาะเลย<sup>69</sup> สำหรับ

<sup>67</sup> Ryan, op.cit. III, p. 167.

<sup>68</sup> Singh, op.cit. III, p. 43.

<sup>69</sup> ฮอลล์, อ้างแล้ว, หน้า 642.

สหรัฐอเมริกา สุลต่าน อับดุล มูบิน ของบรูไน จะให้สัมปทานกับกงสุลของ สหรัฐา คือ ชาร์ล ลี โมเสส เพื่อดำเนินกิจการค้าใน ค.ศ.1865 (พ.ศ.2408) ก็ไม่สามารถช่วยอะไรบรูไนได้ เพราะกิจการค้าล้มเหลว ฉะนั้นอังกฤษจึงเป็น ชาติเดียวที่จะช่วยเหลือบรูไนได้จากการรุกรานของซาราวัก เช่น ใน ค.ศ.1885 (พ.ศ.2428) ประชาชนในลิมบัง (Limbang) ได้ก่อกบฏขึ้นเป็นครั้งที่สอง ลูกหลานไปถึงบรูไน ทาวน์ เพราะชาร์ล บรัค ผู้ครองตำแหน่งราชาแห่งซาราวัก แทนเจมส์ บรัค ได้หนุนหนุนพื้นเมืองให้เชื่อมั่นว่าซาราวักจะเป็นผู้ปลดปล่อย ให้พ้นจากการปกครองของบรูไน<sup>70</sup> ทำให้สุลต่านบรูไนร้องเรียนไปยังรัฐสภาอังกฤษ ต่อมาทางรัฐบาลอังกฤษได้สั่งให้มีการสอบสวนเรื่องราว ผลปรากฏออกมาว่า สุลต่านของบรูไนต้องการรักษาลิมบังไว้ และไม่ต้องการให้ส่งที่ปรึกษาชาว อังกฤษมาประจำที่ลิมบังด้วย ในขณะที่เดียวกันทางบริษัทได้รายงานเสนอ ข้อคิดเห็นให้ทางรัฐบาลอังกฤษว่า การเข้าอารักขาบรูไนเป็นทางเดียวที่จะ รักษาบรูไนให้พ้นจากความโลภ<sup>71</sup>

## สภาพการณ์ในภูมิภาค

บรูไนต้องพบกับปัญหา คือ เหตุการณ์จากสภาพการณ์ในภูมิภาค ที่สร้างผลให้กับบรูไนทางอ้อม อาณาจักรที่เคยเป็นเมืองขึ้น คือ อาณาจักรซูลู ซึ่งสามารถสร้างความเข้มแข็งได้มากขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งสุลต่านของซูลูมี อาณาบริเวณหมู่เกาะเพิ่มมากกว่าของบรูไน และได้โอกาสที่จะแสดงอำนาจ เหนือบรูไน<sup>72</sup> ในช่วง ค.ศ.1662 (พ.ศ.2205) ก็เกิดการแตกแยกในหมู่ราชวงศ์อีก

<sup>70</sup> Tate, op.cit. II, p. 184.

<sup>71</sup> Ibid. I

<sup>72</sup> Singh, op.cit. IV, p. 30.

สุลต่านของซูลูได้รับการขอร้องจากสุลต่าน มุห์ยิดดิน (Sultan Muhyiddin) แห่งบรูไน ให้มาช่วยเหลือโดยตกลงว่าจะยกพื้นที่บริเวณทางเหนือของอ่าวบรูไนให้เป็นการตอบแทน แต่เมื่อเหตุการณ์สงบ ทางสุลต่านซูลูได้อ้างสิทธิเหนือดินแดนที่ทางสุลต่านบรูไนสัญญาว่าจะให้ ในขณะที่ชาวบรูไนส่วนมากยืนยันว่าเมื่อพวกซูลูมาถึงนั้นการสู้รบได้มีการรู้ผลแพ้ชนะกันไปแล้ว เพราะฉะนั้นซูลูจึงไม่มีสิทธิในบริเวณที่มาอ้างถึง<sup>73</sup> จนทำให้ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 (กลางพุทธศตวรรษที่ 22 - กลางพุทธศตวรรษที่ 23) มีกรณีพิพาทโต้แย้งกันในการเป็นเจ้าของบริเวณริมฝั่งแม่น้ำที่อยู่ทางเหนือของอ่าวคิมานิส และบริเวณหมู่เกาะแถวบาลาแบค บลัมบันกัน และปาลาวัน ที่ตั้งอยู่ระหว่างบรูไนและซูลู<sup>74</sup> ต่อมาซูลูได้ประกาศอำนาจอเหนือดินแดนเหล่านั้น โดยไม่ปรากฏหลักฐานการยอมรับจากสุลต่านบรูไน เพราะปรากฏว่าใน ค.ศ.1760 (พ.ศ.2303) ว่า ซูลูได้ยกซาบาห์และรัฐอื่น ๆ แถวหมู่เกาะปาลาวันให้กับบริษัทของอังกฤษ<sup>75</sup>

บรูไนต้องเผชิญกับบทบาทของโจรสลัด ซึ่งปฏิบัติการปล้นอยู่ทั่วไปในเขตน่านน้ำบริเวณหมู่เกาะ ซึ่งบรูไนต้องยอมรับอำนาจและอิทธิพลของพวกสลัด ทำให้บรูไนที่เคยเป็นศูนย์กลางที่แวะพักของพวกเขาพ่อค้าชาติต่าง ๆ

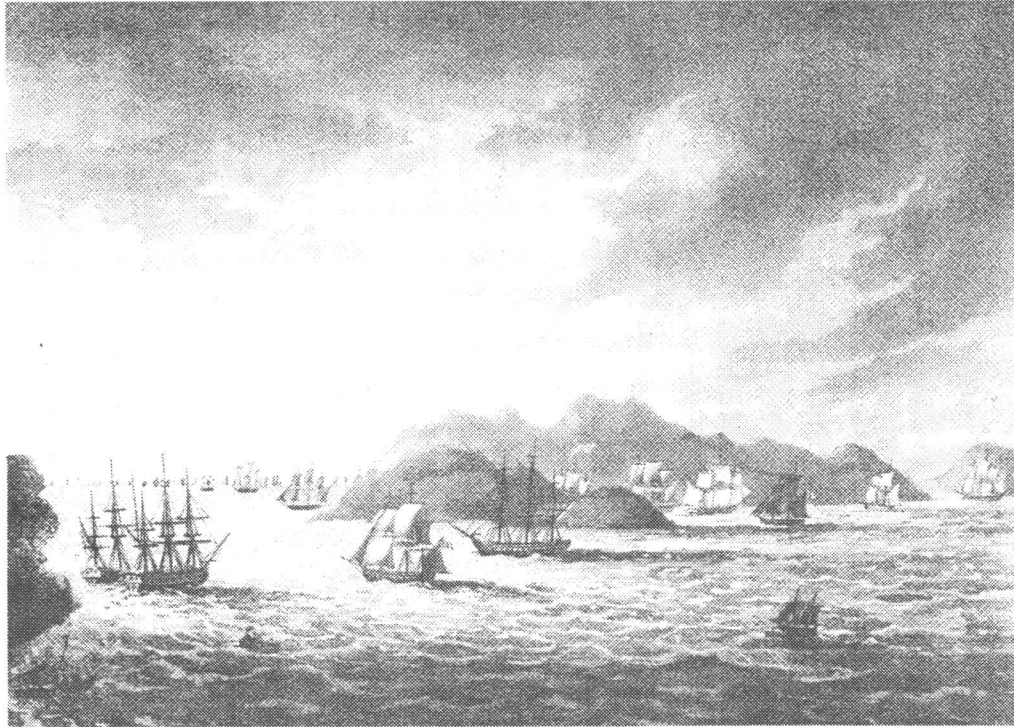
<sup>73</sup> Angeles, op.cit. VII, p. 129. Cited by D.E. Brown "Problem in Brunei History" *Daily Star* II, (March 16, 1968) p. 8.

<sup>74</sup> Singh, op.cit., p. 31. Cited by Nicholas Tarling, *Britain, The Brooke and Brunei*, (Kuala Lumpur : Oxford University Press, 1971), p. 6.

<sup>75</sup> K. Sort Brock, "Brunei Sulu and Sabah : An Analysis of rival claim" *The Brunei Museum Journal*, Vol.I, No.I, (1969), p. 134. Cited by H. DE LA Costa S.J., "Muhammad Alimuddin I, Sultan of Sulu, 1735-1773," บทความเสนอต่อ Institute Conference on Asian History (The University of Hong Kong, August 30-September 5, 1964), *Italic added*, p. 21.

อยู่ในเขตอิทธิพลของพวกสลัด และไม่มีพ่อค้าใด ๆ กล้าที่จะเข้ามาทำการค้าขาย โดยเฉพาะในแนวเขตยึดครองของพวกสลัดที่มีอยู่ทั่วทั้งหมู่เกาะอินดีส บอร์เนียว ชายฝั่งต่าง ๆ ของฟิลิปปินส์ เซลีสเบส สุมาตรา ซวา และ คาบสมุทรมลายู จนกระทั่งถึงอ่าวเบงกอล

สาเหตุที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ชัดว่า การที่บรูไนต้องตกเป็นรัฐอารักขาของอังกฤษใน ค.ศ.1888 (พ.ศ.2431) เป็นสภาพการณ์ที่ไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้ เพราะบรูไนอ่อนแอมากในทุก ๆ ด้าน เนื่องจากเป็นเพียงรัฐเล็ก ๆ ที่ไม่มีความสำคัญทางด้านใดเลยในสายตาของชาติต่าง ๆ รวมทั้งพวกนอกกฎหมาย คือ พวกโจรสลัด แต่สิ่งหนึ่งที่บรูไนยังคงมีอยู่ คือ การมีอำนาจการปกครองภายในราชอาณาจักร ทำให้บรูไนสามารถดำเนินการบางอย่าง เช่น การเรียกร้องเพื่อขอความคุ้มครองจากรัฐบาลอังกฤษ ในกรณีที่ถูกรุกรานจากการขยายอำนาจของราชาบรูไนแห่งซาราวัก ในที่สุดผู้ปกครองบรูไนก็เลือกสถานภาพของบรูไนว่าควรจะอยู่ในสภาพใดเพื่อความคงอยู่ของอาณาจักร ฉะนั้นการที่บรูไนต้องตกอยู่ในสภาพของการเป็นรัฐอารักขาของอังกฤษ อาจกล่าวได้ว่าเป็นความพอใจร่วมกันของทั้งสองฝ่ายที่จะเลือกวิธีการนี้เพื่อแก้ปัญหา แม้ว่าทั้งปัญหาและสถานภาพของทั้งสองฝ่ายจะแตกต่างกันมาก



กองทัพเรืออังกฤษ เป็นกองทัพเรือที่ยิ่งใหญ่และเกรียงไกรที่สุดของศตวรรษที่ 19 ในน่านน้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้  
กำลังออกเดินทางจากฐานทัพกาลิมันตันตะวันตกในเกาะบอร์เนียวเพื่อไปโจมตีเกาะชวา เมื่อ ค.ศ.1881  
(ภาพจากหนังสือ The British in Java 1811-1816 : A Javanese Account, The British Academy 1992)

## บทที่ 5

### บรูไน : หลังจากรตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ

การทำสัญญาเพื่อรับรองการเป็นรัฐอารักขาาระหว่างประเทศอังกฤษกับประเทศบรูไน มีการลงนามรับรองอย่างเป็นทางการเป็นลายลักษณ์อักษร เมื่อวันที่ 17 กันยายน ค.ศ.1888 (พ.ศ.2431)<sup>1</sup> ข้อตกลงที่กำหนดในสัญญามีรายละเอียดดังนี้ คือ

1. ประเทศบรูไนยังคงมีสุลต่านเป็นประมุข โดยองค์สุลต่านในขณะนั้น คือ สุลต่าน ฮาซิม ญะลีลุล อะลัม อะกะมะดีน (Sultan Hashim Jalilul Alum Akamadin, ค.ศ.1885-1906 (พ.ศ.2428-2449)) มีสิทธิในการสืบทอดทายาท มีความเป็นอิสระในการปกครองภายในประเทศ ภายใต้การอารักขาของอังกฤษ โดยทางรัฐบาลอังกฤษจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวใด ๆ ในการปกครองภายในประเทศ

2. ถ้าเกิดปัญหาในเรื่องการสืบราชสมบัติ หรือปัญหาใด ๆ ที่เกี่ยวกับผู้ปกครอง ปัญหาเหล่านี้จะได้รับการตัดสินชี้ขาดโดยรัฐบาลของอังกฤษ

3. รัฐบาลอังกฤษจะเป็นผู้ควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศบรูไนกับต่างประเทศหรือรัฐต่าง ๆ ข้อตกลงนี้จะรวมไปถึงชาวราวกับบอร์เนียว

---

<sup>1</sup> หมายถึงการลงนามที่มีขึ้นระหว่างสุลต่านของประเทศบรูไน คือ สุลต่าน ฮาซิม ญะลีลุล อะลัม อะกะมะดีน กับ เซอร์ ฮัก โลว์ ผู้สำเร็จราชการอังกฤษประจำเปร์ด ในฐานะทูตพิเศษจากพระราชินีของประเทศอังกฤษ Cited by D.S. Ranjit Singh, *Brunei 1839-1983 : The Problems of Political Survival*, (Kuala Lumpur : Oxford University Press, 1984), Appendix F, pp. 233-234.



เหนือด้วย โดยการติดต่อจะต้องติดต่อกันโดยผ่านการรู้เห็นของทางรัฐบาลอังกฤษ หรือไม่ก็ต้องเป็นการติดต่อที่ได้รับคำแนะนำจากทางรัฐบาลของอังกฤษ และหากเกิดการขัดแย้งระหว่างบรูไนกับรัฐต่าง ๆ การตัดสินใจก็ต้องมาจากรัฐบาลอังกฤษอีกเช่นกันว่าจะให้ทางบรูไนปฏิบัติอย่างไร เพราะทางบรูไนจะต้องแจ้งเรื่องราวที่เป็นความจำเป็นหรือเป็นเหตุให้ทางรัฐบาลอังกฤษทราบทุกครั้ง เพื่อให้ทางรัฐบาลอังกฤษเป็นผู้ตัดสินปัญหาต่าง ๆ โดยบรูไนจะต้องอยู่ในฐานะของผู้ที่ต้องปฏิบัติตาม

4. รัฐบาลอังกฤษมีสิทธิตั้งกงสุลและข้าราชการชาวอังกฤษที่จะมาประจำที่บรูไน โดยทางบรูไนต้องให้การยอมรับในนามของสุลต่านแห่งบรูไน และต้องให้สิทธิพิเศษต่าง ๆ กับข้าราชการเหล่านี้ มีสิทธิที่จะชักธงอังกฤษเหนือที่อยู่อาศัยและที่ทำงานของพวกเขา

5. อังกฤษจะได้สิทธิพิเศษในผลประโยชน์ทางการค้าและการเดินเรือของตนในบรูไนอย่างเต็มที่ ได้รับการคุ้มกัน และต้องมีส่วนร่วมในทุกเรื่องเกี่ยวกับผลประโยชน์ทางการค้าและการเดินเรือของบรูไนด้วย

6. ห้ามบรูไนยกดินแดนในอาณาจักรให้กับชาติใดก่อนได้รับอนุญาตจากทางรัฐบาลของอังกฤษ ข้อห้ามนี้รวมไปถึงที่ดิน ที่อยู่อาศัย ผลผลิตทางการเกษตร การค้า และธุรกิจต่าง ๆ ด้วย

7. คนอังกฤษที่อยู่ในบรูไนจะได้รับสิทธิพิเศษทางการศาล ในด้านการพิจารณาคดีและการตัดสินลงโทษทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นคดีที่เป็นเรื่องพระราชกรณียกิจ เรื่องที่เกี่ยวกับทรัพย์สิน เมื่อเกิดคดีความพวกเขาจะได้ขึ้นศาลของอังกฤษ ซึ่งดำเนินการโดยกงสุลหรือข้าราชการที่ทางรัฐบาลอังกฤษส่งมา สิทธิพิเศษทางการศาลที่ได้รับนี้จะรวมไปถึงคนในบังคับของชาวอังกฤษด้วย

การได้สิทธิพิเศษนี้จะรวมไปถึงที่สิทธิพิเศษที่ทางบรูไนให้กับชาติอื่น

ซึ่งบรูไนก็จะต้องให้กับอังกฤษด้วยทุกครั้ง

ถ้าเกิดกรณีพิพาทระหว่างชาวอังกฤษ คนในบังคับของอังกฤษ หรือของคนชาติอื่น ๆ จะมีข้อตกลงว่า จะขึ้นศาลที่เป็นชาติของฝ่ายจำเลย แต่ผู้ที่ทำหน้าที่ดำเนินการฟ้องร้องจะเป็นของชาติที่เป็นฝ่ายโจทก์ แต่ไม่มีสิทธิในการเป็นผู้ตัดสินคดี

บทบัญญัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับข้อตกลง การประชุมปรึกษา การประกาศ แดงการณ ต้องได้รับการรับรองและยืนยันร่วมกันระหว่างสองประเทศ

ข้อกำหนดตามสัญญาข้างต้น จะเห็นได้ว่าอังกฤษได้รับสิทธิเต็มที่ ในฐานะของรัฐผู้ให้การอารักขาแก่บรูไน เพราะข้อกำหนดเหล่านั้นสามารถสนองจุดมุ่งหมายในการแสวงหาผลประโยชน์ของประเทศอังกฤษได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะจุดมุ่งหมายที่มุ่งจะกีดกันการเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ของมหาอำนาจอื่น ๆ ทำให้ประเทศอังกฤษมีอำนาจอันชอบธรรมที่จะเข้ามาจัดการและควบคุมกิจการภายในของบรูไนได้ รวมทั้งสามารถแสวงหาผลประโยชน์จากบรูไนได้อีก และก่อนที่จะทำสนธิสัญญากับบรูไนประมาณ 3 เดือน ทางรัฐบาลของอังกฤษได้ทำสนธิสัญญาข้อตกลง 2 ฉบับ คือ ทำข้อตกลงเป็นสนธิสัญญาลงนามร่วมกันระหว่างรัฐบาลอังกฤษกับราชารัฐแห่งซาราวัก เมื่อมิถุนายน ค.ศ.1888 (พ.ศ.2431) ในข้อตกลงมีลักษณะคล้าย ๆ กับที่ทำกับประเทศบรูไน คือ ให้อิสระในการปกครองภายในแก่ราชาแห่งซาราวัก โดยทางอังกฤษจะไม่เข้าแทรกแซงในกิจการภายใน ยกเว้นกรณีที่อังกฤษต้องเป็นผู้ให้การยอมรับทายาทที่จะขึ้นครองตำแหน่งราชาต่อไป โดยทางรัฐบาลอังกฤษได้ส่งที่ปรึกษามาประจำที่ซาราวักเพื่อควบคุมดูแล แต่ในด้านการต่างประเทศต้องทำในนามของกระทรวงต่างประเทศของอังกฤษ และไม่อนุญาตให้ราชาแห่งซาราวักยกอาณาเขตของซาราวักให้กับชาติใด และทางซาราวักต้องให้สิทธิพิเศษแก่พ่อค้าอังกฤษ ส่วนสนธิสัญญาอีกฉบับทางรัฐบาล

อังกฤษได้ทำกับบริษัทยินเดียนตะวันออก โดยผู้ว่าราชการของอังกฤษประจำสิงคโปร์ จะดำรงตำแหน่งเป็นข้าหลวงใหญ่ของอังกฤษประจำเขตอารักขาของอังกฤษในบอร์เนียวเหนือทั้งหมด<sup>2</sup>

สำหรับประเทศบรูไน เมื่อลงนามยอมรับการเป็นรัฐอารักขาของอังกฤษแล้ว สถานภาพทางการเมืองและการปกครองของบรูไนก็มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น คือ ผู้ว่าราชการประจำเขตสตรีทส์ เซทเทิลเมนต์ (Straits Settlement) ของอังกฤษ ได้รับแต่งตั้งจากทางรัฐบาลอังกฤษให้มาเป็นข้าหลวงใหญ่ของบรูไน และให้ทำหน้าที่เป็นผู้สำเร็จราชการควบคุมดูแลในเขตซาราวักและบอร์เนียวเหนือด้วย ส่วนที่เกาะลาบวน ทางรัฐบาลอังกฤษก็จัดการให้เข้าไปเป็นเขตที่อยู่ในความดูแลของบริษัทบอร์เนียวเหนือของอังกฤษ<sup>3</sup> การที่อำนาจการปกครองภายในของบรูไนต้องถูกจำกัดลงเช่นนี้ มีผลทำให้องค์สุดท้ายมีความกังวลต่อการที่จะให้การยอมรับอำนาจของผู้สำเร็จราชการของอังกฤษอยู่มาก เพราะเป็นความรู้สึกของผู้ที่ต้องสูญเสียอำนาจที่เคยมีมาอย่างเต็มที่ เช่น อำนาจในการดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างอิสระ<sup>4</sup> ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะทางบรูไนเห็นแบบอย่างจากการเข้ามาปกครองรัฐในแหลมมลายูของอังกฤษ ซึ่งแม้ว่าโครงสร้างภายนอกจะดูว่าระบบผู้สำเร็จราชการของอังกฤษจะปกครองโดยอาศัยระบบลดหลั่นอำนาจโดยชาวพื้นเมือง ซึ่งในความเป็นจริงที่ทางบรูไนต้องให้การยอมรับเมื่อเผชิญกับประเทศของตนเองก็คือ

---

<sup>2</sup> Joginder Singh Jessy, *History of South - East Asia (1824-1965)*, Jalan Ara : Penerbitan Darulaman, 1985, pp. 310-311.

<sup>3</sup> C.M. Turnbull, *A History of Malaysia Singapore and Brunei*, Singapore : Graham Brash, 1981, p. 167.

<sup>4</sup> Jessy, op.cit.

ต้องยอมรับว่าการบริหารทั้งหมดอยู่ในมือของข้าหลวงอังกฤษ บรรดาสุลต่าน แม้จะได้ครองราชย์ในฐานะของผู้ปกครองประเทศ แต่ในทางปฏิบัติต้องยอมรับฟังคำแนะนำจากข้าหลวงแห่งสเตอร์ส เซทเทิลเมนต์ ซึ่งฟังคำสั่งต่อมาจากระทรงอาณานิคมของอังกฤษอีกต่อหนึ่ง ดังเช่นที่ รัฐเซลังอ รัฐเปรัก ที่เข้ามาอยู่ในฐานะรัฐอารักขาของอังกฤษประมาณ ค.ศ.1874 (พ.ศ.2417) ซึ่งต้องยอมรับฟังคำแนะนำจากข้าหลวงอังกฤษในทุก ๆ เรื่อง ยกเว้นเรื่องที่เกี่ยวกับประเพณีและศาสนา<sup>5</sup>

บรูไนและซาราวัก ในทางปฏิบัติจริง ๆ รัฐบาลอังกฤษก็ไม่ได้แต่งตั้งผู้ว่าราชการหรือผู้สำเร็จราชการมาประจำยังราชสำนัก นอกจากกำหนดในสนธิสัญญาเพื่อควบคุมการสืบราชสมบัติเท่านั้น<sup>6</sup> ทั้งนี้คงจะเป็นเพราะผู้ปกครองของอังกฤษทางลอนดอนทราบดีว่า ทางอังกฤษจะต้องเสียค่าใช้จ่ายมากสำหรับการส่งผู้ว่าราชการมาประจำยังบรูไน และกับการเข้ามาจัดการดินแดนทั้งหมดของบอร์เนียวเหนือในการให้เข้ามาเป็นรัฐอารักขาของอังกฤษตามระเบียบที่อังกฤษกำหนดไว้<sup>7</sup> และอาจจะเป็นเพราะทางอังกฤษคงจะจัดการให้เป็นไปตามที่สุลต่านของบรูไน ได้เสนอไม่ให้ทางอังกฤษแต่งตั้งที่ปรึกษาในลักษณะที่เหมือนกับที่อังกฤษส่งไปประจำยังรัฐต่าง ๆ บนคาบสมุทรมลายู ซึ่งทางอังกฤษก็ให้การยอมรับ เพราะข้อเสนอนี้เป็นข้อเสนอเดียวที่ทางบรูไนเรียกร้องต่ออังกฤษ ก่อนการลงนามยอมเป็นรัฐอารักขาของ

<sup>5</sup> จอห์น แบสตัน และแฮร์ เจ. เบนดา, ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้สมัยใหม่, แปลโดย ชื่นจิตต์ อำไพพรหม และ ภรณ์ กาญจนัญญัติ, (กรุงเทพ : มุลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2511), หน้า 103-104.

<sup>6</sup> Turnbull, op.cit.

<sup>7</sup> Jessy, op.cit.

อังกฤษ<sup>8</sup>

สรุปแล้วว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวข้างต้น แม้จะไม่มี การเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคลที่จะเข้ามาทำการปกครองและควบคุมดูแล แต่ก็สามารถกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงในระบบการควบคุมการปกครองของบรูไนจากทางประเทศอังกฤษ นับเป็นผลที่บรูไนได้รับทางตรง ส่วนการเปลี่ยนแปลงในอีกลักษณะหนึ่งที่สามารถนับได้ว่าเป็นผลทางอ้อม คือ ผลที่เกิดจากข้อกำหนดในการควบคุมของอังกฤษในเรื่องของการสืบราชสมบัติ ซึ่งทางอังกฤษมีอำนาจที่จะตัดสินชี้ขาดในกรณีที่เกิดปัญหาขึ้น ในเรื่องนี้นับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดผลดีกับบรูไน คือ สามารถยุติการแย่งชิงราชสมบัติในหมู่ราชวงศ์ของบรูไนลงได้อย่างน้อยก็หยุดได้ยาวนานถึง 12 ปีจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 19 (กลางพุทธศตวรรษที่ 23 - กลางพุทธศตวรรษที่ 24) ภายหลังจากการตกเป็นรัฐอารักขาของอังกฤษใน ค.ศ.1888 (พ.ศ.2431) เป็นต้นมา

นอกจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวข้างต้นแล้ว ก็ไม่ปรากฏว่ามีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่นับได้ว่ามีผลที่ดีขึ้นสำหรับประเทศบรูไนอีก ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมืองหรือด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะปัญหาทางด้านการเมือง ที่บรูไนต้องเผชิญอย่างหนักในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 (ปลายพุทธศตวรรษที่ 23 - กลางพุทธศตวรรษที่ 24) ก่อน ค.ศ.1888 (พ.ศ.2431) คือ การรุกรานจากการขยายอำนาจของซาราวัก ซึ่งทางอังกฤษไม่ได้ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือ หรือจัดการสิ่งใด ๆ ให้อำนาจของผู้อารักขาอย่างเต็มที่เลย ดังเช่น ใน ค.ศ.1889 (พ.ศ.2432) ประชาชนที่ลิมบงได้ก่อจลาจลขึ้น นับเป็นการจลาจลที่เกิดขึ้นเป็นครั้งที่สามแล้ว ผู้ปกครองท้องถิ่นของเขตลิมบง ได้สั่งให้ราชาซาร์ล บรีค

---

<sup>8</sup> D.J.M. Tate, *The Making of Modern South - East Asia, Vol. I : The European conquest*, (New York : Oxford University Press, 1971), p. 185.

แห่งซาราวักมาช่วยจัดการแยกเอาลิมบังออกไปจากการปกครองของบรูไน ใน ค.ศ.1890 (พ.ศ.2433) โดยใช้วิธีการบีบบังคับให้สุลต่านของบรูไนยินยอม รับตามข้อเสนอที่กำหนดให้ และเมื่อสุลต่านบรูไนปฏิเสธ ราชารชาร์ล บรู๊คได้ใช้อำนาจเข้ายึดครองลิมบัง และถือโอกาสจัดการยึดเอาเขตหุบเขาทรูซาน เพื่อจัดการให้เข้ามาอยู่ในเขตการปกครองที่ห้าของซาราวักไปเลย<sup>9</sup>

เมื่อเกิดเหตุการณ์นี้ขึ้นมา ทางรัฐบาลอังกฤษจึงจำเป็นต้องยื่นมือเข้ามาแก้ไขสถานการณ์ โดยให้กงสุลของอังกฤษที่ประจำอยู่ที่ลาบวน เป็นผู้ที่ทำหน้าที่สอบสวนเรื่องราวต่าง ๆ และทำรายงานไปยังรัฐบาลอังกฤษว่า การจลาจลครั้งนี้เป็นความปรารถนาที่พร้อมใจกันของชาวลิมบังที่พอใจจะเข้าไปอยู่ภายใต้การปกครองของซาราวัก<sup>10</sup> แต่เมื่อสุลต่านของบรูไนร้องเรียนไปยังรัฐบาลของอังกฤษ เพื่อเรียกร้องค่าเสียหายที่ซาราวักเข้ามารุกรานดินแดนของบรูไน ก็เลยทำให้ทางรัฐบาลของอังกฤษประกาศให้บรูไนยอมยกดินแดนให้กับซาราวัก โดยกำหนดว่าซาราวักต้องจ่ายค่าเช่าให้สุลต่านบรูไนปีละ 6,000 เหรียญ เป็นการแก้ปัญหาที่สร้างความยุ่งยากใจให้กับสุลต่านบรูไนมากในการที่จะให้การยอมรับ ฉะนั้น สุลต่านบรูไนจึงร้องเรียนเรื่องนี้ไปยังกรุงลอนดอน เพื่อเรียกร้องค่าเสียหายเพิ่มเติมอีกใน ค.ศ.1895 (พ.ศ.2438) ซึ่งทางสุลต่านของบรูไนได้รับคำตอบจากกระทรวงต่างประเทศของอังกฤษว่า เรื่องราวต่าง ๆ นั้นยุติเสร็จสิ้นลงแล้ว<sup>11</sup>

จากกรณีผนวกเอาลิมบังของซาราวักนี้ จะเห็นได้ว่า อังกฤษพยายาม

<sup>9</sup> Turnbull, op.cit.

<sup>10</sup> S.J. Fulton, "Brunei : Past and Present" Asian Affairs, Vol. XV, (old senes, Vol. 71), Part I, (February) 1984, p. 9.

<sup>11</sup> Tate, op.cit.

ทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นสิ้นสุดโดยเร็วที่สุด โดยไม่ได้ให้ความสำคัญหรือสนใจต่อฝ่ายบริวารในเท่าที่ควรในฐานะที่เป็นรัฐอารักขา ซึ่งอาจจะพิจารณาถึงเหตุผลแห่งการกระทำของอังกฤษได้เป็นสามลักษณะ คือ อังกฤษไม่ได้เห็นว่าบริวารมีความสำคัญต่อตนเองเลยทั้งทางด้านการเมืองและด้านเศรษฐกิจ และเห็นว่าบริวารอ่อนแอมากเกินไปที่จะสร้างผลกระทบใด ๆ ให้กับอังกฤษได้ ฉะนั้นอังกฤษจึงสามารถที่จะจัดการอย่างไรก็ได้กับบริวารอย่างเต็มที่ ในฐานะของผู้ปกครองและผู้ควบคุม อีกเหตุผลหนึ่ง เป็นเพราะทั้งบริวารและชาวไร่ ต่างก็อยู่ภายใต้การควบคุมของอังกฤษเช่นเดียวกัน ดังนั้นการที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องเสียผลประโยชน์ไปให้กับอีกฝ่ายหนึ่งจึงทำให้อังกฤษไม่มีความสนใจ เพราะผลประโยชน์ของอังกฤษไม่ได้รับความเสียหาย เหตุผลสุดท้าย คงจะเป็นผลเนื่องมาจากความล้มเหลวจากการลงทุนในลาบวน ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากการเจรจาระหว่างราชาบรู๊คกับสุลต่านบริวาร เมื่อปี ค.ศ.1846 (พ.ศ.2389) เพื่อใช้ลาบวนเป็นสถานีถ่านหินสำหรับเรือที่เดินทางไปมาในภาคตะวันออกไกล และจะใช้เป็นศูนย์กลางสำหรับดำเนินการปราบปรามโจรสลัด รวมทั้งนำมาใช้เพื่อเป็นศูนย์รวมของสินค้าที่อยู่บริเวณชายฝั่งตะวันตกเฉียงเหนือ แต่การดำเนินการของทางบริษัทที่ทำเหมืองถ่านหินประสบกับการขาดทุน เพราะถูกถ่านหินจากอังกฤษตัดราคาที่สิงคโปร์ ส่วนกองเรือของอังกฤษที่ลาบวนก็เกือบจะไม่มีบทบาทอย่างใดในการปราบปรามโจรสลัด เพราะมีกองเรือทั้งของฮอลันดา ของสเปน ปฏิบัติการแล้วเป็นส่วนมาก การค้าที่ลาบวนจึงถูกปล่อยปละละเลยและก็มีเรือจากยุโรปเพียงไม่กี่ลำที่แวะเข้ามาค้าขาย นอกจากนี้ที่ลาบวนก็ยังมียาสูบเรือและโรงสินค้าไม่เพียงพออีกด้วย แต่กระนั้นทางกระทรวงอาณานิคมก็ยังคงสงวนเกาะลาบวนไว้ด้วยความหวังว่า วันหนึ่งอาจจะเป็นประโยชน์ต่อการขยายการค้าของอังกฤษกับประเทศจีนได้ และเกี่ยวกับปัญหาในเรื่องของการเงิน ทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องลดจำนวน

ของผู้บริหารลงไป ในที่สุดในปี ค.ศ.1890 (พ.ศ.2433) ลาวนาก็ตกอยู่ในความปกครองของบริษัทบอร์เนียวเหนือของอังกฤษ<sup>12</sup>

กรณีเมืองลิมบัง ดี. เอส. รันจิตต์ ซิงห์ ได้วิเคราะห์เอาไว้ใน **Brunei 1839-1983 : The Problem of Political Survival** เกี่ยวกับเรื่องสิทธิทางกฎหมายระหว่างประเทศว่า บรูไนสามารถได้สิทธิในการใช้นโยบายต่างประเทศส่วนหนึ่ง โดยเขาได้วิเคราะห์ว่า ถึงแม้มีการกำหนดสิทธิทางกฎหมายที่บรูไนจะได้รับ ว่าตามกฎหมายระหว่างประเทศที่บรูไนสามารถมีบทบาทในนโยบายต่างประเทศได้ส่วนหนึ่ง แต่บรูไนก็ไม่ได้รับ ตัวอย่างเช่น ใน ค.ศ.1890 (พ.ศ.2433) เมื่อราชา ชาร์ล บรัค แห่งซาราวัก ได้ผนวกเอาลิมบังเข้าไปรวมกับซาราวัก จนสุดท้ายบรูไนต้องประสบกับความยุ่งยากสับสนในการที่จะให้การยอมรับ แต่ขณะเดียวกันทางอังกฤษได้ให้การยอมรับในการกระทำของบรัค<sup>13</sup>

สุดท้ายของบรูไนยังไม่สามารถที่จะแก้ปัญหาภายในที่เกิดขึ้นมาตลอดคริสต์ศตวรรษที่ 19 (กลางพุทธศตวรรษที่ 23 - กลางพุทธศตวรรษที่ 24) ได้ คือเรื่องที่มีการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวของข้าราชการที่ได้รับมอบอำนาจให้ทำหน้าที่ผู้ปกครองดินแดนต่าง ๆ ใช้อำนาจอย่างเต็มที่เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวของพวกเขาโดยไม่คำนึงถึงสิ่งใดทั้งสิ้น โดยองค์สุดท้ายเองก็ไม่สามารถที่จะจัดการใด ๆ กับการกระทำของพวกเขาเหล่านั้นได้ ดังนั้นสภาพภายในของบรูไนก็ยังคงสภาพเดิม แม้จะเข้ามาเป็นรัฐในอารักขาของอังกฤษแล้วก็ตาม และก็ยังมีการจลาจลเพื่อต่อต้านผู้ปกครองตามเมืองต่าง ๆ โดยชาวพื้นเมือง เช่นที่ คินารุต (Kinarut) ซึ่งเป็นชาวพื้นเมืองที่ไม่สามารถทนยอมรับ

<sup>12</sup> ดี.จี.อี. ฮอลล์, อ้างแล้ว, หน้า 653.

<sup>13</sup> D.S. Ranjit Singh, *Brunei, 1839-1983 : The Problem of Political Survival*, (Kuala Lumpur : Oxford University Press, 1984), p. 8.



ข้อบังคับที่ถูกกดขี่อย่างมากมาย จากพวกผู้ปกครองที่ได้รับมอบอำนาจมาจากพวกขุนนางชั้นสูงชาวบรูไนที่เป็นเจ้าของดินแดน จึงทำให้พวกเขา ก่อจลาจลขึ้นใน ค.ศ.1897 (พ.ศ.2440) เพื่อขับไล่ผู้ปกครองที่เป็นตัวแทนของเจ้าของดินแดน โดยพยายามที่จะเปลี่ยนไปอยู่ภายใต้การปกครองของบริษัทแทน<sup>14</sup> และในเดือนมิถุนายน ค.ศ.1899 (พ.ศ.2442) เมืองที่อยู่ในบริเวณริมแม่น้ำ คือ ตูตอง (Tutong) และ บีเลท (Belait) ได้พยายามที่จะขอรับรองให้ราชาบรูไนเข้ามาครอบครองดินแดนของพวกเขา เพราะไม่ต้องการอยู่ภายใต้การปกครองของสุลต่านแห่งบรูไนอีก<sup>15</sup>

เมืองลาวาส (Lavas) เป็นตลาดที่เด็กชาวพื้นเมืองพวกมูรุต จะถูกนำมาขายเพื่อแลกกับปืนและกระสุน เมื่อถูกปกครองโดย อะบูบักร์ (Abu Bakr) แต่ผู้ที่เป็นเจ้าของดินแดนแห่งนี้ คือ พวกชนชั้นสูงชาวบรูไนที่ไม่ได้มาปกครองด้วยตนเอง เรื่องขัดแย้งเกิดขึ้นเพราะผู้ปกครองต้องการให้ลาวาสไปขึ้นกับซาราวักและไม่ต้องการให้ไปเป็นของบริษัท แต่เจ้าของดินแดนกลับยกเมืองนี้ให้กับ แฟรงค์ สเวตเดนแฮม (Frank Swettenham) ข้าหลวงใหญ่ชาวมาเลย์และเป็นผู้ว่าราชการของสเตรทส์ เซทเทิลเมนต์ ใน ค.ศ.1902 (พ.ศ.2445) โดยทางบริษัทขอซื้อลาวาส โดยจ่ายให้สุลต่านในราคา 600 ปอนด์ แต่พอปี ค.ศ.1905 (พ.ศ.2448) ทางบริษัทได้เสนอเมืองนี้ให้กับซาราวัก ทำให้ราชาบรูไนตอบแทนบริษัทโดยการประกาศยกเลิกการอ้างสิทธิของซาราวักที่เหมืองแร่บริเวณตะวันตกเฉียงเหนือของบอร์เนียว ในที่สุดลาวาสตกเป็นของซาราวัก<sup>16</sup>

<sup>14</sup> Jessy, op.cit., p. 312.

<sup>15</sup> Nigel Heyward, *Sarawak Brunei and North Borneo*, (Singapore : Eastern University Press Ltd., 1963), p. 73.

<sup>16</sup> Jessy, op.cit., p. 312.

เป็นที่น่าสังเกตว่าการก่อจลาจลของชาวพื้นเมืองเพื่อต่อต้านการปกครองของผู้ปกครองบรูไน มีจุดมุ่งหมายเปลี่ยนไปจากช่วงเวลาที่บรูไนจะตกเป็นรัฐอารักขาของอังกฤษเมื่อ ค.ศ.1888 (พ.ศ.2431) เพราะเดิมต้องการเพียงแคให้พ้นจากการปกครองที่กดขี่จากผู้ปกครองของบรูไนเท่านั้น แต่หลังจากเป็นรัฐในอารักขาพร้อมกับซาราวักแล้ว การก่อการจลาจลของชาวพื้นเมืองมักจะมีจุดมุ่งหมาย เพื่อขอเข้าไปอยู่ใต้การปกครองของราชาบรู๊คแห่งซาราวัก ซึ่งสภาพการณ์เช่นนี้อาจจะเป็นเพราะซาราวักมีความรุ่งเรือง และสามารถขยายอาณาเขตได้กว้างขวางขึ้นเรื่อย ๆ ขณะที่บรูไนอยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรมลงและประชาชนทั่วไปถูกผู้ปกครองกดขี่เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวมากเกินไป แม้แต่องค์สุดท้ายของบรูไนก็ยังแสวงหาผลประโยชน์จากดินแดนของอาณาเขตของตน เช่น ยกดินแดนให้กับบริษัทบอร์เนียวเหนือของอังกฤษเพื่อแลกกับรายได้ที่ทางบริษัทตอบแทนให้ ดังเช่นที่ปรากฏใน ค.ศ.1898 (พ.ศ.2441) บริษัทบอร์เนียวเหนือของอังกฤษได้ขอซื้อ อินานัม เมงกาบอง เมงกาทัส อะปี อะปี ซิมบูตัน และแม่น้ำนาฟาส ทัมบาลัง โดยองค์สุดท้ายได้ขายสิทธิแห่งอำนาจการปกครองเพื่อแลกกับค่าเช่า 1,200 เหรียญต่อปี ขณะที่พวกหัวหน้าระดับรอง ๆ ลงมา ต่างก็ขายที่ดินที่เป็นสิทธิส่วนตัวที่พวกเขาถืออยู่เช่นเดียวกัน<sup>17</sup>

ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 (ปลายพุทธศตวรรษที่ 23 - กลางพุทธศตวรรษที่ 24) ในช่วง 12 ปีหลังจากที่บรูไนตกเป็นรัฐอารักขาของอังกฤษ ประเทศอังกฤษในฐานะผู้อารักขาไม่ได้ให้ความสนใจที่จะจัดการปรับปรุงบรูไนให้มีความเจริญขึ้นเลยในทุก ๆ ด้าน ซึ่งก็คงจะเป็นเพราะอังกฤษได้ทุกอย่างทุกอย่างจากอาณานิคมบริเวณภาคเหนือ และภาคตะวันตกเฉียงเหนือของบอร์เนียว

<sup>17</sup> Tate, op.cit.

ตามจุดมุ่งหมายทุกประการแล้ว คือ ได้เป็นผู้ยึดครองเพื่อหวังผลทางการค้ากับจีน ส่วนมหาอำนาจอื่น ๆ ที่อังกฤษพยายามกีดกันเพราะเกรงว่าจะมาขยายอิทธิพลเข้ามาแข่งขันกับอังกฤษนั้น สำหรับในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 แล้วไม่เป็นปัญหาที่ทำให้อังกฤษต้องคำนึงถึงอีก เพราะเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าบริเวณแถวตะวันตกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะบรูไน ในช่วงเวลานั้นไม่มีทรัพยากรที่มีค่าสิ่งใดเลย มหาอำนาจอื่น ๆ จึงไม่สนใจที่จะเข้ามาเพราะไม่มีผลประโยชน์ นอกจากซอลันดาซึ่งก็ไม่เป็นปัญหาสำหรับอังกฤษ เพราะว่ามีการค้าตกลงร่วมกันระหว่างซอลันดากับบริษัทยูนิเวนของอังกฤษ ที่จะร่วมกันตั้งคณะกรรมการดูแลเขตชายแดนใน ค.ศ.1889 (พ.ศ.2432) การกระทำร่วมกันหลังจากนั้น คือ การทำสัญญาเขตแดนร่วมกันใน ค.ศ.1891 (พ.ศ.2434) ซึ่งนับว่าเป็นการประนีประนอมที่ดีมากสำหรับการป้องกันกรอ้างสิทธิหรือการใช้กำลังของแต่ละฝ่ายในเขตบอร์เนียว จนกระทั่ง ค.ศ.1912 (พ.ศ.2455) จึงมีการกำหนดเขตแดนที่แน่นอนภายใต้การสำรวจร่วมกันของคณะกรรมการผสม และมีการลงนามกันระหว่างทั้งสองมหาอำนาจเพื่อรับรองใน ค.ศ.1915 (พ.ศ.2458)<sup>18</sup>

สุลต่านฮาซิม ญะลีลุล อะลัม อะกะมะดิน ประสบกับความผิดหวังจากบทบาทของประเทศอังกฤษมาก เพราะหวังถึงผลดีที่จะได้รับจากการเข้าเป็นรัฐอารักขา ต้องการความช่วยเหลือจากรัฐบาลอังกฤษในเรื่องการบริหารราชการภายในของบรูไนเมื่อมีปัญหา และหวังว่าอังกฤษจะทำให้สถาบันสุลต่านมั่นคงอีกด้วย<sup>19</sup> แต่เมื่อได้รับผลตรงกันข้าม สุลต่านของบรูไนได้แสดงให้เห็นทางรัฐบาลอังกฤษรับรู้ว่า สนธิสัญญาที่ลงนามกันเมื่อวันที่ 17 กันยายน

<sup>18</sup> Tate, op.cit., p. 195.

<sup>19</sup> Jessy, op.cit., p. 313.

ค.ศ.1888 (พ.ศ.2431) ไม่ได้มีผลให้เกิดการอารักขาสัตว์ขึ้นเลยสำหรับบรูไน<sup>20</sup> และอังกฤษยังมีความมุ่งหมายที่จะผนวกเอาดินแดนทั้งหมดของสุลต่านอีกด้วย<sup>21</sup> ซึ่งการกระทำของราชาบรูไนในลักษณะดังกล่าวมาแล้ว มีผลทำให้เห็นคุณลักษณะของสุลต่านของบรูไนเป็นสองลักษณะ ที่นับได้ว่าเป็นลักษณะเด่นของสุลต่านผู้ปกครองบรูไนมาตลอดในเวลาอันยาวนาน ก็คือ สุลต่านของบรูไนมักจะยึดนโยบายการอิงอำนาจของต่างชาติที่มีความเข้มแข็งเพื่อหวังความช่วยเหลือ และอีกลักษณะที่สามารถเห็นได้อย่างเด่นชัดนับตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 16 (ปลายพุทธศตวรรษที่ 20 - กลางพุทธศตวรรษที่ 21) คือ ความอ่อนแอของสุลต่านในด้านการปกครองและการควบคุมป้องกันอาณาจักร ทั้งนี้เพราะปรากฏเหตุการณ์ว่า สุลต่านของบรูไนได้ขอร้องไปยังสุลต่านของตุรกีในฐานะที่เป็นมุสลิมด้วยกันให้มาช่วยเหลือบ้าง โดยเสนอว่าจะยกดินแดนที่ตนเป็นเจ้าของทั้งหมด (รวมทั้งลิมบัง) ให้ตอบแทน<sup>22</sup> จึงทำให้ทางรัฐบาลอังกฤษประกาศแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการของอังกฤษมาประจำบรูไน ซึ่งสุลต่านฮาซิม ญะลีลุล อะลัม อะกะมะดิน ถูกบังคับให้ลงนามรับรองตามข้อตกลงใน ค.ศ.1901 (พ.ศ.2444) หลังจากนั้นประมาณ 2-3 เดือนก็สิ้นพระชนม์ สุลต่านองค์ที่ครองราชย์ต่อมาคือ สุลต่านมุฮัมหมัด ญะมาลุด อะลัม ที่ II (ค.ศ.1904-1906 (พ.ศ.2447-2449)) ได้ทำข้อตกลงร่วมกันอีกระหว่างอังกฤษกับบรูไน ในฐานะที่อังกฤษเป็นผู้อารักขาต่อบรูไน ในวันที่ 3 ธันวาคม ค.ศ.1905 (พ.ศ.2448) และ 2 มกราคม ค.ศ.1906 (พ.ศ.2449) ดังมีข้อกำหนดต่อไปนี้ คือ

<sup>20</sup> Ibid.

<sup>21</sup> Ibid.

<sup>22</sup> Jessy, op.cit., p. 313.

ด้วยเหตุที่สุลต่านฮาซิม ญะลีลุด อะลัม อะกะมะดิน ต้องการที่จะให้ทางรัฐบาลอังกฤษเข้ามาเป็นผู้คุ้มครองอย่างเต็มที่ และหวังว่าเมื่อทางรัฐบาลอังกฤษเข้ามาเป็นผู้คุ้มครองแล้วทางรัฐบาลอังกฤษจะเข้ามาช่วยเหลือในด้านต่างประเทศ และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการสืบราชสมบัติของบรูไนได้ในกรณีที่อาจจะเกิดปัญหา เพราะสนธิสัญญาที่ทำกันไว้ในฉบับก่อนเมื่อ 17 กันยายน ค.ศ.1888 (พ.ศ.2431) สุลต่านบรูไนเห็นว่าทางบรูไนยังไม่ได้รับความคุ้มครองจากทางอังกฤษอย่างเพียงพอ ดังนั้นจึงต้องทำสัญญาฉบับนี้เพิ่มเติม คือ

1. บรูไนยอมรับอำนาจของผู้สำเร็จราชการ ที่ขึ้นตรงต่อข้าหลวงใหญ่ของอังกฤษที่บอร์เนียว โดยจะทำหน้าที่เป็นทั้งผู้สำเร็จราชการและเป็นตัวแทนของรัฐบาลอังกฤษที่ทางบรูไนจะต้องให้การยอมรับและปฏิบัติตามข้อแนะนำ ถ้ามีปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้น ลักษณะการใช้อำนาจของผู้สำเร็จราชการเช่นนี้จะถูกนำไปใช้บังคับในดินแดนของรัฐมาเลย์อื่น ๆ ที่อยู่ในฐานะรัฐอารักขาของอังกฤษเช่นเดียวกับบรูไน

2. ข้อตกลงต่าง ๆ ที่ทำขึ้นระหว่างอังกฤษและบรูไน จะได้รับการรับรองและยืนยันจากทั้งสองฝ่ายว่า จะคงยึดถืออยู่ตลอดไป ยกเว้นข้อตกลงบางฉบับที่มีข้อขัดแย้งกับข้อตกลงที่ทำในปัจจุบัน<sup>23</sup>

สุลต่านยังคงมีอิสระในการปกครอง ไม่ต้องอยู่ใต้อำนาจของผู้สำเร็จราชการของอังกฤษ ชาราวักก็ยังคงเป็นรัฐอิสระที่อยู่ภายใต้การปกครองของราชา ชาร์ล บรูค บริษัทยังต้องอยู่ภายใต้กฎบัตรของรัฐบาลอังกฤษ ซึ่งควบคุมโดยผู้ว่าราชการที่ได้รับการแต่งตั้งมาจากทางลอนดอน ส่วนเกาะลาบวนนั้นเป็นอาณานิคมที่ไม่มีใครต้องการ เพราะฉะนั้นจึงเสื่อมลงอย่างรวดเร็ว และ

<sup>23</sup> Singh, op.cit., p. 236.

ใน ค.ศ.1906 (พ.ศ.2449) ก็ถูกนำเข้าไปรวมในเขตสเตรทส์ เซทเทิลเมนต์<sup>24</sup> ข้อตกลงนี้ทำขึ้นเพราะสุดอำนาจของบรูไนต้องการที่จะได้รับความช่วยเหลือจาก อังกฤษ ในฐานะที่เป็นรัฐอารักขาของอังกฤษ ตั้งแต่เรื่องของความสัมพันธ์ ระหว่างประเทศและเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการสืบราชสมบัติ เพราะสัญญาที่ไว้กับ อังกฤษเมื่อ 17 กันยายน ค.ศ.1888 นั้น ไม่ได้ทำให้สุดอำนาจบรูไนได้รับ ประโยชน์จากอังกฤษเท่าที่ทางบรูไนต้องการ ดังนั้นจึงทำสัญญาฉบับนี้ เพิ่มเติมขึ้นมา คือ

1. อังกฤษจะส่งข้าราชการมาประจำที่บรูไนในตำแหน่งตัวแทนของ ผู้สำเร็จราชการที่ขึ้นตรงต่อข้าหลวงใหญ่ของอังกฤษที่ประจำอยู่ที่บอร์เนียว ซึ่งทางบรูไนต้องให้การยอมรับในบุคคลนั้น และต้องจัดเตรียมความสะดวกสบายให้ทุกประการด้วย หน้าที่ของเขาคือที่ปรึกษาที่จะคอยให้คำแนะนำในเรื่องต่าง ๆ ที่ทางบรูไนต้องรับฟังและนำไปปฏิบัติ ยกเว้นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเท่านั้น ที่ทางตัวแทนของอังกฤษจะไม่เข้าไปข้องเกี่ยว

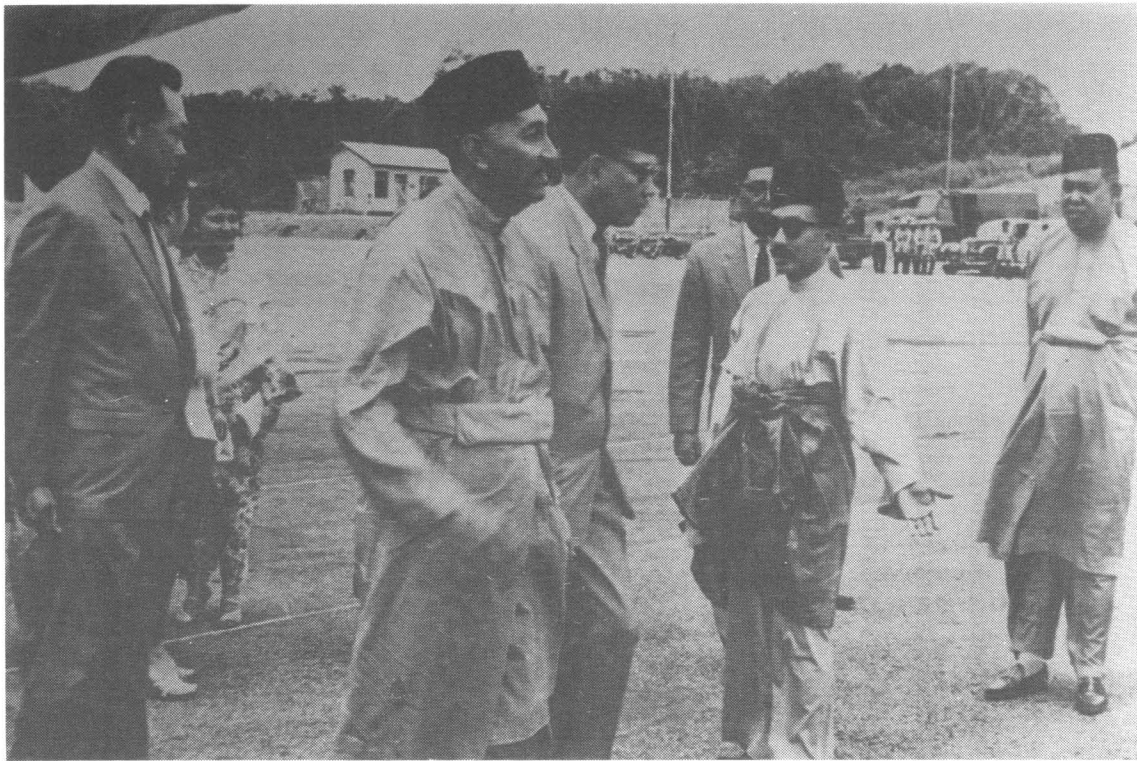
2. ข้อตกลงที่รัฐบาลของทั้งสองประเทศเคยทำกันมาก่อนหน้านั้น ให้มีการยืนยันว่ายังมีผลต่อการใช้คงเดิม ยกเว้นข้อตกลงบางฉบับที่ขัดกับ ข้อตกลงในปัจจุบัน<sup>25</sup>

อย่างไรก็ตามในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 - ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 (กลางพุทธศตวรรษที่ 23 - กลางพุทธศตวรรษที่ 24) ประเทศบรูไนก็ยังไม่อยู่ในสภาพที่ดีขึ้นอย่างใดเลย ซึ่งทำให้เห็นลักษณะเด่นของประเทศมหาอำนาจ ตะวันตกจะมีความคล้ายคลึงกันมาก ไม่ว่าจะเป็นประเทศใดก็ตาม คือ การ มุ่งแสวงหาผลประโยชน์เป็นนโยบายอันดับแรก โดยใช้อำนาจทางการเมือง

<sup>24</sup> Jessy, op.cit., p. 314.

<sup>25</sup> Singh, op.cit. II, p. 236.

เป็นเครื่องมือสำคัญในการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ซึ่งบทบาทเช่นนี้ของเหล่ามหาอำนาจตะวันตก สามารถที่จะสร้างผลกระทบให้กับชาติเล็ก ๆ ดังเช่นบรูไนได้เป็นอย่างมาก ในฐานะของผู้ที่อ่อนแอกว่าในทุก ๆ ด้าน โดยไม่มีอำนาจหรือมีสิทธิใด ๆ ที่จะต่อต้านได้ เพราะฉะนั้นตลอดระยะเวลา 10-20 ปีแรกของการตกเป็นรัฐอารักขาของอังกฤษของบรูไนนั้น ไม่ได้ทำให้บรูไนมีสภาพใด ๆ ที่ดีขึ้นเลย นอกจากการเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางฐานะทางการเมืองเท่านั้น



สุลด่านโอมาร์ อาลี ซัยฟูดีน แห่งบรูไนอาณานิคมอังกฤษ ต้อนรับการมาเยือนของสองผู้นำประเทศเพื่อนบ้านที่สำคัญสุดของบรูไน  
คือ ยงดี เปอร์ดวน เนการา ยูซอฟ บิน อิสฮาค จากมาเลเซีย และ นายลี กวน ยู จากสิงคโปร์ ณ สนามบินบรูไน

(ภาพจากหนังสือ Singapore : An Illustrated History 1941-1984, พิมพ์ 1985)



## บทสรุป

เรื่องราวของประเทศบรูไนนั้นยังได้รับความสนใจจากนักประวัติศาสตร์ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้น้อยมาก แม้ว่าในปัจจุบันประเทศบรูไนจะได้รับความสนใจมากขึ้นในฐานะของประเทศที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ร่ำรวยอย่างมหาศาล เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศอุดมไปด้วยน้ำมัน นอกจากนี้ประเทศบรูไนมีที่ทำว่าจะสามารถกุมฐานะทางเศรษฐกิจของกลุ่มประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไว้มาก ดังนั้นการศึกษาเรื่องของประเทศบรูไนให้กว้างขวางไว้ในหลาย ๆ ด้าน คงจะสร้างประโยชน์ให้กับประเทศที่มีความสัมพันธ์กับบรูไนได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะประเทศไทยที่จำเป็นต้องอาศัยฐานะทางเศรษฐกิจของบรูไน เช่น การส่งออกแรงงานไทย

แม้การศึกษาเรื่องความเป็นมาของประเทศบรูไนจะมีข้อจำกัดในเรื่องของข้อมูลซึ่งมีอยู่น้อยมาก แต่จากการศึกษาที่อาศัยข้อมูลหลักจากเอกสารชั้นรองเกี่ยวกับเรื่องของประเทศบรูไนซึ่งมีไม่มากนักเช่นกันนั้น ก็ทำให้เราได้ทราบว่าประเทศบรูไนในสมัยเริ่มแรกก่อนการเข้ามาของชาวตะวันตก เคยมีความยิ่งใหญ่ในฐานะของชาติที่เป็นมหาอำนาจมาครั้งหนึ่งในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 16 (ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 20 - กลางพุทธศตวรรษที่ 21) แม้จะขาดหลักฐานที่แน่ชัดในเรื่องของระยะเวลาที่เกี่ยวกับความเป็นมาตั้งแต่เริ่มแรกของการตั้งอาณาจักรบรูไน แต่ก็พอที่จะมีหลักฐานที่เป็นของชาวจีนเป็นหลักฐานให้อ้างถึงแหล่งข้อมูลได้บ้าง จะเป็นเอกสารในลักษณะที่เป็นบันทึกผสมกับหลักฐานทางโบราณคดี ซึ่งทำให้ได้ทราบว่าในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 7 (ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 11 - กลางพุทธศตวรรษที่ 12) นั้น บรูไนมีการค้าขายกับจีนจนเป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดีสำหรับพ่อค้าชาวจีนแล้ว แต่

เนื่องจากบรูไนเป็นเพียงรัฐเล็ก ๆ ที่ไม่มีอำนาจทางการเมืองมากเพียงพอ จึงทำให้บรูไนต้องให้การยอมรับอำนาจทางการเมืองของมหาอำนาจต่าง ๆ ที่ผลัดเปลี่ยนกันเข้ามาครองอำนาจในภูมิภาค นับตั้งแต่อาณาจักรศรีวิชัย ต่อมาคืออาณาจักรมัชปาหิตที่ได้ครองอำนาจในช่วงคริสตศตวรรษที่ 13 (ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 17 - กลางพุทธศตวรรษที่ 18) และสมัยของอาณาจักรมะละกา ที่สร้างความยิ่งใหญ่ขึ้นมาได้ในปลายคริสตศตวรรษที่ 15 (ประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ 19 - ต้นพุทธศตวรรษที่ 20) ในฐานะที่บรูไนเป็นรัฐเล็ก ๆ ที่ต้องส่งบรรณาการให้กับมหาอำนาจเหล่านั้นตลอดมา สำหรับความสัมพันธ์กับประเทศจีนนั้น บรูไนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับจีนมาตลอดทั้งด้านการเมืองและเศรษฐกิจ โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจบรูไนมีการค้าขายที่เจริญรุ่งเรืองมากกับจีน และในฐานะของเมืองที่เป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนสินค้าด้วย โดยเฉพาะสมัยที่อาณาจักรมะละกาเรืองอำนาจ บรูไนประสบกับความรุ่งเรืองทางการค้ามากขึ้นไปอีก ในฐานะที่เป็นรัฐมุสลิมแบบเดียวกับมะละกา จึงนำมาซึ่งความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดมากเป็นพิเศษกับมะละกา จนทำให้บรูไนสามารถสร้างความเข้มแข็งได้ทั้งทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจ

เพราะฉะนั้น เมื่อชาวตะวันตกชาติแรกคือโปรตุเกสเริ่มเข้ามาในภูมิภาคนี้ และสามารถทำลายอำนาจของมะละกาได้ใน ค.ศ.1511 (พ.ศ.2054) บรูไนจึงสามารถสร้างความยิ่งใหญ่ให้กับอาณาจักรของตนเองได้ทันที ประกอบกับการดำเนินนโยบายผูกมิตรกับมหาอำนาจมาตลอด ทำให้โปรตุเกสเป็นอีกประเทศหนึ่งที่เป็นมิตรกับบรูไน จนสามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับอาณาจักรของตนเองได้ และมีอาณาเขตกว้างขวางตั้งแต่บอร์เนียวถึงหมู่เกาะฟิลิปปินส์ จากการที่บรูไนต้องการขยายอำนาจเช่นนี้จึงทำให้บรูไนต้องเป็นศัตรูกับมหาอำนาจตะวันตกชาติหนึ่ง คือ สเปน เพราะขัดแย้งในเรื่องการแข่งขันกันขยายอำนาจเหนือฟิลิปปินส์ จนกระทั่งบรูไนถูกลงทัพบสเปน

มาบุกถึง 2 ครั้งในเวลาไล่เลี่ยกัน คือ ใน ค.ศ.1578 (พ.ศ.2121) และ ค.ศ.1588 (พ.ศ.2131) แต่บรูไนก็เข้มแข็งพอที่จะรักษาอาณาจักรของตนไว้ได้

เนื่องจากสุลต่านผู้ปกครองของบรูไนอ่อนแอมาก จึงมีผลทำให้ อาณาจักรบรูไนเสื่อมโทรมลงมาตลอด เพราะปัญหาภายในอาณาจักรเอง คือ ไม่สามารถแก้ปัญหาการแย่งชิงราชสมบัติในหมู่ราชวงศ์ การแสวงหาอำนาจ และผลประโยชน์ส่วนตัวของข้าราชการ การแยกตัวเป็นอิสระของรัฐที่เคยเป็น เมืองขึ้น และที่ทำให้บรูไนวุ่นวายมากทั่วอาณาจักร คือ การก่อกบฏของ ชาวพื้นเมืองที่ไม่สามารถจะทนทานต่อการปกครองที่กดขี่ของผู้ปกครองตาม เมืองต่าง ๆ ในหลาย ๆ แห่งได้ ขณะที่สถานการณ์ในภูมิภาครอบ ๆ บรูไน ก็เต็มไปด้วยโจรสลัดซึ่งมีจำนวนมากยิ่งขึ้น เพราะสาเหตุสำคัญส่วนหนึ่ง มาจากการถูกระบบเศรษฐกิจของดัชท์ที่เข้ามาสร้างอำนาจแทนโปรตุเกสที่ มะละกาและแควอินโดนีเซีย มีการบังคับผูกขาดทั้งการผลิตและการค้า จนกระทั่งเศรษฐกิจการค้าขายแควหมู่เกาะต้องหยุดชะงักรวมทั้งบรูไนด้วย เมื่ออาณาจักรเสื่อมมากเช่นนี้ บรูไนจึงกลายเป็นรัฐเล็ก ๆ ที่ไม่สามารถ ต่อต้านอำนาจของพวกสลัด จนกลายเป็นศูนย์กลางของการแลกเปลี่ยนสินค้า ที่ปล้นมาของพวกสลัดแทน

คริสต์ศตวรรษที่ 18 (ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 22 - กลางพุทธ ศตวรรษที่ 23) อังกฤษเริ่มเข้ามา และเป็นอีกมหาอำนาจหนึ่งที่มุ่งเข้ามาเพื่อ แสวงหาผลประโยชน์ในภูมิภาค แต่เนื่องจากอังกฤษให้ความสำคัญกับการ ทำการค้ากับจีนมาก จึงทำให้อังกฤษพยายามที่จะเข้ายึดครองแควตะวันตกเฉียงเหนือของบอร์เนียวเพื่อใช้เป็นเส้นทางไปค้าขายกับจีน และการยึดครอง ของอังกฤษบริเวณบอร์เนียวก็ประสบความสำเร็จ เพราะการเข้ามาแสวง หาผลประโยชน์ของอังกฤษนั้นมาทั้งในรูปแบบของบริษัททางการค้าและ เอกชนที่รัฐบาลอังกฤษเป็นผู้ควบคุม ฉะนั้นบรูไนจึงเป็นประเทศเล็ก ๆ ที่

อ่อนแอมาก จึงไม่สามารถรอดพ้นจากการแสวงหาผลประโยชน์ทั้งของเอกชนและบริษัทของอังกฤษ แม้ว่าบรูไนจะพยายามช่วยเหลือตนเองโดยพยายามขอความช่วยเหลือและคุ้มครองจากรัฐบาลอังกฤษ แต่รัฐบาลอังกฤษก็ไม่ได้ให้ความสนใจ จนกระทั่งในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 (ประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ 23 - กลางคริสต์ศตวรรษที่ 24) ทางรัฐบาลอังกฤษเห็นว่าการแสวงหาผลประโยชน์ของทั้งเอกชน คือ เจมส์ บรัค แห่งซาราวัก และบริษัทการค้าของอังกฤษแข่งขันกันรุนแรงมากขึ้น จนทำให้รัฐบาลอังกฤษต้องมีปัญหาในการปกครองควบคุมดินแดนของบรูไน ซึ่งกำลังเป็นที่ต้องการของทั้งสองฝ่ายอยู่ เพราะฉะนั้นรัฐบาลอังกฤษจึงตัดสินใจจะใช้บรูไนเป็นกันชนระหว่างทั้งสองฝ่าย และพยายามช่วยป้องกันบรูไนไว้จากการรุกราน แต่ไม่สามารถหยุดยั้งได้ ประกอบกับทางบรูไนเองเห็นว่าอาณาจักรของตนนั้นนอกจากจะเป็นที่มุ่งหวังของซาราวักและบริษัทบอร์เนียวเหนือของอังกฤษแล้ว บรูไนยังถูกอาณาจักรเพื่อนบ้าน คือ ซูลู ซึ่งสามารถสร้างความยิ่งใหญ่ขึ้นมาได้ภายหลังจากแยกตัวเป็นอิสระจากบรูไน และพยายามที่จะรบกวนบรูไนโดยการอ้างสิทธิเพื่อจะมารอบครองดินแดนในอาณาเขตของบรูไนซึ่งเหลือน้อยลงมาก ดังนั้นเมื่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ผสมผสานกันเช่นนี้ ประกอบกับความต้องการของบรูไนเองที่ต้องการที่จะให้อังกฤษเข้ามาช่วยคุ้มครอง จึงมีการลงนามใน ค.ศ.1888 (พ.ศ.2431) โดยทำสัญญาให้การยอมรับการเป็นรัฐอารักขาของอังกฤษสำหรับบรูไน

การดำเนินนโยบายในลักษณะเช่นนี้ของบรูไน ในช่วงเวลาที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดคือเฉพาะในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 (ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 23 - กลางพุทธศตวรรษที่ 24) นั้นปรากฏว่าล้มเหลว เพราะบรูไนไม่ได้รับการเปลี่ยนแปลงและช่วยเหลือจากอังกฤษตามที่บรูไนมุ่งหวัง โดยเฉพาะในช่วง 12 ปีแรกของการตกเป็นรัฐอารักขาของอังกฤษ เพราะสภาพภายใน

ของบรูไนก็ยังคงสภาพเดิมที่ผู้ปกครองยังคงอ่อนแอ และไม่สามารถแก้ปัญหาในเรื่องของการแสวงหาผลประโยชน์ของข้าราชการและการก่อการจลาจลเพื่อต่อต้านผู้ปกครองได้ จนกระทั่งต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 (ปลายพุทธศตวรรษที่ 24) อังกฤษจึงต้องใช้วิธีลงนามตกลงในเรื่องการเป็นรัฐอารักขาอีกครั้งในช่วง ค.ศ.1905-1906 (พ.ศ.2448-2449) การลงนามในข้อตกลงครั้งนี้มีผลทำให้ข้าราชการของอังกฤษได้เข้ามาควบคุมบรูไนมากขึ้น

## บรรณานุกรม

ภาษาไทย

บทความ

- ชัยโชค จุลศิริวงศ์. “ลัทธิจักรวรรดินิยมในทางทฤษฎีและปฏิบัติ.” วารสารสังคมศาสตร์, 9, 4 (ตุลาคม 2515) : 8-25.
- ชุมพร สังขปรีชา. “ความมั่นคงแห่งชาติ แนวความคิดเบื้องต้นในการมองปัญหาและในการวิเคราะห์นโยบาย.” วารสารธรรมศาสตร์ 8, 4 (เมษายน - มิถุนายน 2522) : 26-54.
- ดิเรก ชัยนาม. “จักรภพนานาชาติบริติช-สมาคมพิเศษ.” รัฐอภิรักษ์ 1, 1 (มกราคม 2502) : 1-26.
- दनัย ไชยโยธา. “พระจันทร์เสี้ยวมาสู่อินเดีย.” วารสารธรรมศาสตร์ 8, 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2526) : 81-106.
- ประทุมพร วัชรเสถียร. “การศึกษาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ.” วารสารบัณฑิตวิทยาลัย (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) 3, 1 (มกราคม - มิถุนายน 2514) : 12-23.
- พรพิมล ศรีโชติ. “บรูไน.” เอเชียรายปี 1994/2537 สถาบันเอเชีย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : 45-52.
- วิชัย ชิตวิมาน. “บรูไน.” เอเชียรายปี 1987/2530 สถาบันเอเชีย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2537) : 150-156.

- ศรีศิริ พรหมพันธ์. “บรูไน : ความเป็นมา เศรษฐกิจและการปกครอง” วารสาร  
สังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูเพชรบุรี 8, 2 (มกราคม, 2529) : 83-94.
- สุรัชย์ ศิริไกร. “แนวความคิดด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ.” วารสาร  
ธรรมศาสตร์ 7, 1 (กรกฎาคม - กันยายน 2520) : 90-110.

## หนังสือ

- แบสติน, จอห์น และ แฮรี่ เจ. เบนดา. ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้สมัยใหม่. แปลโดย ชื่นจิตต์ อำไพพรรณ และ ภรณี  
กาญจนัญจิติ. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และ  
มนุษยศาสตร์, 2521.
- รงษ์ วงศ์สวรรค์. บุหลั่นลบแสงสุริยา - บรูไน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน,  
2527.
- ฮอลล์, ดี.จี.อี. ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เล่ม 1-2. แปลโดย  
คุณวรุณยุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และคณะ. กรุงเทพฯ : มูลนิธิ  
โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2522.
- สีดา สอนศรี. แนวความคิดและทฤษฎีการรวมกลุ่มและภูมิภาคนิยม.  
เอกสารทางวิชาการหมายเลข 8, กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยคณะรัฐศาสตร์  
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.

## ภาษาอังกฤษ

### บทความ

- Angeles, F. Delor. "Brunei Cannon : Their Role in Southeast Asia (1400-1900 A.D.)." *The Brunei Museum Journal* 1, 1 (1969) : 94-118.
- . "Brunei and the moro Wars" *Brunei Annual Report, 1966*
- Angeles, J.R. "The Population of Borneo : A Study of the People of Sarawak, Sabah and Brunei." *The Australian Quarterly* 39, 2 (June 1967) : 101-106.
- Brown, D.E. "The Social Structure of Nineteenth Century Brunei." *The Brunei Museum Journal* 1, 1 (1969) : 166-179.
- . "Hugh Law on the History of Brunei." *The Brunei Museum Journal*. 1, 1 (1969) : 147-156.
- Carroll, John. S. "Brunei : in Boxer Codex." *Journal of the Malayan Branch Royal Asiatic Society* 55, 2, (1982), p. 1-25.
- Crisswell, C.N. "The Establishment of A Residency of Brunei 1895-1905." *Asian Studies*. X,1 (April 1972) : 95-107.
- . "The origin of the Limbang Claim." *Journal of Southeast Asia Studies*. II, 2 (September 1971) : 218-229.
- Fulton, S.J. "Brunei : Past and Present." *Asian Affairs*. 15, 5 (February 1984) : 5-14.



- Hanna, A.W. "Three New States of Borneo Part II : Pageantry in Brunei." **American University Field Staff : Southeast Asia Series.** 16, 19, n.d., : 1-11.
- . "A Note on Malaysia, Singapore and Brunei." **American University Field Staff : Southeast Asia Series.** 14, 14, n.d., : 1-40.
- Harrison, T. "Brunei Cannon : Their Role in Southeast Asia (1400-1900 A.D.)." **Brunei Museum Journal.** 2, 1 (1969) : 94-118.
- Nicholl, R. "Brunei Rediscovered : A Survey of Early Times." **Journal of Southeast Asian Studies.** 14, 1 (March 1983) : 32-45.
- Horton, A. V. M. "British Administration in Brunei 1906-1959." **Modern Asian Studies.** 20 (April 1986) : 353-374.
- . "The British Residence in Brunei, 1906-1959" **Center for South - East Asian Studies Occasional Papers No. 6,** (The University of Hull, 1984), p. 22
- Short, B.K. "Brunei, Sulu and Sabah : and analysis of rival claims." **The Brunei Museum Journal** 1, 1 (1969) : 144-146.
- Singh, D.S. Ranjit. "Brunei in 1985 : Domestic Factors, Political and Economic Externalities." **Asian Survey.** 26 (February 1986) : 168-173.
- . **Brunei Embassy : Bangkok**

## หนังสือ

- Allen, Richard. **Malaysia : Prospect and Retrospect.** London : Oxford University Press, 1968.
- Bastin, J., ed. **The Emergence of Modern Southeast Asia 1511-1957.** Englewood Cliffs : Prentice-Hall, 1967.
- Bastin, J., and Winks, R.W. ed. **Malaysia : Selected Historical Readings.** Kuala Lumpur : Oxford University Press, 1966.
- Blair, B.K., and Pearson, M.R., eds. **The Age of Partnership : European in Asia before Dominion.** Hawaii : The University Press of Hawaii, 1979.
- Cady, J.F. **Southeast Asia : Its Historical Development.** New York : McGraw Hill Book Company, 1964.
- Ch'en, Jerome, and Tarling, N. ed. **Studies in the Social History of China and South - East Asia : Essays in Memory of Victor Purcell** London : Cambridge University Press, 1970.
- Cowan, C.D., and Wolters, O.W. ed. **Southeast Asian History and Historiography Essay Present to D.E.G. Hall.** Ithaca : Cornell University Press, 1976.
- Cowan, C.D. **Nineteenth-Century Malaya : The Origins of Political Control.** London : Oxford University Press, 1961.
- Fisher, C.A. **South-East Asia : An Introduction.** n.p. Europa Publication Limited, 1973.

- Harrison, Brian. **South-East Asia : A Short History**. London : Macmillan St. Martin's Press, 1957.
- Harrison, Tom. **The malays of South-West Sarawak Before Malaysia**. East Lansing : A Socio - Ecological Survey Michigan State University Press, 1970.
- Heyward, N. **Sarawak, Brunei and North Borneo**. Singapore : Eastern University Press, 1963.
- Jessy, Joginder Singh. **History of South-East Asia (1824-1965)**. Kuala Lumpur : Penerbitan Darulaman, 1985.
- Mill, L.A. **British Malaya 1824-1867**. London : Oxford University Press, 1966.
- Miller, H. **The Story of Malaysia**. London : Faber and Faber, 1965.
- Milton, W. M. **Southeast Asia (A Brief History)** Little Field. n.p. Adams & Co Reprinted, 1966.
- Moorhead, F. J. **A History of Malaya**. Vol II, Kuala Lumpur : Longman of Malaya Ltd., 1963.
- Pluvier, Jan.M. **A Handbook and Chart of South-East Asia History**. Kuala Lumpur : Oxford University Press, [Hong Kong, Tokyo], 1967.
- Ryan, N.J. **A History of Malaysia and Singapore**. Kuala Lumpur : Oxford University Press, 1976.
- Singh, D.S. Ranjit. **Brunei 1839-1983 : The Problems of Political Survival**. Kuala Lumpur : Oxford University Press, 1984.

- Tarling, N. **A Concise History of Southeast Asia**. second Printing, n.p.,  
Donald Moore Press, 1967.
- . **British Policy in the Malay Peninsula and Archipelago 1824-1871**. Singapore : Oxford University Press, 1969.
- Tate, D.J.M. **The Making of Modern South-East Asia : The European Conquest Vol. I**. New York : Oxford University Press, 1971.
- Turnbull, C.M. **A Short History of Malaysia Singapore and Brunei**.  
Singapore : Graham Brash, 1981.
- William, L.E. **Southeast Asia : A History**. New York : Oxford  
University Press, 1976.
- . **The World Almanag and Book of facts**. 1993.
- . **The World Almanag and Book of facts**. 1995.



สมเด็จพระนางเจ้าอลิซาเบธที่ 2 แห่งอังกฤษ  
เสด็จเยือนบรูไนอดีตอาณานิคมอังกฤษ เมื่อ ค.ศ.1972  
(ภาพจากหนังสือ Brunei Darussalam in Profile, 1988)

## ภาคผนวก ก. บรูไนสมัยปัจจุบัน

ประเทศบรูไนในปัจจุบัน แม้จะคงสภาพของการเป็นประเทศเล็ก ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่เนื่องด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของบรูไน คือ น้ำมันและก๊าซธรรมชาติ ทำให้บรูไนเป็นประเทศเล็กที่มีศักยภาพสูงในสายตาของชาวโลก โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ และนำมาซึ่งฐานะทางการเมืองที่หลาย ๆ ประเทศในโลกไม่ปฏิเสธที่จะมีความสัมพันธ์ด้วย

องค์สุลต่าน เซอร์ มูดา หะชะนัล โบลกียะฮ์ (Sultan Sir Muda Hassanal Bolkiah) ซึ่งเป็นสุลต่านองค์ปัจจุบันของบรูไน สำเร็จการศึกษาวิชาทหารจากวิทยาลัยแซนด์เฮิร์ส ประเทศอังกฤษ ทรงโปรดกีฬาโปโลบนหลังม้าพันธุ์พิเศษจากอาร์เจนตินา โปรดรถยนต์แรงม้าสูง ๆ ที่มีราคาเรือนล้าน เช่น ปอร์เช่จากเมืองสตูตการ์ต ประเทศเยอรมันนี<sup>1</sup> นอกจากนี้จะทรงอยู่ในฐานะประมุขของประเทศแบบประเทศที่มีพระมหากษัตริย์โดยทั่ว ๆ ไปแล้ว ทรงดำรงตำแหน่งประมุขของประเทศทั้งทางการเมืองและทางศาสนา และพระองค์ทรงมีบทบาทมากในฐานะของผู้นำประเทศในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นในด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม จนแทบจะเรียกได้ว่าประเทศบรูไนในปัจจุบันยังมีการปกครองโดยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อยู่ ทั้งนี้ก็คงจะเป็นเพราะองค์สุลต่านทรงเป็นผู้จัดวางนโยบาย ทรงบริหาร และ

---

<sup>1</sup> ศรีศิริ พรหมพันธ์, “บรูไน : ความเป็นมา เศรษฐกิจและการปกครอง” วารสารสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูเพชรบุรี ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 (มกราคม 2529), หน้า 90.

ทรงควบคุมดูแลบริหารบ้านเมืองด้วยพระองค์เองทั้งสิ้น โดยทรงมีเชื้อพระวงศ์ที่ใกล้ชิดเป็นผู้ช่วย

ข้อที่น่าสังเกตสำหรับบทบาทขององค์สุดท้ายผู้ปกครองของบรูไน คือ แม้พระองค์จะทรงใช้พระราชอำนาจเต็มที่ในการปกครองประเทศ ตามรูปแบบของระบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ก็ตาม แต่ก็ไม่เคยเกิดปัญหาร้ายแรงในลักษณะที่จะได้รับการต่อต้านจากประชาชนชาวบรูไน คงเป็นเพราะทรงมีความสามารถในการที่จะปกครองและบริหารประเทศ ที่ทำให้ประชาชนเห็นว่าทรงทำทุกอย่างเพื่อให้ประชาชนมีการดำรงชีวิตที่ดีในทุก ๆ ด้าน แม้พระองค์จะทรงได้รับการวิพากษ์วิจารณ์บ้างว่าการดำเนินนโยบายบางประการของพระองค์โดยเฉพาะทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจทรงทำเพื่อพระองค์เองก็ตาม ดังที่จะกล่าวถึงรายละเอียดในแต่ละด้านต่อไปนี้ คือ

### ด้านการเมือง

องค์สุดท้ายในปัจจุบันทรงมีบทบาทมาก เพราะทรงดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีของคณะรัฐบาลบรูไน รัฐบาลของพระองค์ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีอีก 11 กระทรวง โดยที่ 2 รัฐมนตรีในจำนวนของรัฐมนตรีทั้งหมด คือ พระอนุชาขององค์สุดท้าย คือ เจ้าชายฮัจญี มุฮัมหมัด โบลกีเยฮ์ (Prince Haji Muhammad Bolkiah) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ และเจ้าชายฮัจญี เจฟรี โบลกีเยฮ์ (Prince Haji Jefri Bolkiah) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ฉะนั้นรัฐบาลขององค์สุดท้ายจึงได้รับการกล่าวขวัญว่าเป็นรัฐบาลที่อยู่ภายใต้การควบคุมของราชวงศ์ เพราะมีเชื้อพระวงศ์ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ของประเทศไว้ทั้งหมด นอกจากนี้ องค์สุดท้ายในฐานะของประมุขและหัวหน้าฝ่ายบริหาร พระองค์ได้ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจทางด้านนี้อย่างเต็มที่ เริ่มจากภารกิจที่ได้เสนอหลักการปกครอง

ประเทศที่องค์สุดท้ายว่า ให้ชาวบรูไนถือเป็นสาระสำคัญที่พึงยึดถือ  
 พึ่งปฏิบัติ และพึงมีความศรัทธาอย่างไม่ต้องมีข้อสงสัยใด ๆ ซึ่งก็ได้รับการ  
 ยอมรับจากประชาชนเป็นอย่างดี คือ *หลักไตรลักษณ์* ได้แก่ มาเลย์ ศาสนา  
 อิสลาม และ พระมหากษัตริย์ (Malay Islam Beraja) หรือ (MIB)  
 ลักษณะสำคัญของหลักนี้มีความหมายว่า หลักสำคัญที่ประเทศบรูไนควรยึดถือ  
 ก็คือ องค์สุดท้ายอันเป็นประมุขของประเทศ ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาประจำ  
 ชาติ และชาวมาเลย์อันเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ แม้จะเห็นว่า  
 องค์สุดท้ายจะมีอำนาจเต็มที่ทางด้านการเมือง แต่พระองค์ก็ทรงเปิดโอกาส  
 ให้ชาวบรูไนมีโอกาสนี้ที่จะมีส่วนร่วมในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย  
 คือ สามารถตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาได้ เช่น พรรคประชาธิปไตยแห่งชาติ  
 บรูไน (National Democratic Party - BNDP) ตั้งขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ.1985  
 (พ.ศ.2528) และ พรรคสหชาติบรูไน (Brunei National United Party -  
 BNUP) ซึ่งเป็นพรรคที่แยกตัวออกไปจากพรรคแรก จุดมุ่งหมายของทั้ง  
 สองพรรคก็มีแนวนโยบายที่คล้ายคลึงกันคือ ต้องการปลุกให้ประชาชนตื่นตัว  
 ที่จะมีส่วนร่วมการปกครองแบบประชาธิปไตย ซึ่งนับว่าค่อนข้างจะทำทนายการ  
 ใช้อำนาจปกครองประเทศขององค์สุดท้าย ที่ค่อนข้างจะทรงใช้อำนาจ  
 ปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ทำให้สุดท้ายใช้พระราชอำนาจในฐานะ  
 ผู้นำของรัฐบาลประกาศยุบพรรคการเมืองภายใต้กฏอัยการศึก การกระทำ  
 ในลักษณะเช่นนี้ขององค์สุดท้าย ไม่ปรากฏว่าได้รับผลสะท้อนกลับมาจาก  
 ประชาชนเลย ทั้งนี้เพราะประชาชนชาวบรูไนไม่มีความนิยมในเรื่องระบบของ  
 พรรคการเมืองเลย



## ด้านศาสนา

การที่ต้องนำเอาศาสนามากกล่าวถึงก่อนด้านสังคมและเศรษฐกิจ เพราะว่าประมุขของบรูไน ทรงให้ความสำคัญกับศาสนาเป็นอันดับหนึ่งสำหรับการบริหารประเทศ และเพราะทรงแสดงออกอย่างเด่นชัดว่า ทรงไม่เห็นด้วยกับการที่จะให้ชาวบรูไนรับเอาวัฒนธรรมของชาวตะวันตกเข้ามาในประเทศ เพราะทรงเห็นว่า วัฒนธรรมตะวันตกสมัยใหม่จะทำให้เกิดสิ่งไม่ดีต่าง ๆ กับชาวบรูไน โดยเฉพาะพวกวัยรุ่นที่ชอบคลั่งไคล้กับสิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นวัฒนธรรมของชาวตะวันตก เช่น จะทำให้ชาวบรูไนชอบการเที่ยวเตร่ ชอบการดื่มสุรา และนำมาซึ่งการละเลยต่อกิจวัตรที่ดีงามของศาสนาอิสลาม ดังนั้นพระองค์จึงใช้วิธีการที่เข้มงวดและกวดขันกับการเข้ามาสู่บรูไนของวัฒนธรรมตะวันตก จากฝ่ายที่รับผิดชอบด้านศาสนา เพื่อจะให้เยาวชนชาวบรูไนได้รับการปลูกฝังตามวัฒนธรรมที่ดีงามของศาสนาอิสลาม

ในวันสำคัญของศาสนา รัฐบาลจะให้ความสำคัญเป็นพิเศษ โดยเฉพาะจากองค์พระประมุขเอง คือ ทรงประพุดิตนเป็นอิสลามิกชนที่เคร่งครัด เป็นตัวอย่างอันดีงามแก่ราษฎร ทรงบอกให้ประชาชนประพุดิตปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระคัมภีร์อัล กุรอาน อย่างเคร่งครัดและสม่ำเสมอ โดยทรงบอกว่าจะได้เป็นป้อมปราการที่ดีในการตั้งรับการที่จะหลงไหลคลั่งไคล้ไปกับวัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งทรงถือว่าเป็นภัยต่อจิตวิญญาณที่ดีของชาวมุสลิม

ส่วนนักเรียน นักศึกษา และประชาชนที่มีได้นับถือศาสนาอิสลาม เช่น ประชากรบรูไนที่มีเชื้อชาติจีน องค์สุลต่านได้สั่งให้ทางกระทรวงศึกษาธิการจัดทำหลักสูตรการศึกษาเรื่องศาสนาอิสลามให้เป็นกรณีพิเศษ เพราะทรงเห็นว่า จะได้มีความเข้าใจในการนับถือและหลักปฏิบัติของพวกเขามุสลิม เพื่อป้องกันความไม่เข้าใจในกันและกัน อันอาจเป็นสาเหตุให้เกิดความแตกแยกได้ โดยให้สอนแค่ความรู้เกี่ยวกับศาสนาอิสลามอย่างกว้าง ๆ โดยไม่เน้นเรื่อง

เฉพาะเจาะจงที่เกี่ยวกับบทบัญญัติในคัมภีร์อัล กุรอาน

นอกจากนี้ รัฐบาลก็พยายามที่จะสร้างมหาวิทยาลัยเพิ่มขึ้น เพื่อยกระดับการศึกษาของประชาชนให้สูงขึ้น เพราะรัฐบาลของบรูไนไม่นิยมที่จะส่งนักศึกษาไปศึกษาต่างประเทศ เนื่องจากมีความหวาดระแวงว่านักศึกษาเหล่านั้นจะละทิ้งขนบธรรมเนียมความเชื่อดั้งเดิมของศาสนาอิสลาม และเป็นตัวชักนำเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาสู่สังคมอิสลามของบรูไน ฉะนั้นรัฐบาลบรูไนจึงพอใจที่จะสนับสนุนการศึกษาภายในประเทศ ภายใต้การดูแลอย่างเข้มงวดและใกล้ชิดจากฝ่ายศาสนา

### ด้านสังคม

ประชากรบรูไนได้ชื่อว่าโชคดีที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับประชาชนของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยกัน คือ ชาวบรูไนจะได้รับการและสวัสดิการในทุก ๆ ด้านจากรัฐอย่างเต็มที่ ตั้งแต่เกิดจนตายเลยทีเดียว คือทุกอย่างรัฐบาลให้บริการฟรีทั้งหมด ตั้งแต่เรื่อง การศึกษา การรักษาพยาบาล ที่อยู่อาศัยโดยรัฐจะบริการหาให้และคิดค่าดอกเบี้ยยในอัตราที่ต่ำมาก บางกรณีถึงขั้นให้เช่าอยู่อาศัยฟรี ภาครัฐและเอกชนจะมีงานให้ประชากรทำอย่างเหลือเฟือ โดยรัฐจะคอยสอดส่องดูแลในเรื่องของค่าตอบแทนที่จะได้รับหลังจากเกษียณแล้ว โดยตั้งกองทุนสำหรับลูกจ้าง (Employee's Trust Fund) ที่เป็นชาวบรูไน หรือพวกที่มาอยู่ที่บรูไนอย่างถาวรและมีอายุต่ำกว่า 55 ปี และเป็นผู้ที่ไม่มีสิทธิได้รับเงินบำนาญหรือเงินใด ๆ จากทางบริษัท โดยผู้ที่สมัครเข้าเป็นสมาชิกของกองทุนจะต้องสละเงินร้อยละ 5 ของเงินเดือนของตน ผ่ากสะสมไว้กับกองทุนนี้ และบริษัทผู้จ้างจะจ่ายเพิ่มให้อีกร้อยละ 5 รวมเป็นเงินที่สะสมฝากรายเดือนร้อยละ 10 ของเงินเดือน เงินก้อนนี้ รัฐจะนำไปทำให้งอกเงยและเกิดผลกำไรเพื่อนำมา

จ่ายเงินให้กับสมาชิก สมาชิกจะมีสิทธิเบิกเงินก้อนนี้คืนได้เมื่ออายุ 50 ปี โครงการนี้เป็นโครงการที่รัฐบาลมุ่งหวังผลเพื่อสวัสดิการของลูกจ้างโดยตรง ส่วนผลทางอ้อมที่รัฐบาลมุ่งหวังก็คือ ต้องการจะให้ประชาชนบูรไนหันไปทำงานกับภาคเอกชนมากขึ้น เพราะแต่เดิมนั้นชาวบูรไนพอใจที่จะเป็นข้าราชการมากกว่าเป็นลูกจ้างของเอกชน เนื่องจากเห็นว่าภาครัฐให้ทั้งเงินเดือนและสวัสดิการที่ดีกว่าเอกชนมาโดยตลอด และอีกประการหนึ่ง รัฐบาลก็หวังที่จะสร้างนิสัยการออมทรัพย์ให้เกิดขึ้นสำหรับประชาชนด้วย ในขณะเดียวกันเงินทุนตามโครงการนี้จะกลายเป็นเงินทุนของรัฐพร้อม ๆ กันไปด้วย

### ด้านเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจของบูรไนยังคงผูกขาดอยู่กับน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ ซึ่งเป็นผลผลิตราว 72% ของผลผลิตทั้งหมดภายในประเทศ และเป็น 99% ของการส่งออกทั้งหมด แต่บูรไนก็เริ่มมีปัญหาทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นเช่นกัน จากการที่มีการเกิดภาวะน้ำมันล้นตลาดและราคาน้ำมันดิบตกต่ำลงในช่วงหลายปีก่อนช่วงทศวรรษ 1980 มีผลทำให้รายได้จากการส่งออกน้ำมันและก๊าซธรรมชาติของบูรไนลดลง จาก 9.7 พันล้านเหรียญรูไนในปี 1980 เป็น 5.5-5.8 พันล้านเหรียญในปี 1985 ผลที่ตามมาอีกระดับหนึ่งของบูรไนก็คือ ค่าใช้จ่ายของรัฐบาลสูงกว่ารายได้จากน้ำมันและก๊าซธรรมชาติที่ส่งออก

รัฐบาลบูรไนจึงหาทางป้องกันโดยหาทางแก้ไขในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (ค.ศ.1986-1990 หรือ พ.ศ.2529-2533) โดยพยายามจัดสร้างระบบเศรษฐกิจของประเทศให้ขยายกว้างขึ้น โดยไม่ขึ้นกับรายได้จากการส่งออกน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ ก็ต้องสร้างโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรมด้านอื่น ๆ และเน้นการส่งเสริมและสนับสนุน

การลงทุนของภาคเอกชนด้วย โดยที่ทางรัฐบาลได้เริ่มจัดตั้งสถาบันทางการเงินและเศรษฐกิจขึ้น 2 สถาบัน เพื่อช่วยในการประสานงานให้นโยบายของรัฐบาลมีประสิทธิภาพขึ้น คือ ธนาคารเพื่อการพัฒนา (Development Bank) และองค์การการเงินแห่งบรูไน (Monetary Authority)

แม้จะพยายามแก้ไขแล้ว แต่ทางรัฐบาลบรูไนก็ยังคงเผชิญกับปัญหาในเรื่องของดุลการค้าที่ต้องเผชิญนับตั้งแต่กลางทศวรรษที่ 1980 เป็นต้นมา ตัวอย่างเช่น รายได้ที่เกิดดุลของประเทศที่เคยสูงถึง 6,000 ล้านดอลลาร์ในบรูไนในปี 1982 ได้กลายมาสู่ประเทศที่ขาดดุลถึง 104.41 ล้านดอลลาร์ในบรูไนในปี 1991 แม้การเติบโตทางธุรกิจน้ำมันและก๊าซธรรมชาติจะลดน้อยลงไปบ้าง แต่รายได้ของประเทศอีกทางหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจได้แก่ การสร้างอาคาร ซึ่งทำให้เห็นว่าโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจมิได้ลดน้อยลงไป เนื่องจากโครงการก่อสร้างเป็นนโยบายของรัฐในการกระจายรายได้และการสร้างงาน เช่น สร้างสถานศึกษาของมหาวิทยาลัยแห่งบรูไน สถานีพลังงาน ศูนย์การประชุมระดับชาติ รีสอร์ทที่ทรูหรา ผลกระทบที่ตามมาคือ การขาดแคลนแรงงาน ทำให้ต้องการแรงงานจากต่างประเทศมากยิ่งขึ้น จากสถิติในปี 1991 ซึ่งให้เห็นว่า จากจำนวนประชากร 260,482 คน จะเป็นแรงงานอพยพจากต่างชาติเสีย 30,000 คน จำนวนชาวจีนในประเทศก็เพิ่มถึง 40,000 คน

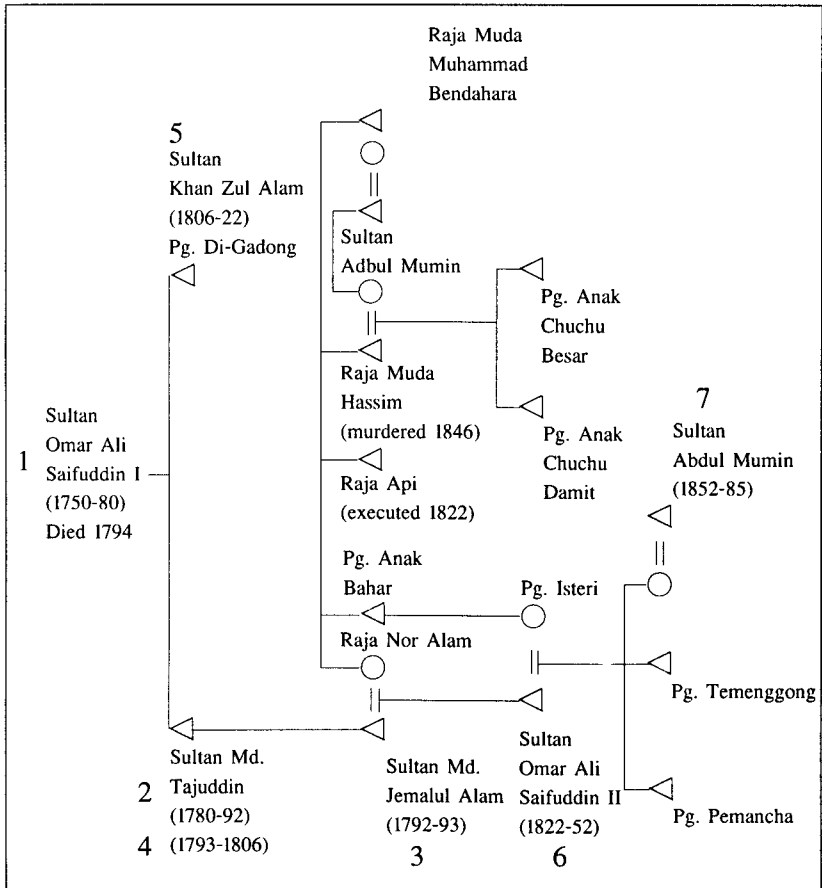
แม้ปริมาณการซื้อขายน้ำมันและก๊าซธรรมชาติจะลดลงบ้าง แต่บรูไนก็ยังมีรายได้จากทรัพยากรดังกล่าวเป็นหลักของประเทศอยู่ เพราะยังมีปริมาณคงอยู่ในประเทศอย่างเหลือเฟือ ฉะนั้นผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจโดยรวมของบรูไนจึงยังไม่มีปัญหาแต่อย่างใด

### ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

บรูไนประสบความสำเร็จกับนโยบายผูกมิตรกับประเทศต่าง ๆ ทั้งมหาอำนาจ เช่น สหรัฐ อังกฤษ จีน และเพื่อนบ้านในภูมิภาค เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการผูกมิตรเพื่อผลทางการเมือง เช่นกับ สหรัฐ จีน เมื่อปี ค.ศ.1991 (พ.ศ.2534) ในกลุ่มภูมิภาค เช่นเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนเมื่อวันที่ 7 มกราคม ค.ศ.1984 (พ.ศ.2527) การผูกมิตรทางการเมืองนี้ บรูไนสามารถที่จะทำสัญญาทางไมตรีกับประเทศคู่สัญญา เพื่อผลทางความมั่นคงทางการทหาร และเศรษฐกิจควบคู่กันไปด้วยได้ เช่น กับมาเลเซีย มีข้อตกลงร่วมกันทางการค้าการลงทุน และเทคโนโลยี มีข้อตกลงในการขายน้ำมันให้กับเนปาล มีการทำสัญญาทางการค้าและก่อสร้างกับเกาหลีใต้ ลงนามร่วมมือทางด้านทหารและการป้องกันประเทศกับออสเตรเลีย กับกลุ่มอาเซียนก็มีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นโดยเฉพาะระดับผู้นำของกลุ่มประเทศ ดกหลงขายน้ำมันให้ญี่ปุ่นโดยทำเป็นสัญญาระยะยาวต่อเนื่องนานนับ 20 ปี เข้าเป็นสมาชิกองค์กรทางด้านทหารของ 5 ประเทศ Five Power Defence Arrangement (FPDA) ได้แก่ สิงคโปร์ มาเลเซีย อังกฤษ ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์

## ภาคผนวก ข.

### แผนภูมิแสดงการสืบเชื้อสายของสุลต่าน แห่งอาณาจักรบรูไนตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 18



แนวนอน	หมายถึง	การสืบทอดทางสายโลหิต
แนวตั้ง	หมายถึง	ความสัมพันธ์ในฐานะของญาติพี่น้อง
เส้นคู่ (=)	หมายถึง	การมีความสัมพันธ์โดยการแต่งงาน
สามเหลี่ยม	หมายถึง	เพศชาย
วงกลม	หมายถึง	เพศหญิง

ที่มา : D.E. Brown, "Hugh Law on The History of Brunei" The Brunei Museum Journal Vol. I, No. I, 1969, p. 154-155.

### พระนามสุลต่าน

1. สุลต่าน อุมัร อะลี ซัยฟูดดีน I ค.ศ.1750-1780 (พ.ศ.2293-2323)  
ได้สละราชสมบัติให้โอรส คือ

2. สุลต่าน มุฮัมหมัด ตาญุดดีน ค.ศ.1870-1792 (พ.ศ.2323-2335)  
ได้สละราชสมบัติให้โอรส

3. สุลต่าน มุฮัมหมัด ญะมา ลุล อะลัม ค.ศ.1792-1793 (พ.ศ.2335-2336) ครองราชย์ได้เพียงไม่กี่เดือนก็สิ้นพระชนม์ โดยทั้งพระราชโอรสซึ่งยังเป็นทารกอยู่ จึงทำให้พระราชบิดาของพระองค์ต้องกลับมาครองราชสมบัติใหม่อีกครั้ง คือ

4. สุลต่าน มุฮัมหมัด ตาญุดดีน ค.ศ.1793-1806 (พ.ศ.2336-2349)  
ถูกแย่งชิงราชสมบัติโดยสุลต่านองค์ต่อมา คือ

5. สุลต่าน มุฮัมหมัด ข่าน ซุล อะลัม ค.ศ.1806-1822 (พ.ศ.2349-2365) สมัยนี้อำนาจทั้งหมดตกอยู่กับโอรสที่ทรงพระนามว่า ราชา อะบี ในขณะที่เดียวกันพระราชธิดาอีกพระองค์ คือ ราชา นูร อะลัม (มเหสีของสุลต่านมุฮัมหมัด ญะมา ลุล อะลัม) ต้องการที่จะให้โอรสของพระองค์ได้ครองอำนาจ จึงเกิดการแย่งชิงราชสมบัติกัน ผลปรากฏว่า โอรสของ ราชา นูร อะลัม ได้เป็นสุลต่าน คือ

6. สุลต่าน อุมัร อะลี ซัยฟูดดีนที่ II ค.ศ.1822-1852 (พ.ศ.2365-2395)

7. สุลต่าน อับดุล มุอีนิม ค.ศ.1852-1885 (พ.ศ.2395-2428)

## ภาคผนวก ค.

### ตราสัญลักษณ์ของประเทศบรูไน



ตราสัญลักษณ์นี้พัฒนามาจากตราที่เป็นสัญลักษณ์ประจำราชวงศ์ของ  
สุลต่านบรูไน ตรานี้เป็นที่รู้จักกันครั้งแรกในสมัยสุลต่านองค์ที่สาม อยู่ในราว  
ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 15 ตราสัญลักษณ์นี้นับตั้งแต่ถูกสร้างขึ้นมาและมีอายุเก่าแก่  
มากกว่า 500 ปี แต่ก็ได้รับการพัฒนาทั้งรูปแบบและดูแลเป็นอย่างดีในด้าน  
ของการประดิษฐ์ตกแต่งซึ่งมีความประณีตและสวยงามเป็นอย่างมาก

ปัจจุบันจะพบตราสัญลักษณ์อยู่บนธงชาติของบรูไน ตาม พ.ร.บ. ที่มี  
การประกาศให้ใช้อย่างเป็นทางการในรัฐธรรมนูญ เมื่อ ค.ศ.1949 (พ.ศ.2492)  
รายละเอียดส่วนประกอบของตราสัญลักษณ์มีดังนี้ คือ

- มือ 2 ข้าง หมายถึง เครื่องราชกุศรัทธาขององค์สุลต่าน แสดงให้  
เห็นถึงคำมั่นสัญญาของรัฐว่าจะสร้างความปลอดภัย สันติภาพ และความเจริญ  
รุ่งเรืองให้กับประเทศ



- ธงและร่ม หมายถึง เครื่องราชอิสริยยศ ประจำองค์สุดท้าย
  - ปีก หมายถึง สัญลักษณ์ของความยุติธรรม ร่มเย็น เจริญรุ่งเรือง และสันติภาพของประเทศ
  - ดวงจันทร์ หมายถึง ศาสนา
  - ตัวหนังสือ จะเขียนเป็นภาษาอารบิก มีความหมายว่า พร้อมทั้งจะปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระผู้เป็นเจ้า
- แถบธงที่อยู่ล่างสุด จะมีตัวหนังสือเขียนชื่อประเทศของบรูไนแบบชื่อเต็ม คือ *บรูไน ดาสุส ซาราม*
- ที่มา : Brunei Embassy : Bangkok

## ภาคผนวก ง.

### สรุปเหตุการณ์สำคัญของอาณาจักรบรูไนในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19

- 1828 (พ.ศ.2371)                      สุลต่าน อุมัร อะลี ซัยฟูดดีน II ขึ้นครองราชย์
- 1835-41 (พ.ศ.2378-2384)       เป็งกิริัน ยูซุป ก่อการจลาจลขึ้นในซาราวัก
- 1838 (พ.ศ.2381)                      ราชา มูดา ฮาซิม เข้าควบคุมซาราวัก
- 1839 (พ.ศ.2382)                      เจมส์ บรัค มาถึงซาราวักเป็นครั้งแรก
- 1840 (พ.ศ.2383)                      ราชา มูดา ฮาซิม เชื่อเชิญให้เจมส์ บรัค  
มาที่ซาราวักอีกครั้ง เพื่อให้มาช่วยปราบพวกที่  
ก่อกองจลาจล นับเป็นการมาเป็นครั้งที่ 2 ของ  
เจมส์ บรัค
- 1841 (พ.ศ.2384)                      สุลต่านแห่งบรูไน มีพระบรมราชโองการแต่งตั้ง  
ให้ เจมส์ บรัค ปกครองซาราวัก
- 1843 (พ.ศ.2386)                      สุลต่านบรูไน ลงนามในสนธิสัญญาเพื่อเป็น  
พันธมิตรกับอังกฤษ อังกฤษส่งกองทหารมา  
ช่วยบรูไนปราบพวกอิบาน
- 1844 (พ.ศ.2387)                      อังกฤษส่งทหารมาช่วยบรูไนปราบพวกอิบานเป็น  
ครั้งที่ 2 ราชา มูดา ฮาซิม กลับมาครอง  
อำนาจที่บรูไนอีกครั้ง
- 1845 (พ.ศ.2388)                      เป็งกิริัน ยูซุป หลบหนีออกไปจากบรูไน อังกฤษ  
ส่งกองทัพมาที่อ่าวมารูดูเพื่อเข้ายึดลาบวน

- 1846 (พ.ศ.2389) ราชามูดา ฮาซิม และพวกถูกปราบ โดยมีอังกฤษ  
ส่งกองทัพเรือมาช่วยปราบที่บรูไน ทว่าในที่สุด  
บรูไนจึงตอบแทนอังกฤษโดยยกเมืองลาบวนให้  
และประกาศให้ซาราวักเป็นอิสระจากบรูไน
- 1847 (พ.ศ.2390) บรูไนทำสนธิสัญญาเป็นพันธมิตรกับอังกฤษเป็น  
ฉบับที่ 2 ตามข้อตกลง ทางบรูไนยอมให้อังกฤษ  
ส่งตัวแทนของอังกฤษมาประจำอยู่ที่บรูไน
- 1849 (พ.ศ.2392) มีการปราบปรามพวกอิบันอย่างรุนแรงอีกครั้งที่  
บาดัง มารู
- 1850 (พ.ศ.2393) บรูไน ทำสัญญาทางการค้ากับสหรัฐอเมริกา
- 1852 (พ.ศ.2395) สุลต่าน มุนิม ขึ้นครองราชย์แทนสุลต่านอุมร์  
อะลี ชัยฟูตดินที่สิ้นพระชนม์
- 1861 (พ.ศ.2404) บรูไนยก โอยา และ มูกา ให้กับบริติชแห่งซาราวัก
- 1868 (พ.ศ.2411) เจมส์ บริติช ตาย ชาร์ล บริติช ขึ้นครองอำนาจแทน
- 1882-8 (พ.ศ.2425-2431) เป็นระยะที่มีการแก่งแย่งอำนาจกันอย่างวุ่นวาย  
ในบรูไน
- 1885 (พ.ศ.2428) สุลต่าน มุนิม สิ้นพระชนม์
- 1888 (พ.ศ.2431) อังกฤษประกาศให้ บรูไน ซาราวัก บอร์เนียว  
เหนือ เป็นรัฐอารักขาของอังกฤษพร้อม ๆ กัน
- 1899 (พ.ศ.2442) เกิดจลาจลขึ้นที่ ตูตอง และที่ บีเลท
- 1906 (พ.ศ.2449) บรูไนให้การยอมรับการแต่งตั้งผู้แทนของอังกฤษ  
มาประจำที่บรูไน

ที่มา : D.J.M. Tate, The Making of Modern South - East Asia : The European Conquest

## โครงการหนังสือ

### ชุด “ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”

Publication Series : “Thailand’s Neighbors in Southeast Asia”

- |                |                  |  |
|----------------|------------------|--|
| 1. พิชณุ       | สุวรรณชะฎุ       | สามทศวรรษอาเซียน   |
| Pisanu         | Suvanajata       | <i>ASEAN in Three Decades</i>  |
| 2. เวณิกา      | บุญมาคลี่        | พม่า : นโยบายต่างประเทศไทยสมัย<br>พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ                            |
| Venika         | Boonma-klee      | <i>Burma : Thai Foreign Policy under the<br/>Chatichai Choonhavan’s Government</i> |
| 3. สมโชค       | สวัสดิร์รักษ์    | ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-พม่า-กะเหรี่ยง  |
| Somchoke       | Sawasdiruk       | <i>Thai-Burmese-Karen Relations</i>  |
| 4. นคร         | พันธุ์ณรงค์      | ปัญหาชายแดนไทย-พม่า  |
| Nakorn         | Punnarong        | <i>Problems on Thai-Burmese Border</i>   |
| 5. เชิดเกียรติ | อัทธการ          | ขบวนการคอมมิวนิสต์เวียดนาม   |
| Cherdkiat      | Atthakor         | <i>Communist Movements in Vietnam</i>  |
| 6. นกดล        | ชาติประเสริฐ     | เจ้านโรดม สีหนุกับนโยบายความเป็นกลาง<br>ของกัมพูชา                                 |
| Nophadol       | Chartprasert     | <i>Norodom Sihanouk and Cambodian<br/>Non-alignment Policy</i>                     |
| 7. ทวีเกียรติ  | เจนประจักษ์      | ข้อพิพาทเขตแดนไทย-ลาว  |
| Twekiat        | Janprajak        | <i>Thai-Lao Boundary Disputes</i>  |
| 8. กรรณิการ์   | จัทามาศ สุมาลี   | ยะวา-ชาวในบางกอก   |
| Kannikar       | Chuthamas Sumali | <i>The Javanese in Bangkok</i>   |
| 9. ศิริพร      | สมัครสโมสร       | บรูไน : อาณานิคมของอังกฤษ  |
| Siriporn       | Smaksmosorn      | <i>Brunei : The British Colonization</i>   |

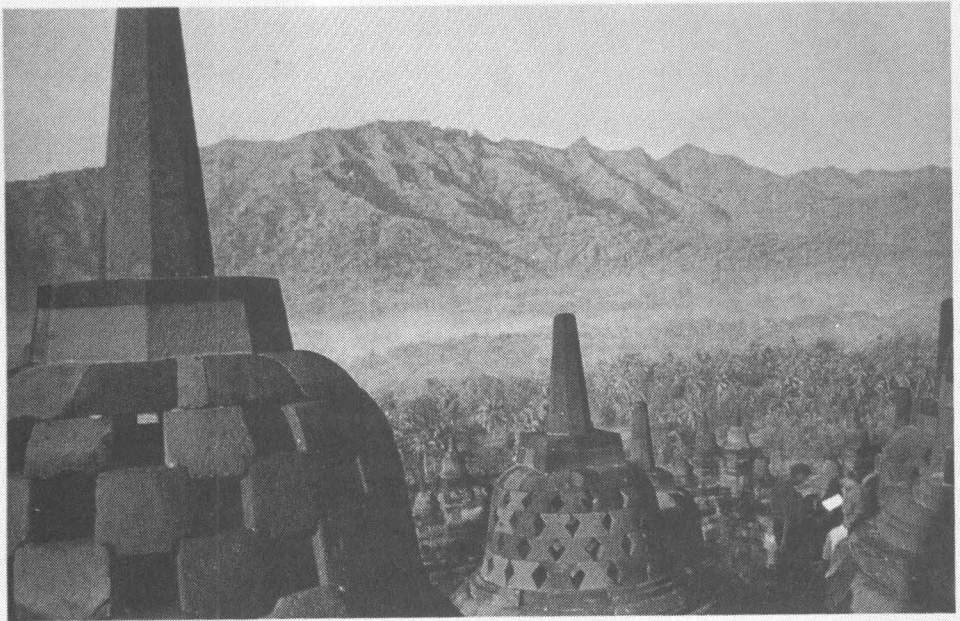
- |     |                        |                                     |   |
|-----|------------------------|-------------------------------------|---|
| 10. | กิตติมา<br>Kittima     | จันทร์ตรี<br>Chantri                | ช่องแคบมะละกา-มาเลเซีย-อินโดนีเซีย<br><i>The Malacca Straits-Malaysia-Indonesia</i>   |
| 11. | พัชรินทร์<br>Patcharin | สวนจิตรปัญญา<br>Suanthitapanya      | มาเลเซีย : เอกภาพกับการศึกษา<br><i>Malaysia : Unity and Education</i>   |
| 12. | ผุสดี<br>Pussadee      | จันทร์วิมล<br>Chandavimol           | เวียดนามในเมืองไทย<br><i>The Vietnamese in Thailand</i>   |
| 13. | สุภรณ์<br>Suporn       | โอเจริญ<br>Ocharoen                 | มอญในเมืองไทย<br><i>The Mons in Thailand</i>  |
| 14. | บังอร<br>Bung-on       | ปิยะพันธ์<br>Piyabhan               | ลาวในกรุงรัตนโกสินทร์<br><i>The Lao in Early Bangkok</i>  |
| 15. | ชนิดา<br>Chanida       | ตั้งถาวรสิริกุล<br>Tangtavonsirikun | สัญลักษณ์ผ้าลาวเวียงจันทน์<br><i>Symbolism of Lao Textiles</i>  |
| 16. | ณัชชา<br>Nat-cha       | เลทสิรินาด<br>Laohasirinadh         | สิบสองพันนา : รัฐจารีต<br><i>Sipsongpanna : The Traditional State</i>   |
| 17. | ชวลีย์<br>Chawalee     | ณ ถलग<br>Na Thalang                 | ประเทศราชของสยามในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว<br><i>Siamese Vassal States under King Rama V</i>                        |
| 18. | กัญญรัตน์<br>Kanyarat  | เวชชศาสตร์<br>Vechasat              | ศรีธนนชัยในอุษาคเนย์<br><i>Srithanonchai in Southeast Asia</i>  |
| 19. | อรอนงค์<br>Oranonng    | น้อยวงศ์<br>Noiwong                 | กัมพูชา : นโยบายต่างประเทศไทยสมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์<br><i>Cambodia : Thai Foreign Policy under the Prem Tinsulanond's Government</i> |
| 20. | กรรณิการ์<br>Kannikar  | สาทรปรุง<br>Sartraproong            | ราชาธิราช สามก๊ก และไซอัน : โลกทัศน์ชนชั้นนำไทย<br><i>Rajadhiraja Samkok and Saihan : World Views of the Thai Elites</i>                |

โครงการหนังสือชุด “ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”  
Publication Series “Thailand's Neighbors in Southeast Asia”

# ยะวา-ชวาในบางกอก

## The Javanese in Bangkok

กรรณิการ์ จุฑามาศ สุมาลี  
Kannikar Chuthamas Sumali



บรรณาธิการ : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ - กาญจนี ละอองศรี  
Editors : Charnvit Kasetsiri - Kanchanee La-onsri



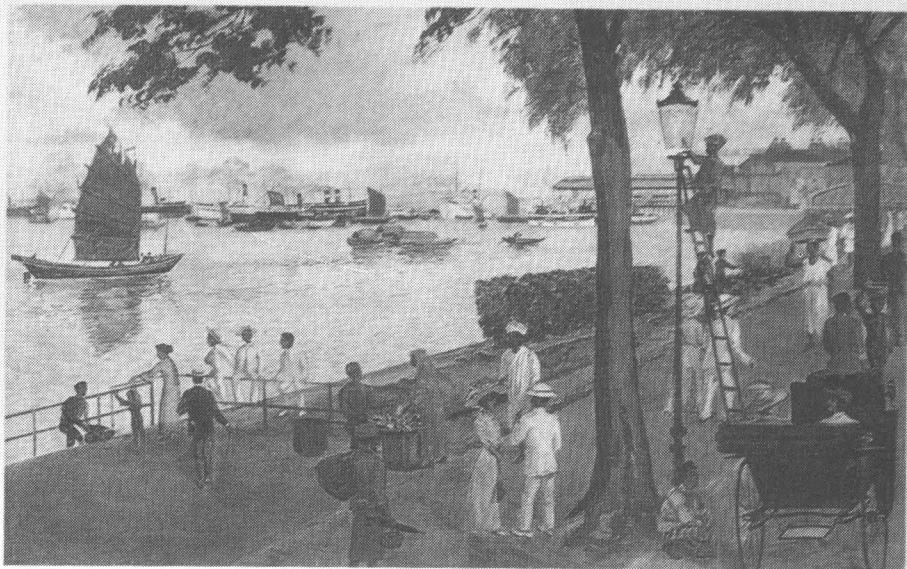
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย  
THE THAILAND RESEARCH FUND



มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์  
THE FOUNDATION FOR THE PROMOTION OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES TEXTBOOKS PROJECT

# ช่องแคบมะละกา มาเลเซีย-อินโดนีเซีย The Malacca Straits-Malaysia-Indonesia

กิตติมา จันทรตรี  
Kittima Chantri



บรรณาธิการ : ชาลววิทย์ เกษตรศิริ - กาญจณี ละอองศรี  
Editors : Charnvit Kasetsiri - Kanchanee La-onsri



สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย  
THE THAILAND RESEARCH FUND



มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์  
THE FOUNDATION FOR THE PROMOTION OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES TEXTBOOKS PROJECT

โครงการหนังสือชุด “ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”  
Publication Series “Thailand’s Neighbors in Southeast Asia”

# มาเลเซีย

## เอกภาพกับการศึกษา

### Malaysia : Unity and Education

พัชรินทร์ สวนฐิตะปัญญา  
Patcharin Suanthitapanya



บรรณาธิการ : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ - กาญจณี ละอองศรี  
Editors : Charnvit Kasetsiri - Kanchanee La-onsri



สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย  
THE THAILAND RESEARCH FUND



มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์  
THE FOUNDATION FOR THE PROMOTION OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES TEXTBOOKS PROJECT



# ขบวนการ คอมมิวนิสต์เวียดนาม Communist Movement in Vietnam

เชิดเกียรติ อัทธากร  
Cherdkiat Atthakor



บรรณาธิการ : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ - กาญจนี ละอองศรี  
Editors : Charnvit Kasetsiri - Kanchanee La-onsri



สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย  
THE THAILAND RESEARCH FUND



มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์  
THE FOUNDATION FOR THE PROMOTION OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES TEXTBOOKS PROJECT

## บรูไน : อาณานิคมของอังกฤษ

หนังสือเรื่อง “บรูไน : อาณานิคมของอังกฤษ” ของ ศิริพร สมัครสไมสร นำเสนอให้เห็นพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของบรูไนตั้งแต่เป็นชุมชนริมฝั่งทะเลจนเป็นเมืองท่าค้าขายกับประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษ จวบจนในคริสต์ศตวรรษที่ 16 เมื่อชาวตะวันตกเดินทางเข้ามายังเอเชีย บรูไนจึงอยู่ในความสนใจของชาวตะวันตกไม่ว่า สเปน โปรตุเกส ฮอลันดา และอังกฤษ เนื่องจากความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและชัยภูมิของการเป็นเมืองท่าบนเส้นทางการค้านานาชาติ แต่ด้วยปัญหาความอ่อนแอภายในของบรูไนเอง จึงชักนำให้บรูไนเกี่ยวข้องกับชาติมหาอำนาจตะวันตก จนในที่สุดต้องตกเป็นรัฐอารักขาของอังกฤษในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

กาญจณี ละอองศรี

บรรณาธิการโครงการหนังสือชุด

“ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”

SOUTHEAST ASIA



อุษาคเนย์

ISBN 974-86304-4-7

สร้างสรรค์ปัญญา เพื่อพัฒนาประเทศ